

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Οι εξωτερικές διαστάσεις του εξευρωπαϊσμού:
Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο περιφερειακό και
διεθνές περιβάλλον.**

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΜΠΟΥΤΣΑΚΗ

A.M. 376

Επιβλέπων Καθηγητής:
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ. ΞΕΝΑΚΗΣ

Ρέθυμνο, Ιούνιος 2019

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετηθεί η δυναμική της έννοιας του εξευρωπαϊσμού μέσα από την ανάδειξη της επιρροής της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκτός των συνόρων της. Εξετάζεται έτσι, η διάσταση της διαδικασίας του εξευρωπαϊσμού, κατά την οποία η Ε.Ε. επιχειρεί να εξάγει το αξιακό της σύστημα στο περιφερειακό και διεθνές περιβάλλον. Επιδίωξη της εξωτερικής δράσης της Ε.Ε. αποτελεί η εγκαθίδρυση ενός κόσμου συνεργαζόμενων περιφερειών με τη διάδοση των ευρωπαϊκών αξιών -του κοινοτικού κεκτημένου, ήτοι η κωδικοποίηση των νομών που διαχέονται στην Ε.Ε- μέσω πολυμερών ανθρωπιστικών, αναπτυξιακών και εμπορικών δραστηριοτήτων της. Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, αναλύεται αρχικά η έννοια και το περιεχόμενο του φαινομένου του εξευρωπαϊσμού, όπως έχει αποτυπωθεί μέχρι σήμερα στην ευρωπαϊκή βιβλιογραφία, ακολούθως οι διαστάσεις και οι μηχανισμοί αυτού, ενώ διακρίνεται η έννοια του εξευρωπαϊσμού από αυτή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της παγκοσμιοποίησης.

Αφού πρώτα αναζητείται η επιρροή των νομών και η πολιτική σημασία τους, διακρίνονται στη συνέχεια οι νόρμες που διέπουν την Ε.Ε., τις οποίες επιδιώκει να εμπνεύσει και να εξαπλώσει στο εξωτερικό διεθνές περιβάλλον της. Αναλύονται έπειτα οι κυριότερες ευρωπαϊκές νόρμες που συνθέτουν το αξιακό της σύστημα και οι πολιτικές δράσης βάσει των οποίων προωθεί τη διάδοσή τους. Η εξωτερική πολιτική της ΕΕ αποσκοπεί στη διατήρηση της ειρήνης και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας και σταθερότητας, στην προστασία και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, στον εκδημοκρατισμό μέσα από την ενίσχυση δημοκρατικών διαδικασιών, στην ανάπτυξη κράτους δικαίου και την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας. Οι ευρωπαϊκές αυτές αξίες προωθούνται με την εξωτερική δράση της Ε.Ε. κυρίως μέσω της εμπορικής και αναπτυξιακής - ανθρωπιστικής της πολιτικής.

Εν συνεχεία, διερευνάται η συμβολή και η δράση της Ε.Ε. για την προώθηση του εκδημοκρατισμού, της χρηστής διακυβέρνησης, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου στο περιφερειακό και διεθνές περιβάλλον και συγκεκριμένα στις υποψήφιες και εν δυνάμει υποψήφιες προς ένταξη χώρες, στις χώρες ΕΟΧ/ΕΖΕΣ, στη Μεσόγειο, στη Ρωσία και την Κεντρική Ασία, στην Αφρική, στην Αραβική Χερσόνησο, στη Ασία, στον Ειρηνικό και την Ωκεανία, στη Λατινική Αμερική και Καραϊβική και στις Η.Π.Α. και τον Καναδά .

Καταλήγοντας, συμπεραίνουμε ότι η Ε.Ε. ως μία εκ των πλέον εξωστρεφών οικονομιών παγκοσμίως, στηρίζεται σε αυτήν ακριβώς την εξωστρέφεια για να προωθήσει τη δράση της με ιδεολογικό πρόσημο. Σχέσεις συνεργασίας σε πολιτικό, οικονομικό και εμπορικό επίπεδο με άλλες χώρες και περιοχές του πλανήτη υποστηρίζουν την περιφερειακή σταθερότητα, την ανάπτυξη, τη θεμελίωση κράτους δικαίου μέσα από την προώθηση δημοκρατικών διαδικασιών, μεταρρυθμίσεων χρηστής διακυβέρνησης και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη βάση εμπορικών και αναπτυξιακών συμφωνιών με οφέλη για αμφότερα τα συμβαλλόμενα μέρη. Έμφαση δίδεται στη θέσπιση κοινών λειτουργικών προγραμμάτων μεταξύ των εταίρων που οδηγούν σε μια αμοιβαία αποδεκτή δέσμη αρχών για έναν κοινό προορισμό. Ενώ όμως η περιφερειακή συνεργασία και ο κεντρικός ρόλος που διαδραματίζει η Ε.Ε. έχει ενισχυθεί σε πολλές χώρες, οι στόχοι της προώθησης του εκδημοκρατισμού, της χρηστής διακυβέρνησης και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποδεικνύονται εξαιρετικά δύσκολα εγχειρήματα. Σε πολλές χώρες η επίδραση της Ε.Ε. είναι μεγάλης σημασίας και σημειώνονται μεταρρυθμίσεις υιοθέτησης του ευρωπαϊκού αξιακού συστήματος. Εντούτοις, σημειώνεται ότι σε σημαντικούς εταίρους, ακόμη και όταν οι βασικές ως άνω ευρωπαϊκές απαιτήσεις αναγνωρίζονται, δύσκολα συμμερίζονται καθώς προέχει για τις χώρες αυτές να διατηρήσουν την απόλυτη κυριαρχία τους σε εθνικά ζητήματα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Εξευρωπαϊσμός	8
1.1 Εξευρωπαϊσμός: έννοια , περιεχόμενο	8
1.2 Διαστάσεις Εξευρωπαϊσμού	11
1.3 Εξευρωπαϊσμός , ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και παγκοσμιοποίηση	12
1.4 Μηχανισμοί εξευρωπαϊσμού	13
1.5.Νόρμες και Εξευρωπαϊσμός	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η προώθηση του αξιακού συστήματος της Ε.Ε. στο εξωτερικό της περιβάλλον: Γενικές Αρχές και Πολιτικές Δράσης	20
2.1 Ειρήνη και σταθερότητα: προτεραιότητα της εξωτερικής δράσης της Ε.Ε.....	20
2.2 Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Εκδημοκρατισμός	24
2.3. Η Ανθρωπιστική και Αναπτυξιακή δράση της Ε.Ε. στο εξωτερικό της περιβάλλον για την προώθηση του αξιακού της συστήματος	31
2.4 Η Εμπορική Πολιτική δράση της Ε.Ε. στο εξωτερικό της περιβάλλον για την προώθηση του αξιακού της συστήματος	36
2.5 Περιφερειακή συνεργασία - Περιφερειοποίηση: Παράδειγμα προς μίμηση η Ε.Ε.	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η συμβολή και η δράση της Ε.Ε. για την προώθηση του εκδημοκρατισμού, της χρηστής διακυβέρνησης, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου στο περιφερειακό και διεθνές περιβάλλον.....	49
3.1 Η συμβολή της Ε.Ε. στις υποψήφιας και εν δυνάμει υποψήφιας προς ένταξη χώρες	50
3.2 Η συμβολή της Ε.Ε. στις Χώρες ΕΟΧ/ΕΖΕΣ	52

3.3 Η συμβολή της Ε.Ε. στη Μεσόγειο - Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ), Ανατολική Εταιρική Σχέση (ΑΕΣ/ΕαΡ) & Ένωση για τη Μεσόγειο (UfM)	53
3.4 Η συμβολή της Ε.Ε. στη Ρωσία και Κεντρική Ασία	62
3.5 Η συμβολή της Ε.Ε. στην Αφρική	63
3.6 Η συμβολή της Ε.Ε. στην Αραβική Χερσόνησο	66
3.7 Η συμβολή της Ε.Ε. στην Ασία	67
3.8 Η συμβολή της Ε.Ε. στον Ειρηνικό και την Ωκεανία	72
3.9 Η συμβολή της Ε.Ε. στη Λατινική Αμερική και Καραϊβική	73
3.10 Η συμβολή της Ε.Ε. σε Η.Π.Α. και Καναδά	75
ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	78
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	83

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η δυναμική της έννοιας του εξευρωπαϊσμού μπορεί να γίνει αντιληπτή μέσα από τη μελέτη και την ανάδειξη της επιρροής της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκτός των συνόρων της. Η διάσταση της διαδικασίας του εξευρωπαϊσμού, κατά την οποία η Ε.Ε. επιχειρεί να εξάγει το αξιακό της σύστημα στο περιφερειακό και διεθνές περιβάλλον και επιδιώκει μέσα από την εξωτερική της δράση να συμβάλει στην εγκαθίδρυση ενός κόσμου συνεργαζόμενων περιφερειών με τη διάδοση των ευρωπαϊκών αξιών μέσω πολυμερών ανθρωπιστικών, αναπτυξιακών και εμπορικών δραστηριοτήτων, αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Η προώθηση των δημοκρατικών διαδικασιών, ο σεβασμός και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι βασικές αρχές του κράτους δικαίου και της χρηστής διακυβέρνησης, μέσα σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον συνεργαζόμενων κρατών, αποτελούν τον πυρήνα της εξωτερικής δράσης της Ε.Ε.

Η Ε.Ε. αποτελεί ισχυρή δύναμη και παγκόσμια δρώσα, ικανή να επηρεάζει τον εκδημοκρατισμό, το κράτος δικαίου και τη διάδοση των οικονομιών της αγοράς, προωθώντας πολιτικές ανοικτών κοινωνιών. Οι γενικές της αξίες ενσωματώνονται σε κάθε πολιτική διάσταση της Ε.Ε. και αφορούν την καλλιέργεια και προστασία της δημοκρατίας στο εσωτερικό της και εκτός των συνόρων της, τη δημιουργία ενότητας μέσα από τη διαφορετικότητα, την προώθηση της αλληλεγγύης, τη δέσμευση στη συνεργασία μπροστά σε εξωτερικές απειλές και την εποικοδομητική συμμετοχή σε ευρύτερα πλανητικά προβλήματα και συγκρούσεις.

Στα πλαίσια της κοινής εξωτερικής πολιτικής της επιδιώκει να αντιδρά αποτελεσματικά στις παγκόσμιες προκλήσεις που δεν χαρακτηρίζονται πλέον εθνικά ζητήματα, να προβάλλει τις αξίες της και να συμβάλλει στην ειρήνη και την ευημερία σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΟΣ

1.1 Εξευρωπαϊσμός: έννοια και περιεχόμενο

Ο εξευρωπαϊσμός τόσο ως έννοια αλλά και ως φαινόμενο αποτελεί μεγάλο αντικείμενο μελέτης και έρευνας στην ευρωπαϊκή βιβλιογραφία. Η δυναμική που διαθέτει γίνεται αμέσως αντιληπτή καθώς η έννοια του εξευρωπαϊσμού, το περιεχόμενο αυτού, οι διαστάσεις που προσλαμβάνει και οι μηχανισμοί δράσης του εξελίσσονται συνεχώς. Είναι χαρακτηριστικό δε, ότι η βιβλιογραφία για τον εξευρωπαϊσμό δεν καταλήγει σε έναν σαφή και ακριβή ορισμό του φαινομένου αυτού. Αντιθέτως, μέσα στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, οι διαστάσεις που εκλαμβάνει ο εξευρωπαϊσμός συνεχώς διευρύνονται με αποτέλεσμα να αποτελεί μανιχαϊστική θεώρηση να εκλάβουμε τον εξευρωπαϊσμό μόνο ως την αμφίδρομη αλληλεπίδραση μεταξύ κρατών μελών και Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο όρος αυτός αναφέρεται σε πληθώρα διαδικασιών αλλαγής, το δε περιεχόμενο του διασαφηνίζεται μέσα από πολλούς ορισμούς. Οι σημαντικότεροι εξ αυτών αναφέρονται κατωτέρω με χρονολογική σειρά, ήτοι από τον παλαιότερο στο νεότερο, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η δυναμική και η εξελικτική πορεία της έννοιας του εξευρωπαϊσμού.

Έτσι, αρχικά ο Ladrech (1994: 69) ορίζει τον εξευρωπαϊσμό ως «μία σταδιακή διαδικασία ανακατεύθυνσης και αναδιαμόρφωσης της πολιτικής σε τέτοιο βαθμό ώστε η πολιτική και οικονομική δυναμική της ΕΚ να αποτελεί μέρος της οργανωτικής λογικής της εθνικής πολιτικής και της διαδικασίας διαμόρφωσης πολιτικής». Έτσι, τα κράτη μέλη διαμορφώνουν την πολιτική τους με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι συμβατή με τις νόρμες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για την Börzel (1999: 574), ο εξευρωπαϊσμός είναι «η διαδικασία με την οποία διάφορα πεδία εθνικής πολιτικής μετατρέπονται ολοένα και περισσότερο σε αντικείμενο της ευρωπαϊκής διαδικασίας διαμόρφωσης πολιτικής».

Η Wallace (2000: 370), εκλαμβάνει τον εξευρωπαϊσμό ως «τη δημιουργία και εξέλιξη συστηματικών ευρωπαϊκών ρυθμίσεων, οι οποίες ασχολούνται με τις διασυννοριακές επαφές ούτως ώστε να αναδύεται μια ευρωπαϊκή διάσταση, η οποία αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη διαμόρφωση των πολιτικών στο εσωτερικό των κρατών μελών». Εξετάζει τον εξευρωπαϊσμό ταυτόχρονα με την παγκοσμιοποίηση, καταλήγοντας δε ότι ο πρώτος δεν περιορίζεται μόνο εντός της Ε.Ε. (Wallace, 2000: 370-371).

Ως διαδικασία ανάπτυξης διαφόρων μορφών διακυβέρνησης και δημιουργία νέων θεσμών που συνθέτουν και προσδιορίζουν την πολιτική σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, ορίζουν τον εξευρωπαϊσμό οι Cowles, Caporaso και Risse (2001: 3). Τονίζεται η σταδιακή και συνειδητή μετατόπιση αρμοδιοτήτων και κατ'επέκταση η λήψη αποφάσεων από το εθνικό σε ευρωπαϊκό πλέον επίπεδο (Cowles, Caporaso και Risse, 2001: 1-20).

Ο Olsen (2002) τονίζει εξ αρχής ότι ο εξευρωπαϊσμός ως όρος απαντάται να περιγράφει πληθώρα φαινομένων και διαδικασιών αλλαγής, γι'αυτό άλλωστε δεν έχει αποκτήσει ένα και μοναδικό, ακριβές και σταθερό νόημα ως έννοια. Κατά τον Olsen (2002: 923), εξευρωπαϊσμός ορίζεται η διαδικασία ανάπτυξης και διεύρυνσης της διακυβέρνησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στο οποίο επίπεδο λαμβάνονται αποφάσεις δεσμευτικές για τα κράτη μέλη.

Γίνεται αμέσως αντιληπτό ότι η θεώρηση του εξευρωπαϊσμού, ως έννοια και φαινόμενο εξελικτικό με μεγάλη επίδραση, προσεγγίζεται κυρίως στα μέσα και τους τρόπους αλληλεπίδρασης μεταξύ 'ευρωπαϊκής' και 'εθνικής' διάστασης. Διερευνάται έτσι ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαμόρφωση πολιτικών στο εσωτερικό των κρατών μελών, υπό το πρίσμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και ενοποίησης.

Φυσικά η έννοια αυτή είναι τόσο σύνθετη -γεγονός που επιβεβαιώνεται από την πληθώρα των ορισμών- ώστε η αποσαφήνιση του περιεχομένου και των διαστάσεων που εκλαμβάνει ο εξευρωπαϊσμός ως διαδικασία να είναι απαραίτητη για την ευχερέστερη κατανόηση του. Ο Olsen (2002) σε μία προσπάθεια απόδοσης του περιεχομένου της έννοιας του εξευρωπαϊσμού, χωρίς να τον περιορίζει σε έναν γενικό ορισμό που ουδόλως μπορεί να 'ενσωματώσει' τη συνθετότητα των διαφόρων και ξεχωριστών πτυχών του όρου, συνθέτει και αναλύει πέντε διαφορετικές θεωρήσεις και πλευρές του εξευρωπαϊσμού, οι οποίες αλληλοσυμπληρώνουν την έννοια αυτή. Έτσι, για τον Olsen (2002) ο εξευρωπαϊσμός *μεταβάλλει τα εξωτερικά σύνορα*, κάτι που γίνεται ιδιαίτερος αντιληπτό όσο η Ευρωπαϊκή Ένωση διευρύνεται και ως εκ τούτου επεκτείνεται εδαφικώς το σύστημα διακυβέρνησής της. *Αναπτύσσει δε θεσμούς σε ευρωπαϊκό επίπεδο οι οποίοι διαθέτουν ικανότητα συλλογικής δράσης στηριζόμενοι στην συνεργασία και τη συνοχή.* Ο εξευρωπαϊσμός επιτρέπει και *ενισχύει τη διεξόδυση κεντρικών-ευρωπαϊκών μορφών διακυβέρνησης στις αντίστοιχες εθνικές.* Η διαδικασία του εξευρωπαϊσμού, μέσω διάφορων μηχανισμών, είναι αυτή που προωθεί την προσαρμογή των εθνικών και υπο-εθνικών συστημάτων διακυβέρνησης προς τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Μία άλλη πλευρά του εξευρωπαϊσμού,

που υποδεικνύεται από τον Olsen (2002), είναι αυτή που *εξάγει μορφές πολιτικής οργάνωσης και διακυβέρνησης πέραν και εκτός της Ευρώπης*. Η Ευρώπη καταλαμβάνει τη θέση της ως διεθνής δρών μέσα από τη σχέση που διαμορφώνει με άλλα κράτη (εκτός των ευρωπαϊκών) και θεσμούς, ασκώντας σημαντική επιρροή και διαδίδοντας τον ευρωπαϊκό τρόπο σκέψης και δράσης. Επιπλέον, ο εξευρωπαϊσμός στοχεύει στην *πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης* (Olsen, 2002: 923-924).

Ο Featherstone (2003) περιγράφει τον εξευρωπαϊσμό ως τη διαδικασία προσαρμογής και συμμόρφωσης των κρατών μελών στις πολιτικές της Ε.Ε. Διευρύνει όμως την έννοια του εξευρωπαϊσμού ερμηνεύοντας τον και ως μία διαδικασία διαρθρωτικών αλλαγών με επίδραση σε δρώντες, θεσμούς και νόρμες. Κατά τον Featherstone (2003), για την κατανόηση του φαινομένου του εξευρωπαϊσμού και ιδιαιτέρως της δυναμικής που διαθέτει, διακρίνονται τέσσερις διαστάσεις του εξευρωπαϊσμού. Αρχικώς, εντοπίζεται ο εξευρωπαϊσμός ως *ιστορικό φαινόμενο* στη διάδοση των ευρωπαϊκών πολιτιστικών και θρησκευτικών πεποιθήσεων μέσα από τη δράση των μεγάλων αποικιακών χωρών και έπειτα με την υιοθέτηση των ευρωπαϊκών νορμών από πολλά κράτη. Η διακρατική *πολιτιστική διάδοση* αποτελεί τη δεύτερη διάσταση, σύμφωνα με την οποία νόρμες, ιδέες και πεποιθήσεις διαχέονται εντός των κρατών της Ευρώπης. Επίσης, ο Featherstone διακρίνει ως έκφανση του εξευρωπαϊσμού, τη *θεσμική προσαρμογή* των κρατών μελών προς το κοινοτικό κεκτημένο (*acquis communautaire*), υποχρέωση που πηγάζει από τη συμμετοχή των κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στα πλαίσια της αρνητικής ολοκλήρωσης. Πέραν από τη θεσμική, ο Featherstone διακρίνει στα πλαίσια του εξευρωπαϊσμού και την *προσαρμογή των πολιτικών και διαδικασιών* των κρατών μελών και των υπό ένταξη κρατών προς τις ρυθμίσεις και επιταγές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Featherstone, 2003: 6-8).

Έπειτα, ο Radaelli (2003) εκλαμβάνει τον εξευρωπαϊσμό ως μια σύνθετη διαδικασία αλληλεπίδρασης μεταξύ «Ευρώπης» και κρατών. Έτσι, ο εξευρωπαϊσμός αναφέρεται σε «διαδικασίες α) οικοδόμησης, β) διάδοσης και γ) θεσμοποίησης επίσημων και ανεπίσημων κανόνων, διαδικασιών, προτύπων πολιτικής, στίλ, 'τρόπων να κάνεις τα πράγματα', κοινών αντιλήψεων και νορμών, τα οποία σε πρώτο βαθμό ορίζονται και παγιώνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο και στη συνέχεια ενσωματώνονται στη λογική του εθνικού διαλόγου, των ταυτοτήτων, των πολιτικών δομών και των δημόσιων πολιτικών» (Radaelli, 2003: 30). Αναλύει ο Radaelli (2004) τρεις διαστάσεις και πλευρές του εξευρωπαϊσμού για την πληρέστερη θεώρηση του

φαινομένου, προσεγγίζοντας τον εξευρωπαϊσμό πρώτα ως διαδικασία διακυβέρνησης υπό την οποία καθιερώνονται συνεργατικές διαδικασίες αναθεώρησης των δομών διακυβέρνησης. Ακολούθως δε ως διαδικασία θεσμοποίησης, υπό την οποία παγιώνονται νόρμες και κανόνες σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και στη συνέχεια εισάγονται και υιοθετούνται από άλλους δρώντες και τέλος ως διαδικασία δημοσίου διαλόγου, υπό την οποία δομούνται αλλά και αναθεωρούνται οι πολιτικές και οι πεποιθήσεις (Radaelli, 2004: 6-8). Έπειτα μαζί με τον Bulmer (2004), τονίζουν ότι ο εξευρωπαϊσμός αναφέρεται κυρίως στην επίδραση των πολιτικών Ευρωπαϊκής Ένωσης στα κράτη μέλη της, με την προσαρμογή των τελευταίων στις ευρωπαϊκές διαδικασίες. Αφορά όμως επίσης και την επίδραση που ασκούν οι νόρμες και πεποιθήσεις εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και εκτός αυτής (Bulmer και Radaelli, 2004: 4)

1.2 Διαστάσεις Εξευρωπαϊσμού

Ο εξευρωπαϊσμός εμφανίζει δύο κυρίως διαστάσεις, υπό τις οποίες εξετάζεται το φαινόμενο αυτό· την άνωθεν και κάτωθεν διάστασή του.

Η *άνωθεν διάσταση του εξευρωπαϊσμού* αφορά την επίδραση που ασκεί η Ε.Ε. στα κράτη-μέλη της στα πλαίσια πιέσεων, επιρροών και υποχρεώσεων των τελευταίων που πηγάζουν από την συμμετοχή τους στην Ε.Ε. Η δράση, οι πεποιθήσεις, η πολιτική διάρθρωση και διαστρωμάτωση και οι πολιτειακές δομές επηρεάζονται από τις ευρωπαϊκές αντιλήψεις και πολιτικές, οι οποίες 'εισβάλλουν' στο εσωτερικό των κρατών-μελών και επιφέρουν σημαντικές αλλαγές σε αυτά. Ο εξευρωπαϊσμός στη διάστασή του αυτή, εισχωρεί στους θεσμούς των κρατών μελών και τούς διαμορφώνει, ούτως ώστε να προσαρμόζονται στο ευρωπαϊκό επίπεδο εφαρμοζόμενοι όμως στο εθνικό επίπεδο (Featherstone, 2003).

Η *κάτωθεν διάσταση του εξευρωπαϊσμού* αφορά την επίδραση και τις αρμοδιότητες που μεταφέρουν τα κράτη-μέλη στην Ε.Ε. Η διάσταση αυτή του *εξευρωπαϊσμού* αναφέρεται στις διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό των κρατών μελών και έπειτα μεταφέρονται στο ευρωπαϊκό επίπεδο και διαμορφώνουν τις πολιτικές της Ε.Ε. Η ευρωπαϊκή διαδικασία λήψης αποφάσεων και κατ' επέκταση η πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης επηρεάζεται από την προώθηση πολιτικών των κρατών μελών για την επίτευξη των στόχων τους.

Οι δύο ανωτέρω διαστάσεις αναντίρρητα είναι στενά συνυφασμένες, συνυπάρχουν και αλληλοσυμπληρώνονται, καταλήγοντας συνδυαζόμενες ότι ο

εξευρωπαϊσμός αφορά την ανάπτυξη θεσμών και πολιτικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο και την επίδραση (προσαρμογή και εφαρμογή) στο εσωτερικό των κρατών μελών. Η Ε.Ε. άλλωστε υφίσταται, διαμορφώνεται, δρα και λειτουργεί πάντα σε σχέση με τα κράτη-μέλη της και όχι ανεξάρτητα από αυτά. Πολιτικές και αποφάσεις της Ε.Ε. αντανακλούν εθνικά χαρακτηριστικά, ιδιαίτερος των κρατών μελών με μεγαλύτερη επιρροή και το αντίθετο, ήτοι εθνικές πολιτικές προσαρμόζονται στα ευρωπαϊκά πρότυπα.

1.3 Εξευρωπαϊσμός , ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και παγκοσμιοποίηση

Η έννοια του εξευρωπαϊσμού διαφέρει από αυτή της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της παγκοσμιοποίησης. Ως ευρωπαϊκή ολοκλήρωση διασαφηνίζεται η διαδικασία εκείνη των κυρίαρχων κρατών μελών να εγκαθιδρύσουν μία Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση με στόχο την "ολοένα και στενότερη ένωση των λαών της Ευρώπης" (Ιωακειμίδης, 1995 και άρθρο 1 παρ.2 της ΣΕΕ). Εκ των άνω προκύπτει αμέσως ότι οι δύο έννοιες αυτές συνδέονται στενά μεταξύ τους καθώς αμφότερες αναφέρονται και περιγράφουν τις διεργασίες και τις διαδικασίες "μεταφοράς" επιδράσεων, πεποιθήσεων και αρμοδιοτήτων από το εθνικό στο ευρωπαϊκό επίπεδο δράσης, οι οποίες επιδράσεις "επιστρέφουν" στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. μέσα στα πλαίσια πιέσεων, επιρροών και υποχρεώσεων αυτών.

Η Börzel (1999) τονίζει ότι ο εξευρωπαϊσμός αφορά την εισχώρηση του ευρωπαϊκού στοιχείου και διάστασης στο εσωτερικό των κρατών συμβάλλοντας στη διαμόρφωση πολιτικών και πεποιθήσεων. Αντιθέτως, η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν επιφέρει αλλαγή στις εθνικές πεποιθήσεις και πολιτικές. Η μελέτη της έννοιας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αφορά κυρίως τη θέση του κυρίαρχου κράτους στη δυναμική της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης (Moravcsik, 1994).

Για την Schmidt (2002), εξευρωπαϊσμός και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποτελούν δύο διαφορετικές έννοιες του φαινομένου της Ε.Ε. Έτσι, για την ίδια η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση νοείται ως η διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικών της Ε.Ε. μέσα από τη συμμετοχή διαφόρων δρώντων και μέσα από αυτή τη διαδικασία προωθούνται αλλαγές σε θεσμούς και πεποιθήσεις από και προς την Ε.Ε. διαμορφώνοντας και τροφοδοτώντας τη διαδικασία του εξευρωπαϊσμού.

Ο Olsen (2002) θεωρεί ότι η έννοια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αναφέρεται στη σχέση και στην εξάρτηση εθνικού και ευρωπαϊκού πλαισίου, ενώ με τον εξευρωπαϊσμό οδηγούμαστε στη δημιουργία, προσαρμογή και εφαρμογή θεσμών

και πεποιθήσεων όχι μόνο εντός της επικράτειας της Ε.Ε. αλλά και στην εξαγωγή ευρωπαϊκών προτύπων εκτός της Ε.Ε.

Η παγκοσμιοποίηση δε, αποτελεί έννοια η οποία εστιάζει στην αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση των χωρών παγκόσμια μέσω του αυξανόμενου όγκου και ποικιλίας διεθνών συναλλαγών αγαθών και υπηρεσιών, της ελεύθερης ροής κεφαλαίου διεθνώς, και της γρήγορης και ευρείας διάχυσης της τεχνολογίας. Ο Rosamond (2006) αντιλαμβάνεται την παγκοσμιοποίηση ως μία διαδικασία εκτεταμένων αλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών. Η Wallace (2000) εκλαμβάνει ότι οι δύο έννοιες ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό και θεωρεί τον εξευρωπαϊσμό ως μια διαδικασία μικρότερης εμβέλειας από την παγκοσμιοποίηση, χωρίς να περιορίζεται όμως μόνο εντός της Ευρώπης. Η παγκοσμιοποίηση αφενός, ως εκ των άνω, καταδεικνύει κυρίως τις συνέπειες της ολοκλήρωσης των αγορών στα κράτη ενώ ο εξευρωπαϊσμός αφετέρου αποδίδει την επιρροή της ολοκλήρωσης των ευρωπαϊκών θεσμών και πολιτικών εντός της Ε.Ε. αλλά και στο εκτός των συνόρων πεδίο δράσης της.

1.4 Μηχανισμοί εξευρωπαϊσμού

Η διαδικασία του εξευρωπαϊσμού επηρεάζει τα κράτη· τις πολιτικές τις ιδέες, την κουλτούρα και τις πεποιθήσεις αυτών. Κάθε κράτος όμως αντιδρά σε αυτή την επιρροή με το δικό του ξεχωριστό τρόπο. Ευλόγως, πολλοί είναι οι παράγοντες που διαφοροποιούν την ανταπόκριση κάθε κράτους στις επιρροές της Ε.Ε. Οι μηχανισμοί του εξευρωπαϊσμού, ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο το εσωτερικό των κρατών αντιδρά στον εξευρωπαϊσμό για την επιτυχή προσαρμογή και εφαρμογή, έχει αποτελέσει μεγάλο πεδίο έρευνας.

Στα πλαίσια του εξευρωπαϊσμού, η επίδραση για μετασχηματισμό έχει την αφετηρία της στο ευρωπαϊκό επίπεδο, 'τροφοδοτούμενη' από τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω. Οι Cowles et al. (2001) περιγράφοντας την πορεία της διαδικασίας του εξευρωπαϊσμού, εκκινούν από το γεγονός ότι πρέπει πρωτίστως να υπάρχει *ασυμβατότητα* (misfit) μεταξύ ευρωπαϊκών και εθνικών προτιμήσεων και πολιτικών. Διατείνονται ότι οι ίδιες οι πολιτικές της Ε.Ε. δημιουργούν πιέσεις στα κράτη προκειμένου να προσαρμοστούν στους ευρωπαϊκούς θεσμούς και πολιτικές. Ακολούθως των πιέσεων αυτών, αναλαμβάνουν δράση ποικίλοι παράγοντες και συγκεκριμένα δρώντες και θεσμοί διαμεσολάβησης (θεσμοί, σημεία αρνησικυρίας, πολιτική κουλτούρα, κομματικές διαφοροποιήσεις).

Αποτέλεσμα και στόχος αυτής της πορείας είναι είτε ο μετασχηματισμός της εγχώριας κρατικής πολιτικής μέσα από την προσαρμογή και εφαρμογή (σύγκλιση και απορρόφηση) είτε η αναστολή του μετασχηματισμού αυτού.

Η ασυμβατότητα μεταξύ ευρωπαϊκών και εγχώριων πολιτικών εκκινεί τη διαδικασία πρόκλησης αλλαγών μέσα από την άσκηση πιέσεων αφενός και τη διαμεσολάβηση ποικίλων παραγόντων (Börzel και Risse, 2003). Πολλοί μελετητές εισήγαγαν τον όρο της 'συμβατότητας' προκειμένου να προσεγγίσουν ερμηνευτικά την επιρροή μίας ευρωπαϊκής πρόκρισης στο εθνικό επίπεδο και τις πιέσεις που ασκούνται για την τελική εφαρμογή της. Γίνεται βέβαια αντιληπτό, υπό το πρίσμα που αναφέρθηκε, ότι ο εξευρωπαϊσμός με τους μηχανισμούς που δρα αποκτά βαρύνουσας σημασίας διαδικασία για τον αναπροσανατολισμό πολιτικών από το εθνικό στο ευρωπαϊκό επίπεδο. Όταν δε η συμβατότητα αυτή είναι χαμηλή, οι πιέσεις προσαρμογής στις προκρίσεις της Ε.Ε. θα είναι μεγάλες και αντιστοίχως οι προσαρμοστικές αλλαγές θα πρέπει να είναι μεγάλες κι αυτές (Radaelli, 2003).

Η συμβατότητα αποτελεί έναν παράγοντα για τον μετασχηματισμό που θα απαιτηθεί, εντούτοις σημαντικός 'δείκτης' για τα αποτελέσματα τους εξευρωπαϊσμού, το βαθμό της προσαρμογής ή και την ολοκληρωτική απόρριψη και αναστολή σε οποιαδήποτε προσαρμογή (υιοθέτηση, σύγκλιση, απορρόφηση) αποτελεί η ύπαρξη δρώντων και θεσμών διαμεσολάβησης που θα συμβάλουν σε αυτή την κατεύθυνση. Αυτοί οι ενδιάμεσοι παράγοντες οι οποίοι παρεμβάλλονται στη διαδικασία εξευρωπαϊσμού, μεταξύ των πιέσεων προσαρμογής και του τελικού αποτελέσματος μετασχηματισμού του εξευρωπαϊσμού, μπορούν να καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό το αποτέλεσμα της διαδικασίας του εξευρωπαϊσμού (προσαρμογή ή αναστολή).

Για τους Cowles et al. (2001) προσδιορίζονται πέντε παράγοντες διαμεσολάβησης και συγκεκριμένα τα σημεία αρνησικυρίας, οι θεσμοί, οι εθνικές κουλτούρες, η θέση των θεσμών στο πολιτικό σύστημα και η διαδικασία εμπειρικής μάθησης. Οι παράγοντες αυτοί για την Schmidt (2002) αφορούν τις εξής πέντε κατηγορίες: α) την *οικονομική ευπάθεια* (economic vulnerability) ενός κράτους, β) την *πολιτική θεσμική ικανότητα* (political institutional capacity) για την διαπραγμάτευση και επιβολή αλλαγών, γ) την *πολιτική κληρονομία* (policy legacy), ήτοι το σύνδεσμο εκείνο της πολιτικής με υπάρχουσες παραδοσιακές πολιτικές και θεσμούς, δ) τις *πολιτικές προτιμήσεις* (policy preferences) και ε) το *λόγο* (discourse), ήτοι την ικανότητα πειθούς για την αλλαγή της οικονομικής ευπάθειας και της πολιτικής κληρονομίας (υπό στοιχεία α' και γ').

Σύμφωνα με τη Schmidt (2002), οι μηχανισμοί του εξευρωπαϊσμού μπορούν να διαιρεθούν σε δύο επίπεδα. Έτσι, σε υψηλό επίπεδο διαφαίνεται ο εξαναγκασμός, τον οποίο τον βλέπουμε στους κανόνες αυτούς που τα κράτη είναι υποχρεωμένα σε αυστηρή συμμόρφωση (π.χ. οι κανόνες για την οικονομική και νομισματική ένωση). Σε χαμηλότερο επίπεδο διακρίνουμε τη μίμηση, κατά την οποία τα κράτη έχουν τη διακριτική ευχέρεια να υιοθετήσουν ή να απορρίψουν τις προκρίσεις και προτάσεις της Ε.Ε. Στο ίδιο επίπεδο με τη μίμηση, η Schmidt (2002) κατατάσσει και το ρυθμιστικό ανταγωνισμό κατά τον οποίο οι πιέσεις της Ε.Ε. για μετασχηματισμό εδράζονται κυρίως στις αποφάσεις και προκρίσεις της Ε.Ε. που προωθούν τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών. Ο Page (2003) διακρίνει με τη σειρά του τέσσερις μηχανισμούς του εξευρωπαϊσμού: τον εξαναγκασμό, τη μίμηση, την προσαρμογή και την πολυ-διάχυση, ήτοι τη διαδικασία εκείνη κατά την οποία ο μετασχηματισμός της πολιτικής στο εσωτερικό των κρατών επέρχεται εμμέσως, μέσα από την επιρροή του μετασχηματισμού άλλων πολιτικών.

Έχοντας προσεγγίσει τους παράγοντες που οφείλουμε να λάβουμε υπόψη μας που έχουν σημαντικό αντίκτυπο στη διαδικασία του εξευρωπαϊσμού, γεννάται το ερώτημα ποιά τελικώς μπορεί να είναι τα αποτελέσματα αυτής της διαδικασίας. Σύμφωνα με το Radaelli (2003), τα αποτελέσματα μπορεί να διακριθούν στη «περιχαράκωση» (retrenchment), την «αδράνεια» (inertia), την «απορρόφηση» (absorption) και τον «μετασχηματισμό» (transformation). Για τους Börzel και Risse (2003) τα αποτελέσματα μπορεί να είναι ο «συμβιβασμός» (accommodation), η «απορρόφηση» (absorption) και ο «μετασχηματισμός» (transformation), ενώ για τον Knill (2001) διακρίνονται σε «επιμονή» (αδράνεια), «σύγκλιση» και «απόκλιση».

Η «περιχαράκωση» ερμηνεύεται ως ενίσχυση όχι φιλικά προσκείμενων προς την Ε.Ε. και τις ευρωπαϊκές προκρίσεις διαθέσεων και δράσεων. Η «αδράνεια» ερμηνεύεται ως απουσία ουσιαστικής αλλαγής. Η «απορρόφηση» ισοδυναμεί με την ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών προκρίσεων στο εσωτερικό των κρατών μέσα από πολιτική και θεσμική αλλαγή. Η «προσαρμογή» ερμηνεύεται ως βαθμός αλλαγής μεν, χωρίς όμως να αποκτά τη διάσταση της πλήρους ενσωμάτωσης και προσαρμογής. μέτριος βαθμός εγχώριων αλλαγών και ο «μετασχηματισμός» ερμηνεύεται ως σημαντικός βαθμός αλλαγής στο εσωτερικό του κράτους που δημιουργεί ή τροποποιεί πολιτικές και θεσμικές νόρμες, συγκλίνοντας στο ευρωπαϊκό επίπεδο.

Πολλοί είναι οι εθνικοί δρώντες που επηρεάζονται από την Ε.Ε. και επιθυμούν οι ίδιοι συμμετοχή στις δράσεις της. Κατά τον Olsen (2002), ο

εξευρωπαϊσμός είναι εκείνη η διαδικασία που προωθεί τις αλλαγές στις πολιτικές και στους θεσμούς στο εσωτερικό των κρατών. Εξετάζει δε και καταλήγει στο ότι ο εξευρωπαϊσμός δρα και τα αποτελέσματά του επέρχονται μέσα από τον καταναγκασμό, ως απόρροια των υποχρεώσεων των κρατών μελών της Ε.Ε., τη μίμηση καθώς διαπιστώνεται ότι ορισμένοι δρώντες αντιγράφουν μηχανισμούς άλλων δρώντων κυρίως αυτών που γειτνιάζουν, την κοινωνικοποίηση, ήτοι η ανάπτυξη κοινής κουλτούρας και κοινών νορμών μέσα από τη συνεργασία και την εμπειρική μάθηση, ήτοι οι δρώντες αφομοιώνουν διαφορετικές μορφές πολιτικής και θεσμών με τις οποίες έχουν έρθει αντιμέτωποι και διαπιστώνουν ότι είναι αποτελεσματικές. Πρέπει να τονιστεί δε, όπως επισημαίνει η Wallace (2000), ότι η διαδικασία του εξευρωπαϊσμού δεν είναι σαρωτική και 'διαβρωτική' στο πέρασμα της, αφού ενδέχεται ο εξευρωπαϊσμός να μην επηρεάσει καθόλου κάποιους τομείς πολιτικής στο εσωτερικό των κρατών μελών.

1.5. Νόρμες και Εξευρωπαϊσμός

Σύμφωνα με το Radaelli (2004), ο εξευρωπαϊσμός αποτελεί τις διαδικασίες της κατασκευής, της διάχυσης και της θεσμοποίησης επίσημων και ανεπίσημων κανόνων, διαδικασιών, προτύπων πολιτικής, κοινών αντιλήψεων και νορμών καθώς και γενικότερων θεωρήσεων για το πώς διαμορφώνεται το πολιτικό γίνεσθαι. Τα ανωτέρω πρώτα διαμορφώνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο και στη συνέχεια εισάγονται στο εσωτερικό των κρατών μελών και εξάγονται εκτός των συνόρων της Ε.Ε. Για να αντιληφθούμε τις διεργασίες, τις διαστάσεις και τα αποτελέσματα του εξευρωπαϊσμού, κυρίως δε στο εξωτερικό περιβάλλον της Ε.Ε. πρέπει πρωτίστως να κατανοήσουμε την έννοια και το ρόλο των νορμών. Όπως επισημαίνει ο Λάβδας (2006), οι νόρμες προσδίδουν μορφή και περιεχόμενο σε κανονιστικά πλαίσια ή/και σε επιμέρους σημεία αναφοράς για τον προσανατολισμό και τη ρύθμιση των συμπεριφορών.

Η επιρροή των νορμών και η πολιτική σημασία τους είναι εξόχως σημαντική όχι μόνο σε ενωσιακό επίπεδο αλλά σε όλο το εύρος των διεθνών σχέσεων. Διακρίνουμε νόρμες που διέπουν την Ε.Ε., διαμορφώνονται μέσα από τη θεσμοποίηση διεργασιών διάχυσης και αμοιβαιότητας όχι μόνο στο εσωτερικό της Ε.Ε. Τουναντίον, η Ε.Ε. επιδιώκει να εμπνεύσει τις ευρωπαϊκές νόρμες και να τις εξαπλώσει στο εξωτερικό διεθνές περιβάλλον της. Οι νόρμες επηρεάζουν και οι

δρώντες ευθυγραμμίζονται με αυτές ή αποκλίνουν από αυτές. Εν αντιθέσει με τις νόρμες, οι κανόνες στις οργανωμένες δυτικές κοινωνίες αποτελούν υποχρεωτικούς και δεσμευτικούς κανόνες συμπεριφοράς, η παραβίαση των οποίων επισύρει και αντίστοιχη ποινή, διαθέτοντας έτσι επιτακτικό και εξαναγκαστικό χαρακτήρα. Απλούστερα, οι νόρμες διαμορφώνουν συμπεριφορές, οι κανόνες επιβάλλουν.

Επειδή οι νόρμες αποτελούν προσδιοριστικά στοιχεία κανονιστικών πλαισίων και σημείων αναφοράς για τον προσανατολισμό και τη ρύθμιση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, γίνεται αντιληπτό ότι μπορούν να αναφέρονται σε διάφορα πεδία της ανθρώπινης εμπειρίας (Λάβδας, 2010). Κοινό χαρακτηριστικό τους είναι όμως ότι έχουν την ικανότητα να ρυθμίζουν και να προσανατολίζουν τη δράση και τη συμπεριφορά σε γενικά ή ειδικά πρότυπα. Κάθε συλλογικότητα στηρίζεται σε ένα ευρύ φάσμα νορμών, που δρουν και λειτουργούν ανεξάρτητα από οποιαδήποτε πίεση, δεσμευτικότητα και καταναγκασμό. Υπόκεινται σε επιλογή, διαμορφώνονται, διαχέονται, επικρατούν, εσωτερικεύονται και ακολούθως μεταλλάσσονται ολικώς ή μερικώς, αμφισβητούνται, επαναπροσδιορίζονται κ.ο.κ.

Αποτελούν οι νόρμες αντιλήψεις που καθορίζουν τις ταυτότητες, τα συμφέροντα και τις συμπεριφορές των δρώντων δημιουργώντας προσδοκίες για το ποια είναι και θα πρέπει να είναι η ορθή συμπεριφορά των δρώντων αυτών (Thomson, 1993). Λαμβάνοντας υπόψη τις πολλαπλές διαστάσεις των νορμών, μόνο οι νόρμες που συγκεντρώνουν τα χαρακτηριστικά της ομοιότητας και της ειδικότητας μπορούν να επιλεγούν ως 'οδηγίες για δράση σε καταστάσεις πολιτικής επιλογής' (Cortel and Davis, 2000).

Σε διεθνές επίπεδο, η εύρεση των νορμών που επηρεάζουν και διαμορφώνουν τις συμπεριφορές των δρώντων εδράζεται -όχι περιοριστικά βέβαια- στο Διεθνές Δίκαιο αποτελούμενο από τις διεθνείς συμβάσεις, τα διεθνή έθιμα, σαν απόδειξη γενικής πρακτικής που αναγνωρίζεται ως δίκαιο και τις γενικές αρχές του δικαίου, τις οποίες δέχονται όλα τα πολιτισμένα έθνη (άρθρο 38 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου). Επίσης, οι νομοθετικές πράξεις διεθνών οργανισμών, οι πράξεις διεθνών διασκέψεων και οι αποφάσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αναζήτηση διεθνών νορμών. Σε εθνικό-εσωτερικό επίπεδο, οι εθνικές νόρμες μπορούν να αναζητηθούν κυρίως στην ίδια την έννομη τάξη της κοινωνίας και στα μορφώματα που αποτελούν μέρος της πολιτικής ζωής του κράτους (Boekle et al., 2001).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το κοινοτικό κεκτημένο (acquis communautaire) αποτελεί την κωδικοποίηση των νομών που διαχέονται στην Ε.Ε., ήτοι του αξιακού συστήματος της Ε.Ε.

Αποτυπώνεται στην ευρωπαϊκή νομοθεσία, στους θεσμούς και στις ευρύτερες πολιτικές της Ε.Ε. Το κοινοτικό κεκτημένο δεν αφορά μόνο τα κράτη μέλη, αλλά αποτελεί προϋπόθεση που πρέπει να πληρούνται από τις υπό ένταξη χώρες. Επιπλέον, μέσω της διαδικασίας του εξευρωπαϊσμού η Ε.Ε. επιχειρεί να εξάγει τις αξίες της εκτός της εδαφικής της επικράτειας. Και ενώ παραπάνω είδαμε ότι αρχικώς η έννοια του εξευρωπαϊσμού εστίαζε κυρίως στην 'εσωτερική' διαδικασία προσαρμογής των πολιτικών των κρατών μελών με το ευρωπαϊκό επίπεδο, στην πορεία διευρύνθηκε και μπορούμε να εντάξουμε πλέον και την επίπτωση της Ε.Ε. και την εξαγωγή των αξιών της σε τρίτες χώρες του περιφερειακού και διεθνούς περιβάλλοντος της. Θα ήταν άλλωστε μανιχαϊστική θεώρηση να εκλάβουμε τον εξευρωπαϊσμό ως μία διαδικασία που λαμβάνει χώρα μόνο μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. καθώς η εξωτερική διάστασή του, αποτελεί ένα μεγάλο και συνεχώς εξελισσόμενο τμήμα της πολιτικής της Ε.Ε και των διεθνών της σχέσεων. Η αντίληψη του εξευρωπαϊσμού ως ένα εξαγωγίμο "προϊόν" της Ε.Ε. έγινε ιδιαιτέρως εμφανής και έδειξε τη δυναμική που μπορεί να αποκτήσει αυτή η διαδικασία κυρίως με τη μεταμόρφωση στη μετακομμουνιστική Ανατολική Ευρώπη (Papadimitriou, 2002).

Το κοινοτικό κεκτημένο διαμόρφωσε τη βάση για κάθε διαπραγμάτευση (εμπορική, πολιτική κλπ) μεταξύ της Ε.Ε. και τρίτων χωρών. Σε περιπτώσεις δε χωρών με ενταξιακές προοπτικές το κεκτημένο αποκτά τέτοια διάσταση καθιστώντας το περιεχόμενο του μη διαπραγματεύσιμο.

Η Ε.Ε. αποτελεί ισχυρή δύναμη, παγκόσμια δρώσα που επηρεάζει τον εκδημοκρατισμό, το κράτος δικαίου και τη διάδοση των οικονομιών της αγοράς, προωθώντας πολιτικές ανοικτών κοινωνιών. Οι γενικές της αξίες ενσωματώνονται σε κάθε πολιτική διάσταση της Ε.Ε. και αφορούν την καλλιέργεια και προστασία της δημοκρατίας στο εσωτερικό της και εκτός των συνόρων της, τη δημιουργία ενότητας μέσα από τη διαφορετικότητα, φράση που αναφέρεται στην κοσμοπολίτικη φύση της Ε.Ε., την προώθηση της αλληλεγγύης, τη δέσμευση στη συνεργασία μπροστά σε εξωτερικές απειλές, την εποικοδομητική συμμετοχή σε ευρύτερα πλανητικά προβλήματα και συγκρούσεις. Η διάδοση της δημοκρατίας αποτελεί διαδικασία στην οποία η Ε.Ε. πρωτοστατεί. Δεν μπορεί να παραμεριστεί ότι τόσα πολλά ευρωπαϊκά κράτη αποτελούν φιλελεύθερες δημοκρατίες, μέρος της ίδιας Κοινότητας με ίσα

δικαιώματα και υποχρεώσεις (Giddens, 2008: 259-260). Όπως τονίζει ο Habermas (2000), η Ε.Ε. θεμελιώνεται πάνω στις αρχές της δημοκρατίας, της ελευθερίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου.

Η Ε.Ε. ζητά από όσους θέλουν είτε να προσχωρήσουν σε αυτήν είτε να συνεργαστούν μαζί της, να δεσμευτούν στις φιλελεύθερες αξίες, στο κράτος δικαίου και στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Το 1993, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης τέθηκαν οι βάσεις για την εγκαθίδρυση της ευρωπαϊκής πολιτικής της αιρεσιμότητας, σχετικά με τη διεύρυνση με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, όπως έχουν αποτυπωθεί έκτοτε, αποτελούν τις πολιτικές και οικονομικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί κάθε υποψήφια προς ένταξη στην Ε.Ε. χώρα, προκειμένου να γίνει μέλος της Ε.Ε. Η πολιτική αυτή της αιρεσιμότητας αναπτύχθηκε από την Ε.Ε. προκειμένου να διασφαλιστεί η ειρήνη και η δημοκρατία ανάμεσα αφενός στα κράτη μέλη και αφετέρου στα κράτη που επιθυμούν να ενταχθούν σε αυτή και στα κράτη που διατηρεί εξωτερικές σχέσεις. Η ειρηνική επίλυση των διαφορών είναι ενδεχομένως η βασικότερη αρχή που διέπει τις πολιτικές της Ένωσης, κυρίως τη σχέση της με τρίτες -εκτός των συνόρων της- χώρες. Η νόρμα αυτή, ότι "όλα τα μέλη πρέπει να διευθετούν τις διεθνείς τους διαμάχες με ειρηνικά μέσα με τέτοιο τρόπο ώστε η διεθνής ειρήνη, ασφάλεια και δικαιοσύνη να μη διακινδυνεύουν", όπως διατυπώνεται στο άρθρο 2 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, έχει ιδιαίτερη σημασία στην Ε.Ε. Έτσι, αποτελώντας θεμελιώδη κοινοτική αρχή, η ειρηνική επίλυση των διαφορών των υποψηφίων ιδιαιτέρως προς ένταξη χωρών, οι οποίες πρέπει να διευθετούν τις διαφορές τους με κάθε δυνατό τρόπο, άλλως να εισάγουν τη διαφορά τους ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου, έχει αποτυπωθεί πολλάκις στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (ενδεικτικά Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Ελσίνκι, 1999).

Με την πολιτική της αιρεσιμότητας η Ε.Ε. επιβραβεύει τα κράτη που συμμορφώνονται με το αξιακό της σύστημα και τις δημοκρατικές νόρμες που διαχέονται στην Ε.Ε., επιλέγοντας την ανταμοιβή αντί της τιμωρίας και του καταναγκασμού. (Μπουραντώνης και Γαλαριώτης, 2011: 68 και Grabbe, 2002). Χρησιμοποιεί η Ε.Ε. την οικονομική και αναπτυξιακή-ανθρωπιστική της πολιτική ως μηχανισμό εξαγωγής του εξευρωπαϊσμού. Επιβάλλει δηλαδή την πλήρωση ορισμένων όρων για την οικονομική της βοήθεια και άλλες μορφές αρωγής προκειμένου να επιτευχθούν επιθυμητές εσωτερικές αλλαγές στις τρίτες χώρες.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η Ε.Ε. εν αντιθέσει με τις ΗΠΑ, υπήρξε η μόνη που έχει αναπτύξει την ικανότητα να 'επιβάλλει' την εφαρμογή των αξιών της πέραν του εδάφους της, χωρίς να δημιουργεί εντάσεις και εχθρικά αισθήματα. Οι περιφερειακές ρυθμίσεις της Ε.Ε. έχουν καταστήσει το διεθνές περιβάλλον έναν κόσμο περιφερειών, συνδέοντας μεταξύ τους τα κράτη σε κοινές αγορές και με τη σειρά τους συνδέονται με την παγκόσμια αγορά και τους οικουμενικούς οργανισμούς. (Taylor, 2001: 251-253). Η Ε.Ε. επιδιώκει την εγκαθίδρυση ενός κόσμου συνεργαζόμενων περιφερειών με τη διάδοση των ευρωπαϊκών αξιών μέσω πολυμερών ανθρωπιστικών, αναπτυξιακών και εμπορικών δραστηριοτήτων στο εξωτερικό της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η προώθηση του αξιακού συστήματος της Ε.Ε. στο εξωτερικό της περιβάλλον: Γενικές Αρχές και Πολιτικές Δράσης.

Η διάδοση του αξιακού της συστήματος αποτελεί προτεραιότητα για την Ε.Ε. και τη δράση της εκτός των συνόρων της. Η προώθηση των δημοκρατικών διαδικασιών, ο σεβασμός και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι βασικές αρχές του κράτους δικαίου και της χρηστής διακυβέρνησης αποτελούν τον πυρήνα της εξωτερικής δράσης της Ε.Ε. Στα πλαίσια της κοινής εξωτερικής πολιτικής της επιδιώκει να αντιδρά αποτελεσματικά στις παγκόσμιες προκλήσεις, όπως σε κρίσεις στις γειτονικές της χώρες, να προβάλλει τις αξίες της και να συμβάλλει στην ειρήνη και την ευημερία σε παγκόσμιο επίπεδο.

2.1 Ειρήνη και σταθερότητα: προτεραιότητα της εξωτερικής δράσης της Ε.Ε.

Η Ε.Ε. έχει αναπτύξει τα τελευταία χρόνια εξωτερική πολιτική προκειμένου να ενεργεί ως μία οντότητα στις παγκόσμιες υποθέσεις. Η Συνθήκη της Λισαβόνας, που τέθηκε σε ισχύ το 2009, ενίσχυσε αυτόν τον τομέα πολιτικής, θεσπίζοντας το αξίωμα του Υπατού Εκπροσώπου της ΕΕ για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας, καθώς και την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) που αποτελεί το διπλωματικό σώμα της ΕΕ.

Η εξωτερική πολιτική της ΕΕ αποσκοπεί στη διατήρηση της ειρήνης και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, στην προώθηση της διεθνούς συνεργασίας και στην ανάπτυξη και σταθεροποίηση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Η κοινή της εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, που έχει σχεδιαστεί για την επίλυση των διαφορών και την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας, στηρίζεται στη διπλωματία, η οποία συνεπικουρείται από το εμπόριο, την ανθρωπιστική βοήθεια και την ασφάλεια.

Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος χορηγός αναπτυξιακής χρηματοδότησης στον κόσμο και, κατά συνέπεια, βρίσκεται στην πλέον κατάλληλη θέση για την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας με τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Αποτελεί δε τη μεγαλύτερη εμπορική δύναμη παγκοσμίως, με το δεύτερο ισχυρότερο διεθνώς νόμισμα, το ευρώ. Το δημογραφικό και οικονομικό ειδικό βάρος μιας ένωσης 28 κρατών¹ την καθιστούν μείζονα δύναμη. Η ΕΕ αναπτύσσει εταιρικές σχέσεις με τους σημαντικότερους παράγοντες της διεθνούς σκηνής, περιλαμβανομένων των αναδυόμενων δυνάμεων. Προσπαθεί να εξασφαλίσει ότι οι σχέσεις αυτές βασίζονται σε αμοιβαία συμφέροντα και οφέλη. Η ΕΕ διεξάγει τακτικά διασκέψεις κορυφής με τον Καναδά, την Κίνα, την Ινδία, την Ιαπωνία, τη Ρωσία και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι διεθνείς σχέσεις της εστιάζουν επίσης σε θέματα εκπαίδευσης, περιβάλλοντος, ασφάλειας και άμυνας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειρηνευτικών αποστολών.

Η ΕΕ έχει αποστείλει ειρηνευτικές αποστολές σε διάφορες περιοχές του κόσμου που αποτελούν εστίες συγκρούσεων. Τον Αύγουστο του 2008, διαμεσολάβησε για την παύση των εχθροπραξιών μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας, απέστειλε παρατηρητές για να παρακολουθούν την κατάσταση και χορήγησε ανθρωπιστική βοήθεια στους πληθυσμούς που εκτοπίστηκαν λόγω των συγκρούσεων. Στο Κοσσυφοπέδιο², ισχυρή αστυνομική και δικαστική δύναμη συμβάλλει στην αποκατάσταση της δικαιοσύνης και της τάξης. Μη διαθέτοντας μόνιμο στρατό,

¹ Στην παρούσα εργασία, το Ηνωμένο Βασίλειο συμπεριλαμβάνεται στα κράτη μέλη της Ε.Ε. Ο βρετανικός λαός μετά τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος την 23η Ιουνίου 2016, αποφάσισε να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εντούτοις δεν έχουν ολοκληρωθεί οι διαπραγματεύσεις εξόδου και αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε. παραμένοντας ακόμη πλήρες μέλος αυτής, με όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ιδιότητα αυτή. http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-16-2329_el.htm

² Η ονομασία αυτή χρησιμοποιείται με την επιφύλαξη των θέσεων ως προς το καθεστώς σε ακολουθία της απόφασης 1244/1999 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και τη γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου σχετικά με τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου

βασίζεται σε δυνάμεις τις οποίες διαθέτουν τα κράτη μέλη για τις κοινές επιχειρήσεις αφοπλισμού, ανθρωπιστικές αποστολές και επιχειρήσεις διάσωσης, πρόληψη συγκρούσεων, διατήρηση της ειρήνης και διαχείριση κρίσεων.

Από το 2003 και μετά η ΕΕ έχει πραγματοποιήσει περίπου 30 μη στρατιωτικές και στρατιωτικές επιχειρήσεις σε 3 ηπείρους. Όλες αποσκοπούσαν στην αντιμετώπιση κρίσεων (οικοδόμηση της ειρήνης μετά τις καταστροφές που προκάλεσε το τσουνάμι στην Ινδονησία, προστασία των προσφύγων στο Μάλι και την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, καταπολέμηση της πειρατείας στη Σομαλία και το Κέρασ της Αφρικής).

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ) διέπει τις σχέσεις της ΕΕ με 16 από τους νότιους και ανατολικούς γείτονές της, επιδιώκοντας στενότερους δεσμούς με τους γείτονές της. Στα νότια με την Αλγερία, την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Ιορδανία, τον Λίβανο, τη Λιβύη, το Μαρόκο, την Παλαιστίνη³, τη Συρία και την Τυνησία. Στα ανατολικά με την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Λευκορωσία, τη Γεωργία, τη Δημοκρατία της Μολδαβίας και την Ουκρανία. Η πολιτική αυτή, που έχει σχεδιαστεί για τη σύσφιγξη των σχέσεων της ΕΕ με τους γείτονές της, προβλέπει πολιτική σύνδεση, οικονομική ολοκλήρωση και αυξημένη κινητικότητα του πληθυσμού.

Με τη διεύρυνση της ΕΕ, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και του Νότιου Καυκάσου έγιναν πιο κοντινοί γείτονες. Η σταθερότητα και η ευημερία των χωρών αυτών αναμφίβολα έχει αντίκτυπο στην Ε.Ε. και ως εκ τούτου η Ανατολική Εταιρική Σχέση, μια κοινή πολιτική πρωτοβουλία ξεκίνησε το 2009 για να εμβαθύνει τις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και των 6 ανατολικών γειτόνων της. Η στενότερη συνεργασία της ΕΕ με την Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Λευκορωσία, τη Γεωργία, τη Δημοκρατία της Μολδαβίας και την Ουκρανία, είναι σημαντικό στοιχείο των διεθνών σχέσεων που αναπτύσσει η ΕΕ.

Μετά την Αραβική Άνοιξη, η ΕΕ δρομολόγησε σε νέα κατεύθυνση την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας με σκοπό να βελτιώσει την παρεχόμενη στήριξη στις χώρες-εταίρους που προβαίνουν σε μεταρρυθμίσεις υπέρ της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πρωτοβουλία αυτή ενθαρρύνει την οικονομική ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς στις χώρες αυτές και προωθεί την ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων με διάφορες ομάδες και οργανώσεις, παράλληλα με τις σχέσεις της ΕΕ με τις κυβερνήσεις.

³ με την επιφύλαξη των θέσεων σχετικά με την αναγνώριση της Παλαιστίνης ως κράτους

Η ΕΕ στηρίζει επίσης τις γειτονικές χώρες που αντιμετωπίζουν συγκρούσεις και κρίσεις. Είναι ο μεγαλύτερος χορηγός βοήθειας στα θύματα της κρίσης στη Συρία, με χορηγήσεις πάνω από 3,2 δις. από το 2011 και μετά. Οι διεθνείς ειρηνευτικές προσπάθειες στη Μέση Ανατολή στηρίζονται και από την Ε.Ε. - μαζί με τον ΟΗΕ, τις ΗΠΑ και τη Ρωσία - για μια λύση μεταξύ των δύο κρατών ώστε το παλαιστινιακό κράτος να συμβιώνει με το Ισραήλ. Συνεργάζεται δε στενά με τους περιφερειακούς εταίρους για την ειρηνική επίλυση της σύγκρουσης (europa.eu, 2017).

Σχετικά με το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, η Ε.Ε. διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο στις σχετικές ειρηνευτικές συνομιλίες που οδήγησαν στη συμφωνία του Νοεμβρίου 2013. Προωθώντας την περιφερειοποίηση, η Ε.Ε. συσφίγγει τις σχέσεις της με περιφερειακές ομάδες χωρών, κυρίως στην Ασία και τη Λατινική Αμερική. Με τους ταχέως αναπτυσσόμενους Ασιάτες εταίρους της, η ΕΕ έχει συνάψει ενισχυμένες εμπορικές συμφωνίες, δηλαδή συμφωνίες που συνδυάζουν οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές πτυχές.

Με τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, η Ε.Ε. έχει δεσμευτεί για τη σταθερότητα της περιοχής αυτής ιδιαίτερα μάλιστα αφού οι χώρες αυτές ενδιαφέρονται να προσχωρήσουν στην Ε.Ε. Η Κροατία ήδη αποτελεί από το 2013 κράτος μέλος, Μαυροβούνιο και Σερβία συμμετέχουν σε διαπραγματεύσεις προσχώρησης και η Αλβανία βρίσκεται σε καθεστώς υποψήφιας χώρας.

Στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε., για τη λήψη των περισσότερων αποφάσεων απαιτείται η συγκατάθεση όλων των κρατών της Ε.Ε. σε επίπεδο Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, στο οποίο συμμετέχουν οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των 28 κρατών μελών. Η Ύπατη Εκπρόσωπος μεριμνά για τη μεγαλύτερη συνοχή της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας της ΕΕ, προεδρεύοντας στη μηνιαία συνεδρίαση του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων στο οποίο συμμετέχουν οι υπουργοί Εξωτερικών των 28 κρατών μελών. Παρευρίσκεται επίσης στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και υποβάλλει εκθέσεις σχετικά με θέματα εξωτερικών υποθέσεων. Επικουρείται δε και υποστηρίζεται από την Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (EEAS), ήτοι τη διπλωματική υπηρεσία της Ε.Ε., ένα δίκτυο 139 και πλέον αντιπροσωπειών και γραφείων της ΕΕ σε όλο τον κόσμο που προωθεί και προστατεύει τις αξίες και τα συμφέροντα της ΕΕ. (europa.eu, 2017)

2.2 Προστασία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Εκδημοκρατισμός.

Ελευθερία, δημοκρατία, ισότητα, κράτος δικαίου και σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελούν τον αξιακό πυρήνα της Ε.Ε. Οι αξίες αυτές είναι ενσωματωμένες στις Συνθήκες της Ε.Ε., αποτελούν θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνονται σε εθνικό επίπεδο από το συνταγματικό σύστημα κάθε κράτους μέλους και σε ευρωπαϊκό επίπεδο από τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (εκδόθηκε το 2000 και είναι δεσμευτικός για τα κράτη μέλη από το 2009). Ο Χάρτης αυτός συνάδει με το περιεχόμενο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), η οποία έχει κυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Στο Άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) αναφέρονται οι αξίες της ΕΕ. Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του «σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες». Στο Άρθρο 3 της ΣΕΕ αναφέρονται οι στόχοι της ΕΕ. Όσον αφορά «τις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο», η ΕΕ συμβάλλει στην «εξάλειψη της φτώχειας και στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως των δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς και στην αυστηρή τήρηση και ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου και στον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ». Μολονότι ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρεται ρητώς μόνο στην εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης (άρθρο 6 παράγραφος 1), τα θεσμικά όργανα, οι οργανισμοί και τα κράτη μέλη της ΕΕ οφείλουν επίσης να συμμορφώνονται με τις διατάξεις του Χάρτη και στο πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ. Οι χώρες που προσχωρούν στην ΕΕ οφείλουν επίσης να συμμορφώνονται με τον Χάρτη. Το άρθρο 6 παράγραφος 2 παρέχει στην ΕΕ νομική αρμοδιότητα να προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Στο Άρθρο 21 ΣΕΕ αναφέρονται οι αρχές που εμπνέουν την εξωτερική δράση της Ένωσης. Οι εν λόγω αρχές είναι η δημοκρατία, το κράτος δικαίου, η οικουμενικότητα και το αδιαίρετο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η ισότητα και η αλληλεγγύη και ο σεβασμός των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών του 1945 καθώς και του Διεθνούς Δικαίου. Στο άρθρο 21, η Ε.Ε. υιοθετεί την αρχή για το «αδιαίρετο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών», αναλαμβάνοντας η ίδια τη δέσμευση

ότι τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα θα αντιμετωπίζονται σε ισότιμη βάση με τα ατομικά και με τα πολιτικά δικαιώματα. Στο Άρθρο 205 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) οι γενικές διατάξεις αφορούν την εξωτερική δράση της Ένωσης. Το άρθρο αυτό ορίζει ότι οι διεθνείς δράσεις της ΕΕ πρέπει να έχουν ως γνώμονα τις αρχές που προβλέπονται στο άρθρο 21 της ΣΕΕ (europa.eu, 2017).

Ενώ οι αξίες αυτές είναι αυτονόητες για τα κράτη μέλη της Ε.Ε., δεν ισχύει το ίδιο για ολόκληρο τον υπόλοιπο κόσμο. Οι γενικές αξίες της Ε.Ε. ενσωματώνονται και στην εξωτερική διάσταση της Ε.Ε. και αφορούν την καλλιέργεια και προστασία της δημοκρατίας, της ελευθερίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου, εκτός των συνόρων της.

Το στρατηγικό πλαίσιο της Ε.Ε. του 2012 για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία έχει ως στόχο να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα και συνέπεια της πολιτικής της ΕΕ για την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας σε όλο τον κόσμο. Το Σχέδιο Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Δημοκρατία (2015-2020) αποτελεί τη βάση για μια πραγματικά συλλογική προσπάθεια, τόσο από τις χώρες της ΕΕ όσο και από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Το 2012 ορίστηκε ως πρώτος Ειδικός Εντεταλμένος της ΕΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ο Σταύρος Λαμπρινίδης. Ο ρόλος του συνίσταται στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της προβολής της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Όπως αναφέρεται στο Στρατηγικό Πλαίσιο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Δημοκρατία, συνοδευόμενο από ένα «σχέδιο δράσης» για την εφαρμογή του Πλαισίου (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012), η Ευρωπαϊκή Ένωση θεμελιώνεται πάνω στην κοινή προσήλωση στο στόχο της προαγωγής της ειρήνης και της σταθερότητας και της ανάπτυξης ενός κόσμου δομημένου πάνω στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες στηρίζουν την εξωτερική της πολιτική. Έχει έτσι αναλάβει ισχυρή δέσμευση για την προαγωγή των άνω αξιών σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα ανθρώπινα δικαιώματα κατέχουν ξεχωριστή θέση στις σχέσεις της ΕΕ με τις άλλες χώρες και περιοχές του κόσμου. Για την Ε.Ε., η Δημοκρατία αποτελεί παγκόσμια επιδίωξη. Σε όλο τον κόσμο, όλοι οι λαοί επιζητούν να ζήσουν με ελευθερία, αξιοπρέπεια και ασφάλεια σε ανοικτές και δημοκρατικές κοινωνίες που διέπονται από σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου. Η διαρκής ειρήνη, η ευημερία και η ανάπτυξη, για την Ε.Ε., είναι

εφικτές μόνο όταν βασίζονται στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη δημοκρατία και στους κανόνες δικαίου. Εντούτοις, οι ανωτέρω νόρμες της Ε.Ε. δεν είναι αυτονόητες και αμφισβητούνται στη βάση πολιτισμικών διαφορών. Όμως στα πλαίσια της εξωτερικής της δράσης, η Ε.Ε. αντιμετωπίζει ως πρόκληση τον εκδημοκρατισμό και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θεωρώντας ότι μπορεί να βοηθήσει στην πρόληψη και επίλυση συγκρούσεων και, τελικά, στην ανακούφιση της φτώχειας.

Η πολιτική της Ε.Ε. προάγει τα δικαιώματα των γυναικών, των παιδιών, των μειονοτήτων και των εκτοπισθέντων ατόμων, αντιτίθεται στη θανατική ποινή, τα βασανιστήρια, την εμπορία ανθρώπων και τη διακριτική μεταχείριση, προασπίζει τα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα και υπερασπίζεται τον οικουμενικό και αδιαίρετο χαρακτήρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αναπτύσσοντας ενεργό συνεργασία με χώρες-εταίρους, διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, καθώς και ομάδες και ενώσεις που εκπροσωπούν το σύνολο της κοινωνίας. Προάγει την ελευθερία της έκφρασης, της γνώμης, την ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, τη θρησκευτική ελευθερία και την ελευθερία της πίστης. Η δίκαιη και αμερόληπτη απόδοση της δικαιοσύνης είναι ουσιαστική για τη διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το δικαίωμα δίκαιης δίκης και της ισότητας απέναντι στο νόμο αποτελούν προτεραιότητα για την Ε.Ε.

Ενσωματώνει την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις πολιτικές εμπορίου, επενδύσεων, τεχνολογίας και τηλεπικοινωνιών, διαδικτύου, ενέργειας, περιβάλλοντος, εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και ανάπτυξης καθώς και στην πολιτική ασφαλείας και άμυνας, στις εξωτερικές διαστάσεις της πολιτικής απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής καθώς και στον τομέα της ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Στο πλαίσιο της αναπτυξιακής συνεργασίας η Ε.Ε. εντείνει τις προσπάθειες της για να βοηθήσει τις χώρες εταίρους της στην υλοποίηση των διεθνών τους υποχρεώσεων σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα τίθενται στο επίκεντρο των σχέσεων της με όλες τις τρίτες χώρες, ακόμη και με στρατηγικούς της εταίρους. Εμβαθύνει δε το διάλογο περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θέτοντας τέτοια ζητήματα σε κάθε δυνατή πτυχή του διμερούς πολιτικού διαλόγου στο υψηλότερο επίπεδο.

Η Ε.Ε. περιλαμβάνει τακτικά τα ανθρώπινα δικαιώματα στο πλαίσιο του πολιτικού διαλόγου που διεξάγεται με τρίτες χώρες ή περιφερειακές οργανώσεις. Διεξάγει επίσης διάλογο και διαβουλεύσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα με

περισσότερες από 40 χώρες. Επιπλέον, το σύνολο σχεδόν των 79 χωρών της Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού (ΑΚΕ) διατηρούν διάλογο με την ΕΕ βάσει του άρθρου 8 της Συμφωνίας Κοτονού που περιλαμβάνει στον πολιτικό διάλογο την τακτική αξιολόγηση των εξελίξεων σχετικά με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τα διπλωματικά διαβήματα και οι δηλώσεις σχετικά με τις ενέργειες των αρχών τρίτων χωρών αποτελούν επίσης ένα σημαντικό μέσο για την άσκηση διπλωματικής πίεσης στις διεθνείς σχέσεις.

Οι εμπορικές συμφωνίες ή συμφωνίες συνεργασίας με χώρες εκτός ΕΕ (άνω των 120) και οι διάφοροι τύποι συμφωνιών σύνδεσης και συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και τρίτων χωρών ή περιφερειακών οργανώσεων περιέχουν "ρήτρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων", κατά την οποία τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν στοιχείο νευραλγικής σημασίας για τις σχέσεις των μερών. Έτσι, όταν η Ε.Ε. διαπιστώνει παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επιβάλλει κυρώσεις για τις παραβιάσεις αυτές (π.χ. Λευκορωσία και Ιράν). Διάφορα μέτρα -όπως ο περιορισμός ή η αναστολή της συνεργασίας- προβλέπονται σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Για τις χώρες δε της διεύρυνσης έχει θεσπισθεί ένας ισχυρός μηχανισμός αιρεσιμότητας. Στη νέα Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας έχει ενσωματωθεί μια προσέγγιση που προσφέρει «αναλογικά κέρδη» και κίνητρα για μεταρρυθμίσεις προβλέπονται στα προτιμησιακά εμπορικά μέτρα που εφαρμόζει η ΕΕ για τις αναπτυσσόμενες χώρες (ΣΓΠ+), (Lerch, 2016 eurparl.europa.eu).

Οι στρατηγικές αυτές βασίζονται σε μια εκ των κάτω προς τα άνω προσέγγιση με στόχο την ενσωμάτωση των κατευθυντηρίων γραμμών ή των σχεδίων δράσης της ΕΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα σε ένα ενιαίο, συνεκτικό έγγραφο πολιτικής, προσαρμοσμένο σε μια συγκεκριμένη χώρα, με συγκεκριμένους στόχους που καθορίζονται για τρία χρόνια.

Όπως αποτυπώνεται και στο Στρατηγικό πλαίσιο και Σχέδιο δράσης της Ε.Ε. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2012), η Ε.Ε. διεξάγει επίσης διάλογο για θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων με περισσότερες από 40 χώρες και οργανισμούς, περιλαμβανομένης της Ρωσίας, της Κίνας και της Αφρικανικής Ένωσης. Στην Ετήσια Έκθεσή της για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Δημοκρατία, η ΕΕ αξιολογεί τη δράση που αναπτύσσεται στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παγκοσμίως. Συνεργάζεται επίσης με πολυμερείς θεσμούς, λειτουργώντας συνεργατικά ως ένα παρατηρητήριο εφαρμογής κανόνων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στη γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών και στη Διεθνή Οργάνωση εργασίας η Ε.Ε. κατέχει ηγετικό ρόλο. Σε συνεργασία με περιφερειακούς οργανισμούς όπως η Αφρικανική Ένωση, ο ASEAN, η SAARC, ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών, ο Αραβικός Σύνδεσμος, ο Οργανισμός Ισλαμικής Συνεργασίας και το Φόρουμ των Νήσων του Ειρηνικού ενθαρρύνει την εδραίωση περιφερειακών οργανισμών ανθρωπίνων δικαιωμάτων (europa.eu, 2017).

Η προσέγγιση της ΕΕ στη δημοκρατία συνεπικουρεί το έργο της στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η στήριξη της δημοκρατίας ανά τον κόσμο αποτελεί προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού το δημοκρατικό πλίστευμα παραμένει το μόνο σύστημα διακυβέρνησης στο οποίο οι πολίτες μπορούν να ασκήσουν πλήρως τα δικαιώματά τους και ως εκ τούτου λογίζεται από την Ε.Ε. ως καθοριστικός παράγοντας για ανάπτυξη και μακρόπνοη σταθερότητα. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ως το μόνο θεσμικό όργανο της ΕΕ που εκλέγεται άμεσα από τους πολίτες της Ένωσης, είναι ιδιαίτερα προσηλωμένο στην προαγωγή της δημοκρατίας.

Το 2009, η Ε.Ε. ανέπτυξε μια νέα στρατηγική για τη στήριξη της δημοκρατίας μέσω της ανά χώρα προσέγγισης, της μεγαλύτερης συνοχής και της συμμετοχής όλων των ενδιαφερόμενων φορέων, ενσωματώνοντας τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα σε όλους τους τομείς πολιτικής. Το 2011, η Επιτροπή τόνισε με το πρόγραμμα δράσης για αλλαγή τη σπουδαιότητα της στήριξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και της χρηστής διακυβέρνησης στο πλαίσιο της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ.

Με την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, η Ε.Ε. αποσκοπεί στη σταθεροποίηση της περιοχής από πολιτική και οικονομική άποψη καθώς και από την άποψη της ασφάλειας. Έτσι, μετά τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης το 2011, η ΕΕ αναπροσάρμοσε την ευρωπαϊκή πολιτική γειτονίας και υιοθέτησε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης πολιτικής μεταρρύθμισης με τοπική καθοδήγηση και με επίκεντρο τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα μέσω της πολιτικής των «αναλογικών κερδών», η οποία συνδέει τη στήριξη με τη μετάβαση στη δημοκρατία και τον «πλήρη εκδημοκρατισμό» (μεγαλύτερη ενσωμάτωση και χρήματα έναντι περισσότερων μεταρρυθμίσεων). Στις χώρες που θέλουν να προβούν σε πολιτικές μεταρρυθμίσεις παρέχονται κίνητρα, όπως μια βαθύτερη οικονομική ενσωμάτωση, μεγαλύτερη οικονομική στήριξη, ενίσχυση της κινητικότητας των ατόμων και πρόσβαση στην εσωτερική αγορά της Ε.Ε. (Lerch, 2016 europarl.europa.eu). Ο

ευρωπαϊκός μηχανισμός γειτονίας (EMΓ) παρέχει χρηματοδοτική στήριξη για την προαγωγή της αρχής του κράτους δικαίου, του πολιτικού διαλόγου και των μεταρρυθμίσεων, του εκδημοκρατισμού, της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης και της παρατήρησης των εκλογών.

Η δεσμευτική υποχρέωση της ΕΕ για την προώθηση της δημοκρατίας τονίστηκε εκ νέου στο στρατηγικό πλαίσιο και στο σχέδιο δράσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων το 2012. Η εντατική υλοποίηση των μέτρων όπως αναφέρονται στις εκθέσεις των αποστολών παρατήρησης των εκλογών της ΕΕ (ΑΠΕ), αποτελεί δράση για στήριξη των δημοκρατιών διαδικασιών καθ' όλη τη διάρκεια του εκλογικού κύκλου. Τον Ιούλιο του 2015 εγκρίθηκε το νέο σχέδιο δράσης για τη χρονική περίοδο 2015-2019, το οποίο αποσκοπεί στην ενσωμάτωση της στήριξης της δημοκρατίας σε διάφορους στόχους.

Η ΕΕ προωθώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμμετέχει σε πολυμερή φόρα, όπως η Τρίτη Επιτροπή της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, προωθεί επίσης ενεργά τη διεθνή δικαιοσύνη, κυρίως μέσω του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (Lerch, 2016).

Η στήριξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων, της πολιτικής συμμετοχής και της εκπροσώπησης των πολιτών αποτελεί την κύρια αποστολή του Ευρωπαϊκού Μέσου για τη Δημοκρατία και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (EMΔΔΑ). Με το EMΔΔΑ, η ΕΕ στηρίζει ομάδες και ενώσεις ή μεμονωμένα άτομα που υπεραμύνονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Το μέσο αυτό έχει σχεδιαστεί ειδικά για τους στόχους αυτούς, χρηματοδοτεί έργα, προγράμματα και αποστολές παρατήρησης εκλογών της ΕΕ (ΑΠΕ) και χορηγεί επιδοτήσεις σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, σε μη κυβερνητικές οργανώσεις και σε υπερασπιστές των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ο προϋπολογισμός του για την περίοδο 2014-2020 ανέρχεται σε 1,3 δισ. ευρώ.

Ο μηχανισμός αναπτυξιακής συνεργασίας (ΜΑΣ) παρέχει επίσης οικονομική στήριξη. Κύριος στόχος αποτελεί η εξάλειψη της φτώχειας. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, δίδεται μεγάλη σημασία στην εδραίωση και τη στήριξη της δημοκρατίας στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Τέλος, ο μηχανισμός συμβολής στη σταθερότητα και την ειρήνη της ΕΕ (IcSP) μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε κάποιες περιπτώσεις για την προαγωγή των δημοκρατικών θεσμών.

Περαιτέρω, το 2012 συστάθηκε το ευρωπαϊκό ταμείο για τη δημοκρατία (ΕΤΔ). Το ΕΤΔ λειτουργεί ξεχωριστά ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, στηρίζοντας πολιτικούς φορείς και φορείς της κοινωνίας των πολιτών που προωθούν τη δημοκρατική αλλαγή στις ανατολικές και νότιες γείτονες χώρες της ΕΕ, με την κατάλληλη ευέλικτη και ταχεία χρηματοδότηση. Βουλευτές δε του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου προεδρεύουν στο Διοικητικό Συμβούλιο και την Εκτελεστική Επιτροπή, ενώ στο συμβούλιο συμμετέχουν εκπρόσωποι από τα κράτη μέλη της ΕΕ και τα θεσμικά όργανα, συμπεριλαμβανομένων εννέα βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (europa.eu, 2017).

Όπως ελέγχθη ήδη ανωτέρω, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ως το μόνο θεσμικό όργανο της ΕΕ που εκλέγεται άμεσα από τους πολίτες της Ένωσης, είναι σταθερά προσηλωμένο στην προώθηση βιώσιμων δημοκρατιών στον κόσμο και έχει υπογραμμίσει τη δέσμευσή του σε μια σειρά ψηφισμάτων. Συμμετέχει ενεργά σε εργασίες παρατήρησης εκλογών και εργάζεται για την ενίσχυση της νομιμότητας των εθνικών εκλογικών διαδικασιών και την παγίωση της εμπιστοσύνης των πολιτών στην προστασία των εκλογών και των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Οι αποστολές εκλογικών παρατηρητών της ΕΕ αποσκοπούν επίσης στη βελτίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποθαρρύνοντας τον εκφοβισμό και τη βία κατά τη διάρκεια των εκλογών και ενισχύοντας τους δημοκρατικούς θεσμούς.

Κατά την τρέχουσα κοινοβουλευτική περίοδο το Κοινοβούλιο απέστειλε έως τώρα αντιπροσωπείες για την παρατήρηση εκλογών στην Ουκρανία, την Αίγυπτο, την Τυνησία, τη Μολδαβία, το Τατζικιστάν, τη Νιγηρία, τη Σρι Λάνκα, την Κιργιζία, την Αϊτή, την Τανζανία, την Μπούρμα/Μιανμάρ, την Μπουρκίνα Φάσο, την Ουγκάντα, το Περού, τη Μογγολία, τη Ζάμπια, τη Γκαμπόν, το Μαυροβούνιο, τη Γεωργία, τη Γκάνα, την Ιορδανία και την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Το ΕΚ μπορεί να αποφασίσει να αποστείλει αντιπροσωπείες βουλευτών για την παρατήρηση εκλογών ή δημοψηφισμάτων, υπό την προϋπόθεση ότι οι εκλογές διεξάγονται σε εθνικό επίπεδο, ότι οι εθνικές αρχές έχουν καλέσει την ΕΕ ή το ΕΚ, καθώς και ότι η παρουσία της αποστολής έχει μεγάλη διάρκεια. Οι αντιπροσωπείες του Κοινοβουλίου εντάσσονται πάντα σε αποστολές παρατήρησης εκλογών της ΕΕ (ΑΠΕ) ή στις αποστολές μακράς διάρκειας του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και

Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΓΔΘΔΑ) του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ). Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καλείται να παράσχει τη γνώμη του σχετικά με τον καθορισμό και τον σχεδιασμό των ΑΠΕ της ΕΕ καθώς και με τα επακόλουθα μέτρα.

Οι μεγάλης διάρκειας αποστολές παρατήρησης εκλογών δεν ασκούν εποπτεία κατά την ημέρα των εκλογών, αλλά καθ' όλη την εκλογική διαδικασία και περίοδο, εκτιμώντας το βαθμό της δημοκρατικής ανάπτυξης σε μια δεδομένη χώρα σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Οι παρατηρητές μακρόχρονης παραμονής συνήθως ξεκινούν τις εργασίες τους δύο μήνες πριν τις εκλογές και παρακολουθούν ολόκληρη την εκλογική διαδικασία μέχρι την ανακοίνωση των επίσημων αποτελεσμάτων και τη διαδικασία ενστάσεων. Οι παρατηρητές βραχείας παραμονής (ΠΒΠ) παρακολουθούν τη διεξαγωγή της ψηφοφορίας και την καταμέτρηση των ψήφων. (Lerch, 2016 europarl.europa.eu).

Για μία περισσότερο ολοκληρωμένη στήριξη στους δημοκρατικούς θεσμούς, δραστηριότητες, όπως μέτρα με τα οποία δίδεται συνέχεια μετά τις εκλογές, δράσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και πρωτοβουλίες για την υποστήριξη του βουλευτικού έργου, συνεπικουρούν την παρατήρηση των εκλογών. Τα κοινοβούλια εκτός των συνόρων της ΕΕ, ενισχύονται θεσμικά με την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η ομάδα στήριξης της δημοκρατίας και εκλογικού συντονισμού (ΟΣΔΕΣ), που έχει συσταθεί εντός του ΕΚ αποτελούμενη από Βουλευτές υπό την προεδρία των προέδρων της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων και της Επιτροπής Ανάπτυξης του ΕΚ, παρέχει την απαιτούμενη πολιτική καθοδήγηση για την προώθηση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και την παρατήρηση των εκλογών.

2.3. Η Ανθρωπιστική και Αναπτυξιακή δράση της Ε.Ε. στο εξωτερικό της περιβάλλον για την προώθηση του αξιακού της συστήματος.

Η αναπτυξιακή πολιτική βρίσκεται στο επίκεντρο της εξωτερικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ε.Ε. αποτελεί τη μεγαλύτερη αναπτυξιακή χορηγό παγκοσμίως, η οποία μαζί με τα κράτη μέλη της χορηγούν περισσότερο από το ήμισυ της Επίσημης Αναπτυξιακής Βοήθειας (ΕΑΒ). Η Ε.Ε., διευρύνοντας την αναπτυξιακή της δράση πέραν των κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (Συμφωνία Κοτονού), συνεργάζεται με περίπου 160 χώρες ανά τον κόσμο. Πρωταρχικός στόχος της αναπτυξιακής της πολιτικής είναι η εξάλειψη

της φτώχειας ενώ στους στόχους προστίθενται η προάσπιση και προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας, η προαγωγή της ισότητας των φύλων και η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών και κλιματικών προκλήσεων.

Ως αναπτυξιακή βοήθεια, χαρακτηρίζεται κάθε ροή κεφαλαίου σε χρήμα ή σε είδος με ευνοϊκούς όρους με σκοπό τη μεταφορά πόρων από ανεπτυγμένες προς αναπτυσσόμενες χώρες για την επιτάχυνση της ανάπτυξης και τη βελτίωση της διανομής του εισοδήματος στη χώρα λήπτρια της βοήθειας (Μέργος, 2001: 536) καθώς και η αρωγή -αγαθά και υπηρεσίες- στα θύματα καταστροφών, φυσικών ή μη, και στα θύματα εχθροπραξιών ή πολέμων. Η Ε.Ε. φροντίζει για την κάλυψη βασικών αναγκών πληγέντων πληθυσμών με παροχή για τροφής, στέγης ή ιατρικής περίθαλψης σε περιόδους συγκρούσεων ή μετά από φυσικές καταστροφές. Με την αναπτυξιακή της δράση και συνεργασία υποστηρίζει χώρες προκειμένου να μπορέσουν να εξαλείψουν τη φτώχεια και να επιτύχουν βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη για ένα σταθερό και ειρηνικό περιβάλλον. Μακροπρόθεσμα η Ε.Ε. στοχεύει στην ομαλή μετάβαση από την έκτακτη βοήθεια στην αναπτυξιακή συνεργασία. (ec.europa.eu, 2017).

Η ΕΕ ως η μεγαλύτερη αναπτυξιακή χορηγός παγκοσμίως, εστιάζει την προσοχή της στην επίτευξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας⁴ των Ηνωμένων Εθνών του 2000 (ΑΣΧ) όπως αυτοί αποτυπώνονται από τον ΟΗΕ, παραμένοντας φυσικά συνεπής στις διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στον ΟΗΕ (προετοιμασία της αναπτυξιακής ατζέντας για μετά το 2015, της εφαρμογής των αποτελεσμάτων της Διάσκεψης Rio+20 και της Χρηματοδότησης για την Ανάπτυξη).

Το 2000, το Συμβούλιο της Ε.Ε. και η Επιτροπή, έθεσαν τους στόχους της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ, καθορίζοντας και οριοθετώντας τη στρατηγική σχετικά με την πολιτική συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την ανάπτυξη ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα και η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων της Ένωσης. Ακολούθως, το 2005 εγκρίθηκε η «Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Αναπτυξιακή Πολιτική της ΕΕ», ένα σύνολο αρχών και αξιών για την αναπτυξιακή συνεργασία των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και των κρατών μελών. Στόχοι της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής πολιτικής τέθηκαν εξ αρχής η μείωση της φτώχειας,

⁴ <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf>, “United Nations Millennium Declaration”. Οι οκτώ ΑΣΧ είναι οι εξής: 1) εξάλειψη της έσχατης φτώχειας και της πείνας, 2) εξασφάλιση πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για όλους, 3) προώθηση της ισότητας των φύλων και ενίσχυση της θέσης των γυναικών, 4) μείωση της παιδικής θνησιμότητας, 5) βελτίωση της μητρικής υγείας, 6) καταπολέμηση του HIV/AIDS, της ελονοσίας και άλλων ασθενειών, 7) εξασφάλιση βιώσιμου περιβάλλοντος και 8) δημιουργία παγκόσμιας εταιρικής σχέσης για την ανάπτυξη.

σύμφωνα με τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας των Ηνωμένων Εθνών του 2000 (ΑΣΧ) και η προώθηση των δημοκρατικών αξιών της Ευρώπης σε ολόκληρο τον πλανήτη. Το 2005, τα κράτη μέλη της ΕΕ δεσμεύτηκαν, να έχουν αυξήσει έως το 2015 το ποσοστό της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας (ΕΑΒ) στο 0,7% του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος (ΑΕΕ), θέτοντας παράλληλα μέχρι το 2010 τον ενδιάμεσο στόχο του 0,56% της ΕΑΒ / του ΑΕΕ.

Το 2012, η «Ατζέντα για την Αλλαγή» της ΕΕ βασίστηκε στην Κοινή Αντίληψη του 2005 διατυπώνοντας σαφείς προτάσεις για την αύξηση του αντίκτυπου της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΕ. Καθιερώνει την «προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της χρηστής διακυβέρνησης» και την «βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη» ως τους δύο βασικούς πυλώνες της αναπτυξιακής πολιτικής. Οι διαθέσιμοι πόροι οφείλουν να έχουν ως στόχο τις «χώρες με τη μεγαλύτερη ανάγκη», μεταξύ των εύθραυστων κρατών και των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών (ΛΑΧ). Εισάγεται έτσι η αρχή της «διαφοροποίησης», ούτως ώστε τα μέσα βοήθειας να προσαρμόζονται στις ανάγκες αλλά και τις επιδόσεις κάθε χώρας λήπτριας. Δίδεται έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα χωρίς να εξετάζονται μόνο τα Ακαθάριστα Εθνικά Εισοδήματα (ΑΕΕ) των χωρών και γίνεται προσπάθεια προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη τα επίπεδα της ανθρώπινης ανάπτυξης, οι υφιστάμενες ανισότητες και αδυναμίες ιδιαίτερες των μικρών αναπτυσσόμενων νησιών, των περικλειστων χωρών και των ασταθών κρατών.

Σε διεθνές επίπεδο, το θεματολόγιο 2030 (Μετασχηματίζοντας τον κόσμο μας: Θεματολόγιο 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη), το οποίο εγκρίθηκε στη Νέα Υόρκη τον Σεπτέμβριο του 2015, αποτελεί συνέχεια των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας (ΑΣΧ) θέτοντας ένα νέο σύνολο 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) καθώς και άλλων συναφών στόχων, συνθέτοντας έτσι το νέο παγκόσμιο πλαίσιο για την εξάλειψη της φτώχειας και στην επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης έως το 2030. Οι Αναπτυξιακοί Στόχοι Χιλιετίας (ΑΣΧ) αφορούσαν αναπτυσσόμενες χώρες, το θεματολόγιο 2030 αποτελεί ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα δράσης με αποδέκτες όλες τις χώρες καθώς και τις εθνικές πολιτικές. Γίνεται αντιληπτό ότι για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης πρέπει να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά και ταυτόχρονα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα. Η ΕΕ δεσμεύτηκε να προωθήσει το θεματολόγιο αυτό μέσω των εσωτερικών και εξωτερικών πολιτικών της.

Έτσι, η βοήθεια της Ε.Ε. διατίθεται κυρίως μέσω προγραμμάτων που πραγματοποιούνται για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων εντός καθορισμένης χρονικής περιόδου και με προκαθορισμένο προϋπολογισμό, επιχορηγήσεων ήτοι άμεσων χρηματοδοτικών συνεισφορών σε οργανώσεις και ειδικότερα έργα αυτών και συμβάσεων.

Επιπλέον, μπορεί η βοήθεια αυτή να λαμβάνει τη μορφή τομεακής και δημοσιονομικής στήριξης. Η δημοσιονομική στήριξη αφορά τη μεταβίβαση κεφαλαίων στα εθνικά ταμεία της χώρας-λήπτριας και εντατικό διάλογο γύρω από τις πολιτικές που πρέπει να εφαρμοστούν. Περιλαμβάνει επίσης μέτρα για την αξιολόγηση και βελτίωση των αποτελεσμάτων της χορήγησης των κεφαλαίων αυτών. Η δημοσιονομική στήριξη αποτελεί σημαντικό εργαλείο χρηματοδότησης των αναπτυξιακών στρατηγικών των χωρών-εταίρων. Η παροχή της βοήθειας προσαρμόζεται στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες κάθε χώρας, δίδεται δε έμφαση στην υιοθέτηση πολιτικών και στρατηγικών σε εθνικό επίπεδο. Για να επωφεληθεί από τη δημοσιονομική στήριξη, μια χώρα πρέπει να δείχνει προσήλωση στα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, και να πληροί αυστηρά κριτήρια που αφορούν, μεταξύ άλλων, τη χρηστή διακυβέρνηση.

Η χρηματοδότηση για αναπτυξιακούς σκοπούς επικεντρώνεται επίσης σε συγκεκριμένους τομείς δραστηριότητας των χωρών, όπως η ενέργεια, η γεωργία ή η εκπαίδευση. Οι τομείς αυτοί στηρίζονται μέσα από την οικονομική ενίσχυση προγραμμάτων που υλοποιούν οι χώρες αυτές.

Το κυριότερο μέσο παροχής βοήθειας στις χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ) και στις υπερπόντιες χώρες και εδάφη (ΥΧΕ αποτελεί το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης, το οποίο χρηματοδοτείται από τα κράτη-μέλη. Η βοήθεια που δεν προέρχεται από το ΕΤΑ χορηγείται από τον προϋπολογισμό της ΕΕ. Αντιπροσωπεύοντας περίπου το 4% του προϋπολογισμού, το μισό σχεδόν της βοήθειας αυτής χρησιμοποιείται για την παροχή οικονομικής ενίσχυσης σε χώρες που δεν ανήκουν στις ΑΚΕ και το άλλο μισό περίπου για επισιτιστική βοήθεια (Μούσης, 2015: 538).

Ο Μηχανισμός Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΜΑΣ) διέπει τη συνεργασία με τις χώρες της Λατινικής Αμερικής, της Ασίας, της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής, καθώς και της Νότιας Αφρικής και είναι η μεγαλύτερη πηγή αναπτυξιακής χρηματοδότησης στα πλαίσια του προϋπολογισμού της ΕΕ. επικεντρώνεται σε πέντε προγράμματα παγκόσμιας εμβέλειας: προστασία του περιβάλλοντος, ρόλος των

μη κρατικών φορέων, επισιτιστική ασφάλεια, μετανάστευση, ανθρώπινη και κοινωνική ανάπτυξη. Το ποσό της δημοσιονομικής αναφοράς του ΜΑΣ κατά την περίοδο 2014-2020 ανέρχεται σε 19,7 δισ. ευρώ.

Η δε συνεργασία με άλλες γειτονικές χώρες χρηματοδοτείται μέσω της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ) για τη στήριξη πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων στις γειτονικές χώρες (Αλγερία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Αίγυπτο, Γεωργία, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανο, Λιβύη, Μολδαβία, Μαρόκο, Παλαιστινιακή Αρχή, Συρία, Τυνησία και Ουκρανία). Για την ευημερία, τη σταθερότητα, την ασφάλεια, την οικονομία αγοράς και τη βιώσιμη ανάπτυξη με τις χώρες αυτές, για την περίοδο 2014-2020 ο προϋπολογισμός του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Γειτονίας ανέρχεται σε 15,4 δισ. Ευρώ (ec.europa.eu, 2017).

Η αναπτυξιακή δράση της Ε.Ε. γίνεται αντιληπτή και μέσω της ενάσκησης της εμπορικής της πολιτικής, η εξωτερική διάσταση της οποίας αναλύεται παρακάτω. Σύμφωνα με το Σύστημα των Γενικευμένων Προτιμήσεων (ΣΓΠ), 176 αναπτυσσόμενες και ευάλωτες χώρες διαθέτουν προτιμησιακή εμπορική πρόσβαση στην αγορά της ΕΕ με την μορφή της μείωσης ή/και της άρσης των δασμών.

Σε χώρες δε με σοβαρές ελλείψεις σε τρόφιμα αποστέλλονται είδη διατροφής (επισιτιστική βοήθεια) και σε χώρες που έχουν πληγεί από φυσικές καταστροφές και άλλες κρίσεις διατίθεται κατάλληλη βοήθεια έκτακτης ανάγκης. Την έλλειψη τάχιστων και αποτελεσματικών κυβερνητικών πολιτικών και στρατηγικών, καλούνται σε πολλές χώρες να καλύψουν μη κυβερνητικές οργανώσεις, των οποίων το έργο η ΕΕ επικουρεί με παροχή βοήθειας σε ΜΚΟ σε αρκετές χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου.

Εκατόν πενήντα (150) συνολικά χώρες ανά τον κόσμο λαμβάνουν από την ΕΕ αναπτυξιακή βοήθεια. Από κοινού, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της αποτελούν τον μεγαλύτερο χορηγό βοήθειας στον κόσμο. Το 2013 παρείχαν πάνω από το μισό της δημόσιας ενίσχυσης ή της «επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας», όπως ορίζεται από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Στόχος, δεν είναι άλλος από την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, την εδραίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, θέτοντας πρωτοβουλίες για καλλιέργεια πολιτικών συνθηκών και ανάπτυξη δικτύων εκδημοκρατισμού και διαλόγου στις αναπτυσσόμενες χώρες.

2.4 Η Εμπορική Πολιτική δράση της Ε.Ε. στο εξωτερικό της περιβάλλον για την προώθηση του αξιακού της συστήματος.

Η Ε.Ε. επιχειρεί την προοδευτική εξάπλωση των αξιών της, όπως η δημοκρατία και η δικαιοσύνη, μέσα από φιλελεύθερες διαδικασίες όπως το εμπόριο (Rosamond, 2006).

Οι εξωτερικές σχέσεις της Ε.Ε. υλοποιούνται μέσα από τις εμπορικές και οικονομικές της συμφωνίες, μέσα από τις οποίες η Ε.Ε. επιδιώκει την ανάπτυξη και την ασφάλεια. Στο ανταγωνιστικό περιβάλλον ενός παγκοσμιοποιημένου συστήματος εμπορικών σχέσεων, η Ε.Ε. αποτελεί τη μεγαλύτερη οικονομία, το μεγαλύτερο εισαγωγέα και εξαγωγέα, τον κορυφαία επενδυτή και αποδέκτη ξένων επενδύσεων και το μεγαλύτερο χορηγό βοήθειας παγκοσμίως. Στη διαμόρφωση του παγκόσμιου συστήματος εμπορικών συναλλαγών η Ε.Ε. διαδραματίζει κεντρικό ρόλο. Με δεδομένο ότι οι κάτοικοί της αντιστοιχούν στο 7% του παγκόσμιου πληθυσμού, η Ε.Ε. παράγει το ¼ του παγκόσμιου πλούτου με όρους ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕγχΠ), ήτοι της συνολικής αξίας των παραγόμενων εμπορευμάτων και υπηρεσιών. Στην Έκθεση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου για την Παγκόσμια Οικονομία για το έτος 2014, η Ε.Ε. αποτελεί την κυριότερη και μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο με 17,1% επί του παγκόσμιου ΑΕγχΠ (European Commission: Trade,2016).

Η Ε.Ε. είναι μία εκ των πλέον εξωστρεφών οικονομιών παγκοσμίως. Και σε αυτήν ακριβώς την εξωστρέφεια, στηρίζεται η δράση της με ιδεολογικό πρόσημο. Είναι ο μεγαλύτερος εταίρος 59 χωρών, η Κίνα 37 χωρών ενώ οι ΗΠΑ 23 χωρών. Για το έτος 2014 (European Commission: Trade,2016), το ποσοστό των παγκόσμιων εξαγωγών και εισαγωγών της Ε.Ε. ανήλθε σε 16,6%, οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ε.Ε. έφτασαν τα 4.583 δις ευρώ, οι εξερχόμενες άμεσες ξένες επενδύσεις της Ε.Ε. ανήλθαν σε 5.749 δις ευρώ, το πλεόνασμα εμπορίου υπηρεσιών ανήλθε στα 163 δις ευρώ ενώ η αναπτυξιακή βοήθεια της Ε.Ε. υπολογίζεται για το έτος 2013 στα 56,5 δις ευρώ. Με δεδομένο ότι το ποσοστό του εξωτερικού εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών αντιστοιχεί στο 34% του ΑΕγχΠ της, η Ε.Ε. προπορεύεται των ΗΠΑ κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες, καθιστώντας την μεγαλύτερη εμπορική δύναμη στον κόσμο (Eurostat, the major world trading powers,2014).

Το ελεύθερο εμπόριο αποτελεί ένα από τα βασικότερα μέσα τόνωσης της ευρωπαϊκής οικονομίας. Η εμπορική πολιτική της Ε.Ε. αποτελεί ως εκ τούτου τον

κυριότερο μοχλό για την ανάπτυξή της και αναπόσπαστο τμήμα της ευρύτερης στρατηγικής της για το 2020. Μέσα από την εμπορική της πολιτική η Ευρωπαϊκή Ένωση -πάντα εντός των πλαισίων του ΠΟΕ- προσπαθεί να δημιουργήσει και να ενδυναμώσει μία σύγχρονη, βιώσιμη και αειφόρο οικονομία. Η διατήρηση της πλεονεκτικής θέσης που κατέχει παγκοσμίως, σε ένα διαρκώς εξελισσόμενο διεθνές περιβάλλον, μέσα από την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Ένωσης, αποτελεί τον κυριότερο στόχο της εμπορικής πολιτικής της.

Από τη μία, η τόνωση της απασχόλησης με τη δημιουργία θέσεων εργασίας αποτελεί πρωταρχικό στόχο για την ανάπτυξη και ευημερία της Ένωσης. Αξίζει να τονιστεί ότι μία στις επτά θέσεις εργασίας, ήτοι 31 εκατ. θέσεις, στην Ε.Ε. έχουν άμεση ή έμμεση εξάρτηση από τις εξαγωγές της στον υπόλοιπο κόσμο. Σημαντικό δε μοχλό δημιουργίας θέσεων εργασίας αποτελούν και οι ξένες άμεσες επενδύσεις, με τις αμερικανικές και ιαπωνικές επιχειρήσεις να απασχολούν πάνω από 4,2 εκατ. άτομα. Γίνεται αντιληπτό ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από το ελεύθερο εμπόριο και τις ανοιχτές αγορές προσπαθεί να πετύχει μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη και περισσότερες και καλύτερης ποιότητας θέσεις εργασίας (growth and jobs). Η αύξηση ζήτησης των αγαθών και υπηρεσιών από το εξωτερικό, η πρόσβαση σε μία ευρύτερη ποικιλία αγαθών σε χαμηλότερες τιμές αποτελούν ζητούμενο για την εμπορική πολιτική της Ε.Ε.

Από την άλλη, η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσα από την άσκηση της εμπορικής της πολιτικής, αρχικά έχει προτεραιότητα να αναλαμβάνει και να διαδραματίζει ενεργό και κεντρικό ρόλο στις πολυμερείς διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα του ΠΟΕ. Στις διαπραγματεύσεις αυτές που οδηγούν σε πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες, η Ε.Ε. προσπαθεί να πετύχει τη βελτίωση της ευρωπαϊκής οικονομίας, την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και την εξασφάλιση της επιτυχούς διαχείρισης της παγκοσμιοποίησης (Τσέλιος, 2006).

Καίριας σημασίας είναι ταυτόχρονα η ανάπτυξη διμερών εμπορικών σχέσεων με διάφορες χώρες καθώς και περιφέρειες. Στα πλαίσια δε της εμπορικής της πολιτικής, η Ε.Ε. εφαρμόζει πολλές φορές μονομερή μέτρα για την προνομιακή μεταχείριση των αναπτυσσόμενων χωρών ενώ από την άλλη θέτει σε εφαρμογή στρατηγικές για τον εντοπισμό και την εξάλειψη των εμποδίων σε σημαντικές αγορές εξαγωγών.

Η Ε.Ε. προωθεί μέσα από την εμπορική της πολιτική το άνοιγμα των αγορών της καθώς και των αγορών των σημαντικότερων διμερών εμπορικών εταίρων της.

Κυριότερο εργαλείο της για αυτό είναι οι συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου. Ήδη εφαρμόζονται περισσότερες από 28 εμπορικές συμφωνίες ενώ αντιπροσωπεύουν τα δύο τρίτα του εμπορίου της Ε.Ε.

Μέσα από τις διμερείς αυτές εμπορικές συμφωνίες η Ε.Ε. επιδιώκει να ανοίξει νέες αγορές για τα προϊόντα της, να προστατεύσει ταυτόχρονα τις επενδύσεις, να μειώσει το κόστος των εμπορικών συναλλαγών μέσα από τη μείωση των τελωνειακών δασμών και κυρίως να δημιουργήσει όσο το δυνατόν καλύτερες συνθήκες μεγαλύτερης ασφάλειας μέσα από ένα σύστημα σαφών και διαφανών κανόνων για τη *στήριξη και ενίσχυση της συνεργασίας και του διαλόγου σε εμπορικό και στη συνέχεια σε πολιτικό επίπεδο.*

Έτσι, οι συμφωνίες αυτές ποικίλλουν ανάλογα με τις προσδοκίες και τις δυνατότητες της εκάστοτε χώρας ή ομάδας χωρών με την οποία διαπραγματεύεται η Ε.Ε. και το περιεχόμενο τους προσαρμόζεται στις συνθήκες της εκάστοτε χώρας. Οι συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου καθορίζονται πρωτίστως από οικονομικούς παράγοντες, βασίζονται κατά κανόνα στο αμοιβαίο άνοιγμα των αγορών, παρέχοντας προνομιακή πρόσβαση στις αγορές των συμβαλλομένων χωρών, κατά θεμιτή παρέκκλιση από τη βασική αρχή του ΠΟΕ για την ίση μεταχείριση όλων των συναλλασσομένων μερών.

Οι μεγαλύτεροι εμπορικοί εταίροι της Ε.Ε. σε εξαγωγές και εισαγωγές εμπορευμάτων και υπηρεσιών είναι οι ΗΠΑ, η Κίνα, η Ρωσία, ο Καναδάς, η Ιαπωνία σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για το έτος 2014, οπότε και είναι εύλογο η εμπορική πολιτική της Ε.Ε. να εστιάζεται σε μείζονες εταίρους. Εντούτοις, οι διμερείς εμπορικές συμφωνίες που συνάπτει η Ε.Ε. στρέφονται σε μεγάλο βαθμό σε αναδυόμενες οικονομίες. Έτσι, για παράδειγμα, οι συμφωνίες οικονομικής εταιρικής σχέσης που συνάπτονται με τις χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού συνδυάζουν εμπορικούς και αναπτυξιακούς στόχους, καλύπτοντας διάφορους τομείς, θέτοντας συνάμα χρονοδιαγράμματα για την υλοποίηση των στόχων αυτών.

Θέτοντας σε εφαρμογή τη βασική αρχή της εμπορικής πολιτικής της Ε.Ε. ότι από το εμπόριο πρέπει να επωφελούνται και οι αναπτυσσόμενες χώρες, η Ε.Ε. εφαρμόζει ήδη συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου με τις κάτωθι χώρες (European Commission: Trade,2016).

Το 2013 με τις Χώρες Ανατολικής Γειτονίας, η Ε.Ε. ολοκλήρωσε τις διαπραγματεύσεις για μία σφαιρική και σε βάθος ζώνη ελεύθερων συναλλαγών με τη

Μολδαβία, την Αρμενία και της Γεωργία. Η συμφωνία δε με την Ουκρανία εφαρμόζεται σε προσωρινή βάση από το 2014. Το ίδιο και οι συμφωνίες με Μολδαβία και Γεωργία, ενώ η Αρμενία διέκοψε τις διαπραγματεύσεις το Σεπτέμβριο του 2013 και προσχώρησε σε τελωνειακή ένωση με τη Ρωσία. Η συμφωνία ελεύθερου εμπορίου μεταξύ Ε.Ε. και Περού και Κολομβίας εφαρμόζεται ήδη από το 2013. Μάλιστα το 2013, οι εμπορικές συναλλαγές με το Περού ανήλθαν στα 8,7 δις ευρώ και με την Κολομβία στα 13,5 δις ευρώ. Τον Ιούλιο του 2014 προσχώρησε στην ίδια συμφωνία και ο Ισημερινός.

Με τη Νότια Κορέα, η συμφωνία τέθηκε σε ισχύ το 2011. Το 2013 οι εξαγωγές των προϊόντων της Ε.Ε. προς τη Ν. Κορέα έφτασαν τα 41,5 δις ευρώ. Το 2003 τέθηκε σε ισχύ η συμφωνία με τη Χιλή. Το 2013 οι συναλλαγές έφτασαν τα 18 δις ευρώ, με την Ε.Ε. να αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο εξαγωγέα στη Χιλή και τον τρίτο μεγαλύτερο εισαγωγέα χιλιανών προϊόντων. Οι εμπορικές συναλλαγές με το Μεξικό, το 2013 ανήλθαν στα 45 δις ευρώ ενώ η συμφωνία έχει τεθεί σε εφαρμογή ήδη από το 2000. Το 2000 επίσης καθιερώθηκε ζώνη ελευθέρων συναλλαγών η οποία καλύπτει το 90% των διμερών εμπορικών συναλλαγών μεταξύ Ε.Ε. και Ν. Αφρικής.

Συμφωνίες σύνδεσης με τη Νότια Μεσόγειο και συγκεκριμένα την Αλγερία, την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Ιορδανία, το Λίβανο, το Μαρόκο, την Παλαιστινιακή Αρχή και την Τυνησία, που υπογράφηκαν μεταξύ 1995 και 2002 θέσπιζαν συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου για τα προϊόντα. Τον Ιούνιο του 2012 υπεγράφη συμφωνία σύνδεσης με την Κεντρική Αμερική (Κόστα Ρίκα, Ελ Σαλβαδόρ, Γουατεμάλα, Ονδούρα, Νικαράγουα και Παναμάς).

Ο σκοπός των συμφωνιών με τις Χώρες της Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού είναι η διευκόλυνση της ένταξης των χωρών αυτών στην παγκόσμια οικονομία, η επίτευξη διατηρήσιμης ανάπτυξης και η μείωση της φτώχειας. Τέσσερις (4) τέτοιες ισχύουν με δεκατέσσερις (14) χώρες της Καραϊβικής, της Ανατολικής Αφρικής (Μαδαγασκάρη, Ζιμπάμπουε, Μαυρίκιος, Σεϋχέλλες), της Κεντρικής Αφρικής (Καμερούν) και του Ειρηνικού (Παπούα Νέα Γουινέα και Φίτζι). Συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου έχουν συναφθεί επίσης με τη Σιγκαπούρη (Σεπτ. 2013), το Βιετνάμ (2015), τον Καναδά (Σεπτ. 2014) και τρεις συμφωνίες με χώρες της Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού (2014), εντούτοις δεν έχουν ακόμη τεθεί σε ισχύ.

Στη συνεχή προσπάθεια της Ε.Ε. προκειμένου να επεκτείνει τις εμπορικές της σχέσεις και να πετύχει περαιτέρω ανάπτυξη της οικονομίας της, έχει ξεκινήσει

συνομιλίες και διεξάγει διαπραγματεύσεις για τη σύναψη συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου με σημαντικές χώρες οι οποίες κινούν την παγκόσμια οικονομία (European Commission: Trade,2016).

Με τις ΗΠΑ υπάρχουν πολλές προοπτικές επέκτασης των εμπορικών σχέσεων, παρόλο που αυτές είναι ήδη ασυναγώνιστες σε έκταση και ένταση. Η αξιοποίηση όλων των προοπτικών εδράζεται στην κατάργηση των μη δασμολογικών εμποδίων. Ως εκ τούτου, τον Ιούλιο του 2013 ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για τη Διατλαντική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων (TTIP) και δεν έχουν ολοκληρωθεί ακόμα.

Με την Ινδία, οι διαπραγματεύσεις άρχισαν το 2007 με την Ε.Ε. να ενθαρρύνει τη διαδικασία αμοιβαίου ανοίγματος του εμπορίου της ινδικής οικονομίας.

Σε εξέλιξη βρίσκονται ήδη από το 2010 διαπραγματεύσεις με μεμονωμένα μέλη του Συνδέσμου Κρατών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN), για την επίτευξη μιας διαπεριφερειακής συμφωνίας. Το 2012 ξεκίνησαν οι συνομιλίες για την επίτευξη συμφωνίας ελεύθερου εμπορίου μεταξύ Ε.Ε. και Mercosur (Αργεντινή, Βραζιλία, Παραγουάη, Ουρουγουάη και Βενεζουέλα), η οποία αναμένεται να οδηγήσει στη δημιουργία της μεγαλύτερης ζώνης ελεύθερων συναλλαγών ανάμεσα σε δύο περιοχές με σημαντικά για αμφότερες οφέλη. Με το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (Σαουδική Αραβία, Κουβέιτ, Μπαχρέιν και Ομάν), οι επίσημες διαπραγματεύσεις για την επίτευξη μία εμπορικής συμφωνίας διακόπηκαν το 2008, συνεχίζονται όμως άτυπες συνομιλίες με αυτόν τον μείζονος σημασίας εμπορικό εταίρο για την Ε.Ε.

Το Μάρτιο του 2013, ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις με την Ιαπωνία για την σταδιακή απελευθέρωση του εμπορίου και την κατάργηση των μη δασμολογικών εμποδίων. Την ίδια περίοδο άρχισαν και οι διαπραγματεύσεις με το Μαρόκο και τον Οκτώβρη του 2015 με την Τυνησία.

Περαιτέρω εμβάθυνση των υπαρχουσών συμφωνιών με τη Νότια Μεσόγειο και συγκεκριμένα με την Αίγυπτο και την Ιορδανία, είναι υπό διαπραγμάτευση ήδη από το Μάρτιο του 2011.

Στρατηγικής σημασίας εμπορικές σχέσεις διατηρεί η Ε.Ε. με την Κίνα και τη Ρωσία. Το Νοέμβρη του 2013 ξεκίνησε η διαπραγμάτευση μίας σφαιρικής συμφωνίας μεταξύ Ε.Ε. και Κίνας για τη σταδιακή απελευθέρωση του εμπορίου και την κατάργηση των εμποδίων στις επενδύσεις. Μία τέτοια συμφωνία ανοίγει νέες

προοπτικές για τις οικονομίες και των δύο μερών, αφού η Κίνα είναι σήμερα ο δεύτερος σημαντικότερος εμπορικός εταίρος της Ε.Ε. και η Ε.Ε. είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Κίνας.

Η Ε.Ε. είναι η σημαντικότερη εμπορική εταίρος της Ρωσίας, με περισσότερες από τις μισές εισαγωγές και εξαγωγές της Ρωσίας να γίνονται με την Ε.Ε. Το 2012 προσχώρησε η Ρωσία στον ΠΟΕ και οι συναλλαγές Ε.Ε. – Ρωσίας τέθηκαν υπό ένα κοινό και ασφαλές πλαίσιο με ελπιδοφόρες προοπτικές. Εντούτοις, η Ρωσία ακολούθησε στη συνέχεια πολιτικές προστατευτισμού και οι εμπορικές σχέσεις των δύο μερών επιδεινώθηκαν ιδιαιτέρως με την κρίση στην Ουκρανία.

Γίνεται αντιληπτό από τα ανωτέρω, ότι η Ε.Ε προωθεί την επικράτηση ενός ανοιχτού, σταθερού και δίκαιου παγκόσμιου εμπορικού συστήματος χρησιμοποιώντας ως κυριότερο εργαλείο της εμπορικής της πολιτικής τη σύναψη πολυμερών και διμερών συμφωνιών εμπορίου.

Η εμπορική πολιτική της ΕΕ συνδέεται στενά με την αναπτυξιακή της πολιτική. Οι δύο αυτές πολιτικές συγκλίνουν καθώς η Ένωση αναλαμβάνει τις ευθύνες της βοηθώντας τις *αναπτυσσόμενες χώρες* να καταπολεμήσουν τη φτώχεια και να ενταχθούν στην παγκόσμια οικονομία. Γεγονός, το οποίο εκμεταλλεύεται η Ε.Ε., αποτελεί ότι το εμπόριο μπορεί να δώσει ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη και στο παραγωγικό δυναμικό των φτωχών κρατών.

Ήδη το 1968, στη δεύτερη σύνοδο της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), η Ευρωπαϊκή Κοινότητα μαζί με άλλες εκβιομηχανισμένες χώρες συμφώνησαν και κατέληξαν στο Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων (ΣΓΠ), το οποίο και τέθηκε σε ισχύ το 1971.

Η εφαρμογή του ΣΓΠ αποσκοπούσε στην παροχή βοήθειας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μέσα από το διεθνές εμπόριο και συγκεκριμένα μέσα από τη χορήγηση δασμολογικών προτιμήσεων θα προέκυπταν έσοδα σημαντικά, συντελώντας σε μεγάλο βαθμό στην καταπολέμηση της φτώχειας. Στόχος της Ε.Ε. αποτελούσε η διεύρυνση των αγορών των αναπτυσσομένων χωρών, προσφέροντας τελωνειακές εκπτώσεις, οι οποίες φθάνουν μέχρι και την πλήρη ατέλεια. Οι προτιμήσεις αυτές δεν αποτελούν αντικείμενο συνομιλιών και διαπραγμάτευσης, αντιθέτως παραχωρούνται από την Ε.Ε., λειτουργώντας συμπληρωματικά στην απελευθέρωση του εμπορίου στα πλαίσια του ΠΟΕ.

Στα πλαίσια του συνεχούς μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος στο παγκόσμιο εμπόριο, το 2012 η Ε.Ε. προέβη στον επαναπροσδιορισμό του συστήματος αυτού

μέσα από ένα νέο σύστημα κανόνων. Έτσι, με τον Κανονισμό 978/2012, εισήχθη ένα νέο Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων, το οποίο είναι περισσότερο σταθερό, προβλέψιμο και διαφανές, διάρκειας πλέον 10 ετών, έναντι 3 ετών που ήταν το παλαιότερο. Το νέο ΣΓΠ εστιάζει πλέον σε χώρες που έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη και δεν έχουν συμφωνηθεί με αυτές άλλου είδους προτιμήσεις στα πλαίσια κάποιας συμφωνίας ελεύθερου εμπορίου.

Αποτελείται από τρία βασικά σημεία. Έτσι, πρώτα το νέο ΣΓΠ αναστέλλει ή μειώνει τους δασμούς για τα προϊόντα που εισάγονται από κάποια αναπτυσσόμενη χώρα (*γενικό καθεστώς ΣΓΠ*). Η αναστολή ή η μείωση αυτή δεν συντελείται όμως εάν μία χώρα θεωρείται ως χώρα υψηλού ή μέσου-υψηλού εισοδήματος από την Παγκόσμια Τράπεζα για τρία συνεχόμενα έτη.

Επιπροσθέτως, το νέο ΣΓΠ περιλαμβάνει ένα ειδικό καθεστώς κινήτρων (*ΣΓΠ+*). Αυτό σημαίνει ότι προβλέπονται ακόμη χαμηλότεροι δασμοί για τις χώρες που επικυρώνουν και εφαρμόζουν 27 συγκεκριμένες διεθνείς συμβάσεις που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα δικαιώματα των εργαζομένων, το περιβάλλον, και τη χρηστή διακυβέρνηση.

Τέλος, προβλέπεται ένα ειδικό καθεστώς για τις χαρακτηρισμένες από τα Ηνωμένα Έθνη ως λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (LAX). Έτσι, στα πλαίσια της πρωτοβουλίας «Όλα εκτός από όπλα» (*Everything But Arms*), η Ε.Ε. άνοιξε την αγορά της για όλα τα προϊόντα –πλην των όπλων- που προέρχονται από τις χώρες αυτές, τα οποία και εισάγονται χωρίς κανέναν φόρο στις χώρες της Ε.Ε. (πλήρης αναστολή δασμών και ποσοστώσεων). Ταυτόχρονα, αναλαμβάνουν οι χώρες αυτές να εφαρμόσουν τις βασικές διεθνείς συμβάσεις (ανθρώπινα δικαιώματα και δικαιώματα εργαζομένων, προστασία του περιβάλλοντος και τη χρηστή διακυβέρνηση).

Η Ε.Ε. μπορεί να προβεί σε αναστολή των άνω μειωμένων δασμών όταν διαπιστώνει παραβιάσεις των βασικών αρχών που περιλαμβάνονται στις συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των εργαζομένων, άσκηση αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, ανεπαρκείς τελωνειακούς ελέγχους (π.χ. εξαγωγή ή διαμετακόμιση ναρκωτικών) και εάν μια δικαιούχος χώρα του ΣΓΠ+ σταματήσει να επικυρώνει και να εφαρμόζει αποτελεσματικά τις οικείες βασικές διεθνείς συμβάσεις.

Οι εισαγωγές αυτές από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, περιορίζονται προσωρινά και εφαρμόζονται μέτρα διαφύλαξης ή μέτρα εποπτείας, εάν διαπιστωθεί από την Ε.Ε. ότι προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν ζημία στους παραγωγούς της Ε.Ε. Παράλληλα, όταν κάποιες χώρες αναπτύσσουν ιδιαίτερα ανταγωνιστικούς

εξαγωγικούς κλάδους, διακόπτονται και ανακαλούνται οι προτιμήσεις στους συγκεκριμένους τομείς σταδιακά, αφού δεν είναι πλέον απαραίτητοι για την ανάπτυξή τους.

Γίνεται αντιληπτό, ιδιαιτέρως μέσα από το ειδικό καθεστώς κινήτρων (ΣΓΠ+), ότι η Ε.Ε. έχει υιοθετήσει με το νέο Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων την αρχή της θετικής αιρεσιμότητας. Ως εκ τούτου, 'πριμοδοτεί' αυτούς που εντάσσονται επαρκώς στο διεθνές εμπορικό σύστημα και προβαίνουν γρηγορότερα και αποτελεσματικότερα στις αλλαγές που συγκροτούν τον αξιακό πυρήνα της Ε.Ε. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ο σεβασμός των δημοκρατικών θεσμών και της χρηστής διακυβέρνησης αποτελούν βασικά στοιχεία του νέου ΣΓΠ, η παραβίαση των οποίων μπορεί να οδηγήσει στην παύση των προνομιικών εμπορικών και οικονομικών σχέσεων από την πλευρά της Ε.Ε.

Στις 28/01/2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε την πρώτη αναφορά για το νέο ΣΓΠ, αφορώσα την περίοδο από 1/1/2014 έως 31/12/2015 (European Commission, Report on the Generalised Schemes of Preferences, covering the period 2014-2015). Συγκεκριμένα σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, το 2014 περίπου 50,8 δις ευρώ των εισαγωγών εντάχθηκαν στο Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων. 27,3 δις ευρώ εξ αυτών ήταν υπό το γενικό καθεστώς του ΣΓΠ, 6,5 δις ευρώ αφορούσαν το ΣΓΠ+ και περίπου 17 δις ευρώ των εισαγωγών ήταν από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες στα πλαίσια του «Όλα εκτός των Όπλων».

Από το γενικό καθεστώς του ΣΓΠ, ωφελούνται τριάντα (30) χώρες συνολικά της Αφρικής, Ασίας, Ειρηνικού, Ν. Αμερικής καθώς και η Ουκρανία από την Ευρώπη και το Ιράκ και η Συρία από τη Μέση Ανατολή.

Από την πρωτοβουλία «Όλα εκτός των Όπλων» (Everything But Arms arrangement), επωφελούνται συνολικά 49 χώρες της Αφρικής, Καραϊβικής, Ειρηνικού και Ασίας.

Τέλος, στο ειδικό καθεστώς κινήτρων ΣΓΠ+ έχουν ενταχθεί επιτυχώς δεκατέσσερις (14) χώρες από το 2013 και ειδικότερα οι: Αρμενία, Βολιβία, Κάπο Βέρντε, Κόστα Ρίκα, Εκουαδόρ, Ελ Σαλβαδόρ, Γεωργία, Γουατεμάλα, Μογγολία, Πακιστάν, Παναμάς, Παραγουάη, Περού, Φιλιππίνες.

Η εποπτεία των άνω χωρών στα πλαίσια του ΣΓΠ+, το οποίο και θα διαρκέσει έως το τέλος του 2023, ήτοι για 10 έτη, έδειξε -όπως σημειώνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην αναφορά της- ότι χώρες αυτές επέδειξαν πρόοδο στην εθνική τους νομοθεσία με την ενσωμάτωση εφαρμογή νόμων για την προστασία των ανθρωπίνων

δικαιωμάτων κυρίως για ζητήματα ισότητας φύλων και παιδικής εκμετάλλευσης. Ταυτόχρονα, ενδυνάμωσαν θεσμούς της δικαιοσύνης για την καταπολέμηση της διαφθοράς, η οποία αποτελεί και βασικό πρόβλημά τους και αναβάθμισαν την εργασιακή νομοθεσία για την προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σημειώνει ότι οι χώρες αυτές έχουν σίγουρα πολύ μακρύ δρόμο ακόμα να διανύσουν προκειμένου να συμπορευτούν με τις διεθνείς νόρμες, εντούτοις δεν μπορεί να αγνοηθεί και να μην 'επιβραβευτεί' η πρόοδος που έχει ήδη σημειωθεί.

Στο διεθνές σύστημα, προτεραιότητα της ΕΕ αποτελεί η διαμόρφωση και διατήρηση ενός σταθερού και προβλέψιμου περιβάλλοντος μέσα από την ενδυνάμωση βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης, την εμπέδωση της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη χρηστή διακυβέρνηση και την πρόληψη των συγκρούσεων. Αυτά είναι άλλωστε που χαρακτηρίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση και συνθέτουν τη διεθνή της ταυτότητα.

Προκειμένου να τα πετύχει αυτά, οι εμπορικές σχέσεις και η εμπορική πολιτική καθίστανται μέσα βαρύνουσας σημασίας, επηρεάζοντας και διαμορφώνοντας σε διεθνές επίπεδο όχι μόνο την οικονομία αλλά και την πολιτική. Επιδιώκοντας και πολιτική συνεργασία, εξάγει τα πρότυπά της και μεταφέρει τις αξίες που συγκροτούν τον πυρήνα της. Επεκτείνει το ευρωπαϊκό πεδίο θεσμοθέτησης και σε εκτός Ε.Ε. χώρες, προτάσσοντας θεσμικές νόρμες και δίνοντας κίνητρα στις χώρες που προβαίνουν γρηγορότερα και αποτελεσματικότερα σε αλλαγές. Επιδρά κατ' αυτό τον τρόπο θετικά στον εκδημοκρατισμό και εξευρωπαϊσμό των χωρών που συναλλάσσονται μαζί της, αντλώντας έτσι νομιμοποίηση η ίδια ως διεθνής δρώσα.

2.5 Περιφερειακή συνεργασία - Περιφερειοποίηση: Παράδειγμα προς μίμηση η Ε.Ε.

Στο διεθνές σύστημα παρατηρείται ολοένα και περισσότερο, η προσπάθεια συνεργασίας μίας περιφέρειας γειτονικών κρατών, τα οποία βρίσκονται σε σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ τους. Κατά τον Balassa (1962), η διαδικασία της ολοκλήρωσης ανεξάρτητων περιοχών σε μεγαλύτερες οντότητες, δίδοντας βαρύτητα στην οικονομική διάσταση χαρακτηρίζεται ως περιφερειακή ολοκλήρωση. Στην περιοχή των κρατών που συνηθέστερα ενώνεται και ομαδοποιείται υπάρχει γεωγραφική γειννίαση, αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών και δίκτυα συναλλαγών κι επικοινωνίας, ενώ μεταξύ των κρατών μελών αυτών απαντώνται εν γένει

πολιτιστικές και κοινωνικές ομοιότητες και συμπεριφορές, κοινοί πολιτικοί θεσμοί και οικονομική αλληλεξάρτηση. Εκτός από τη γεωγραφική εγγύτητα, υπάρχει αίσθηση συνοχής, στους τομείς όπως οικονομία, πολιτική, οργάνωση και πολιτισμός (Cohn, 2009). Κατά τον Haas (1970), ο συντονισμός πολιτικών μεταξύ των κρατών μιας περιοχής που συνδέονται γεωγραφικά και εντοπίζεται σε αυτά αμοιβαία αλληλεξάρτηση, χωρίς άμεσο στόχο την ολοκλήρωση και την ενσωμάτωση χαρακτηρίζεται ως περιφερειακή συνεργασία.

Ακολουθως, κατά τον Nye (1968), περιφερισμός (regionalism) ορίζεται ως «ο σχηματισμός διακρατικών ενώσεων και ομαδοποιήσεων, στη βάση μιας περιοχής». Πρόκειται για την de jure θεσμοποιημένη περιφερειακή ολοκλήρωση, η οποία συνήθως προωθείται από πάνω κι εκφράζει πολιτικό σχεδιασμό. Η περιφερειοποίηση (regionalization) αναφέρεται στη de facto περιφερειακή ολοκλήρωση, η οποία συνήθως είναι αυθόρμητη και προωθείται από κάτω προς τα πάνω.

Η ανάγκη συνεργασιών δεν αποτελεί σύγχρονο φαινόμενο. Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, προκειμένου να αποφευχθούν μελλοντικές καταστροφικές συρράξεις και να επανοικοδομηθούν οι πληγείσες χώρες, συνεργάστηκαν τα πρώτα 6 κράτη, δημιουργώντας την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα. Έτσι, το φαινόμενο της περιφερειοποίησης σημειώνει ανάπτυξη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και αναπτύσσεται με τη σύγχρονη μορφή της.

Η πρώτη περίοδος εγκαινιάζεται με τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών και στα τέλη της δεκαετίας του 1950 με τη δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Εκτός Ευρώπης, οι προσπάθειες για τη δημιουργία περιφερειακών ενώσεων προσέκρουσαν σε πολιτικές προστατευτισμού ορισμένων κρατών.

Τη δεκαετία του 1980 η δεύτερη περίοδος της περιφερειοποίησης συνδέεται με την παγκοσμιοποίηση (Hurrell, 1997). Εξαπλώνεται δε σε όλο τον κόσμο με μεγαλύτερη επιτυχία από την πρώτη περίοδο καθώς οι ΗΠΑ άρχισαν να συμμετέχουν σε περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες με ιδιαίτερης σημασίας τη συμμετοχή τους στη Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελευθέρου Εμπορίου (NAFTA) ενώ η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και η διάλυση του Συμβουλίου Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (COMECON) συνέβαλε στη συνεργασία και ανάπτυξη δεσμών της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το πλέον επιτυχημένο παράδειγμα περιφερειακής ολοκλήρωσης και

συνεργασίας αποτελεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία σήμερα αποτελείται από 28 κράτη μέλη - το Ηνωμένο Βασίλειο εξακολουθεί να είναι πλήρες μέλος της Ε.Ε. με όλα τα σχετικά δικαιώματα και υποχρεώσεις-, ενώ άλλα 7 κράτη έχουν ξεκινήσει διαδικασίες διαπραγμάτευσης προσχώρησης στην Ε.Ε.

Ανά τον κόσμο, στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον της ενιαίας και ελεύθερης αγοράς, το φαινόμενο της περιφερειοποίησης εξελίσσεται σημαντικά. Για την ένταξη στις παγκοσμιοποιημένες αγορές, οικοδομήθηκαν ισχυρά περιφερειακά μπλοκ, δημιουργώντας νέες μορφές κυριαρχίας και προσήλωσης σε στόχους που υπερέβαιναν την εθνική κυριαρχία αφήνοντας στο παρελθόν προστατευτικές πολιτικές και προσφέροντας ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα (Armstrong, Lloyd et Redmond, 2004).

Οι πιο σημαντικές περιφερειακές ενώσεις σήμερα είναι αυτή των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας και της Λατινικής Αμερικής.

Το 1967, τα κράτη της νοτιοανατολικής Ασίας μιμούμενα την επιτυχία και το συγκριτικό πλεονέκτημα της Ε.Ε. στο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον, σύναψαν περιφερειακή ένωση, τη Σύνδεση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (**ASEAN**). Η ανάγκη ανάκαμψης και βελτίωσης των οικονομιών κάθε χώρας και η αντίληψη της Κίνας ως κοινής απειλής, οδήγησαν την Ινδονησία, τη Μαλαισία, τη Σιγκαπούρη, την Ταϊλάνδη και τις Φιλιππίνες να προβούν σε πολιτική και οικονομική συμφωνία για την οικονομική συνεργασία, την ανάπτυξη και την ειρήνη μεταξύ τους. Ακολούθως εντάσσονται το Μπρουνέι (1984), το Βιετνάμ (1995), το Λάος και η Μιανμάρ (1997) και η Καμπότζη (1999), ενώ η Παπούα Νέα Γουινέα και το Ανατολικό Τιμόρ είναι υποψήφια προς ένταξη μέλη.

Στην περιοχή της Λατινικής Αμερικής, το 1969 η Βολιβία, η Χιλή, η Κολομβία, ο Ισημερινός και το Περού προχώρησαν σε τελωνειακή ένωση, την Κοινότητα των Άνδεων (**Andean Community**). Το 1973 εντάχθηκε σε αυτήν και η Βενεζουέλα και το 1976 και 2006 αποχώρησαν η Χιλή και η Βολιβία, αντίστοιχα. Έτσι, το 1991, η Αργεντινή, η Βραζιλία, η Ουρουγουάη, η Παραγουάη και η Βενεζουέλα ιδρύουν την Κοινή Αγορά της Νότιας Αμερικής (**MERCOSUR**) με στόχο την οικονομική συνεργασία και τη δημιουργία μίας ελεύθερης αγοράς. Εκτός των προφανών οικονομικών στόχων, η MERCOSUR προέβη σε εμπέδωση ορισμένων πολιτικών και κοινωνικών αξιών που την χαρακτηρίζουν, αποκηρύσσοντας τη βία και θέτοντας τις δημοκρατικές αξίες, ως βασική προϋπόθεση για την προσχώρηση σε αυτήν. Συγκριτικά πάντα με την πολυτάραχη ιστορία της

Λατινικής Αμερικής η MERCOSUR έχει συμβάλει στην ανάπτυξη μίας ενιαίας οικονομίας που συνεχώς βελτιώνεται και έχει καταστεί η Λατινική Αμερική σε μία πιο ειρηνική και δημοκρατική περιοχή. Το 2008, οι δύο περιφερειακές ενώσεις της Λατινικής Αμερικής ενοποιήθηκαν στην Ένωση των Χωρών της Νότιας Αμερικής (**UNASUR**) διευρύνοντας έτι περαιτέρω το στόχο της περιφερειακής ολοκλήρωσης, αντιστοίχως προς τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μετά την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, κατά τον Conn (2009).

Στην *Αφρική* ήδη από το 1963 ιδρύθηκε ο Οργανισμός για την Ενότητα της Αφρικής (**Organization for African Unity**), τον οποίο το 2002 διαδέχθηκε η Αφρικανική Ένωση (**African Union**). Έχουν ιδρυθεί περιφερειακές ενώσεις για την οικονομική συνεργασία των γειτονικών κρατών και την καλύτερευση των μεταξύ τους σχέσεων, όπως η Οικονομική Κοινότητα των Χωρών της Δυτικής Αφρικής (ECOWAS) και η Κοινότητα για την Ανάπτυξη της Νοτιότερης Αφρικής (SADC). Οι εμφύλιες διαμάχες στην αφρικανική ήπειρο οδηγούν σε ανθρωπιστικές κρίσεις, καθιστώντας οποιαδήποτε συνεργασία για σταθερότητα, ειρήνη και δημοκρατία απέλπιδες προσπάθειες.

Αξίζει να λεχθεί ότι τα μέλη της Αφρικανικής Ένωσης έχουν εκχωρήσει στον οργανισμό τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων και επέμβασης στις εμπόλεμες ζώνες με την αποστολή ειρηνευτικών σωμάτων για την επιτήρηση της ειρήνης. Έχει συσταθεί δε Συμβούλιο για την Ειρήνη και τη Σταθερότητα, καθώς και Αφρικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Στόχοι της Αφρικανικής Ένωσης είναι η ενότητα των λαών της Αφρικής, η προώθηση της δημοκρατίας, της χρηστής διακυβέρνησης, της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της οικοδόμησης ενός κράτους δικαίου (Armstrong, Lloyd et Redmond, 2004).

Όπως έχει ήδη τονιστεί η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση διαπνέεται από τις αξίες της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ελεύθερης αγοράς. Άλλες περιφερειακές ενώσεις όπως στη νοτιοανατολική Ασία, δεν συμμερίζονται το ίδιο αξιακό σύστημα. Μάλιστα ιδιαίτερος κάποιες χώρες (Μιανμάρ) απέχουν πολύ αυτό. Αντιθέτως η ένωση των χωρών της Λατινικής Αμερικής, ομοιάζει με την Ευρωπαϊκή Ένωση αφού για την ένταξη χωρών σε αυτήν τίθενται κριτήρια δημοκρατικά και πολιτικοκοινωνικά. Μάλιστα, έχουν προβεί στην αποκήρυξη των πυρηνικών όπλων και στη ανακήρυξη της περιοχής σε μη πυρηνική ζώνη, πράγμα σήμερα ασύλληπτο για την ευρωπαϊκή ήπειρο.

Οι περιφερειακές ενώσεις ωφελούν οικονομικά όλα τα κράτη - μέλη, σε

διαφορετικό βαθμό βέβαια, ανάλογα με την ανταγωνιστικότητα κάθε μέλους. Ακόμη κι όταν ένα κράτος δεν διαθέτει ανταγωνιστικά προϊόντα ή υπηρεσίες, η μείωση του κόστους εισαγωγών λειτουργεί ευεργετικά, καθώς απελευθερώνει πόρους που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε άλλους τομείς .

Σύμφωνα με τους Carpenter και Dunung (2012), τα κράτη ενώνονται και συνεργάζονται υπό τη μορφή Ζωνών Ελευθέρου Εμπορίου, στις οποίες καταργούνται σταδιακά δασμοί και εμπορικοί περιορισμοί μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών, Τελωνειακών Ενώσεων, στις οποίες καταργούνται δασμοί και περιορισμοί και στο εσωτερικό εμπόριο των κρατών, δηλαδή τα εισαγόμενα από τρίτους προϊόντα, έχουν κοινούς δασμούς και κυκλοφορούν ελεύθερα σε όλα τα μέλη, Κοινών Αγορών στις οποίες υπάρχει ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, κεφαλαίων και εργασίας. Μορφές στενότερης συνεργασίας αποτελούν οι Οικονομικές Ενώσεις, στόχος των οποίων είναι η εναρμόνιση και ο συντονισμός οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής κάθε κράτους μέλους, οι Νομισματικές Ενώσεις στις οποίες πέραν της κοινής οικονομικής πολιτικής, υιοθετείται και κοινό νόμισμα και οι πλήρεις Οικονομικές Ενώσεις, ως μία πλήρη οικονομική οντότητα με υπερεθνική κυβέρνηση και θεσμούς που οδηγούν στην πολιτική ένωση. Τα οικονομικά οφέλη προέρχονται κυρίως από την αύξηση του διεθνούς εμπορίου και των διεθνών επενδύσεων. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 και έπειτα, το διεθνές εμπόριο σημείωσε σημαντική αύξηση. Οι εξαγωγές ως ποσοστό του ΑΕΠ, αυξήθηκαν μόλις από 8,4% έως 9% μεταξύ 1950 - 1964, έφτασαν όμως το 15,9% το 1980, καταλήγοντας στο 14,5% μεταξύ 1974 - 1993. Από το 1970 και μετά, το ποσοστό των εξαγωγών στην οικονομία των αναπτυγμένων δυτικών χωρών αυξήθηκε κατά δύο τρίτα. Με όρους ποσοτικών ποσοστών εξαγωγών, το ποσοστό εξαγωγών της Δυτικής οικονομίας τριπλασιάστηκε στο διάστημα 1950-1990 (από 7,8% σε 23,7%), ενώ με όρους αξίας, απλά διπλασιάστηκαν (από 7,8% σε 14,8%). Ο όγκος δε των εξαγωγών των αναπτυγμένων δυτικών κοινωνιών αυξήθηκε κατά 20 φορές (Baïroch, 1996). Σε επίπεδο διαπεριφερειακού εμπορίου και συγκρίνοντας διαπεριφερειακές συναλλαγές ως ποσοστό του ΑΕΠ, τα ποσοστά αυξάνονται από 6,6% το 1959 σε 11,4% μετά το 1991. Τα οφέλη από τις εμπορικές συνεργασίες, φαίνονται και από τον αυξανόμενο αριθμό των παγκόσμιων συμφωνιών που πραγματοποιούνται ετησίως. Γίνεται αντιληπτό ότι η συνεργασία μεταξύ κρατών

έχει στόχο την υποστήριξη των ειδικών συμφερόντων τους αναζητώντας μέσα για την αντιμετώπιση τοπικών προβλημάτων. Πρόκειται για το συντονισμό της δράσης τους προκειμένου να μοιραστούν τα οφέλη που απορρέουν από τη συνεργασία αυτή. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η ΕΕ αποτελεί το πιο επιτυχημένο παράδειγμα περιφερειοποίησης. Η ΕΕ παράλληλα έχει αναπτύξει περιφερειακή συνεργασία με αρκετά αναπτυσσόμενα κράτη. Επιλέγει δε να συνδιαλέγεται και συναλλάσσεται σε οικονομικό, εμπορικό και πολιτικό επίπεδο με τέτοιες περιφερειακές ενώσεις παρά με μεμονωμένα κράτη, ενισχύοντας τον πολιτικό διάλογο, δημιουργώντας ζώνες ελεύθερου εμπορίου, συνεργαζόμενη σε τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων, προσπαθώντας να αποτελέσει για τις αναπτυσσόμενες χώρες παράδειγμα περιφερειακής ολοκλήρωσης που θα επιχειρήσουν να μιμηθούν. Η Ε.Ε επενδύει στην κατά τόπους περιφερειακή σταθερότητα, οικοδομώντας ζώνες συνεργασίας και υποδεικνύοντας αλλαγές εκδημοκρατισμού, χρηστής διακυβέρνησης και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών μελών, οι κοινοί στόχοι και το κοινό τους μέλλον (Ξενάκης, 2011 : 38-39).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ :

Η συμβολή και η δράση της Ε.Ε. για την προώθηση του εκδημοκρατισμού, της χρηστής διακυβέρνησης, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου στο περιφερειακό και διεθνές περιβάλλον.

Η δράση της Ε.Ε. στο διεθνές περιβάλλον στρέφεται γύρω από το αξιακό της σύστημα, αυτό που ενέπνευσε τη δημιουργία της και ωθεί την εξέλιξή της. Σχέσεις συνεργασίας σε πολιτικό, οικονομικό και εμπορικό επίπεδο με άλλες χώρες και περιοχές του πλανήτη υποστηρίζουν την περιφερειακή σταθερότητα, την ανάπτυξη, τη θεμελίωση κράτους δικαίου με προώθηση δημοκρατικών διαδικασιών, μεταρρυθμίσεων χρηστής διακυβέρνησης και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη βάση εμπορικών συμφωνιών με οφέλη για αμφότερα τα συμβαλλόμενα μέρη. Στη διεθνή σκηνή, η συμβολή της Ε.Ε. και τα αποτελέσματα της δράσης της ως απόρροια της συνεργασίας της με κράτη και περιφέρειες αναζητούνται και εξετάζονται διαρκώς.

3.1 Η συμβολή της Ε.Ε. στις υποψήφιες και εν δυνάμει υποψήφιες προς ένταξη χώρες.

Σχετικά με τις υποψήφιες και εν δυνάμει υποψήφιες προς ένταξη στην Ε.Ε. χώρες, πρέπει να πληρούνται οι όροι προσχώρησης -κριτήρια της Κοπεγχάγης, όπως έχουν εγκριθεί το 1993 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-. Έτσι, προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται αποτελούν η σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, τον σεβασμό στο κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την προστασία των μειονοτήτων, μία λειτουργική οικονομία της αγοράς με ικανότητα ανταπόκρισης στον ανταγωνισμό της παγκοσμιοποιημένης αγοράς, η προσήλωση στους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης και της έγκρισης των κοινών κανόνων, προτύπων και πολιτικών που αποτελούν το σώμα του δικαίου της ΕΕ («το κοινοτικό κεκτημένο» διαιρείται σε περισσότερα των 30 κεφαλαίων ανά τομέα πολιτικής).

Διαπραγματεύσεις ένταξης διεξάγονται με το Μαυροβούνιο, την Σερβία και την Τουρκία, την Αλβανία και την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Εν δυνάμει υποψήφιες χώρες είναι η Βοσνία και Ερζεγοβίνη και το Κοσσυφοπέδιο. Στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων ελέγχεται η πρόοδος που σημειώνουν οι άνω χώρες στους τομείς που συνιστούν όρους προσχώρησης καθώς και η κατάσταση και η ετοιμότητα των εν λόγω χωρών να αναλάβουν τις υποχρεώσεις του κράτους μέλους. Σημαντικός είναι ο ρόλος και η δράση της Ε.Ε. - όπως αναφέρεται στην Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016)- στην **Αλβανία** (έργα το 2015 στα πλαίσια του μηχανισμού προενταξιακής βοήθειας (ΜΠΒ) για τη βελτίωση του αλβανικού συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και καταπολέμησης των διακρίσεων αξίας περί των 2 εκατ. ευρώ και του σωφρονιστικού συστήματος με υποδομές φυλακών αξίας 14,4 εκ. ευρώ) , στη **Βοσνία-Ερζεγοβίνη** (στο πλαίσιο του ΜΠΒ, η χρηματοδότηση εστιάζει κυρίως στην προστασία των μειονοτήτων, στη στήριξη της κοινωνικοοικονομικής χειραφέτησης των περίπου 260 θυμάτων ναρκών και των οικογενειών τους μέσω του έργου παροχής υποστήριξης σε θύματα ναρκών - 1 εκατ. ευρώ- και την παροχή βιώσιμης στέγασης και άλλων μέτρων για ευάλωτους επαναπατριζόμενους και εσωτερικά εκτοπισμένους), στην **Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας** (το 2015, όπως τονίζεται στην Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2015) το κονδύλι για τη χώρα αυτή του μηχανισμού χρηματοδότησης για την κοινωνία των πολιτών του ΜΠΒ -5 εκατ. ευρώ- παρείχε

στήριξη σε 19 έργα που επικεντρώθηκαν κυρίως στην προώθηση της ελευθερίας της έκφρασης και των μέσων ενημέρωσης, την ερευνητική δημοσιογραφία, τις μεταρρυθμίσεις του δικαστικού κλάδου για την ενίσχυση της ανεξαρτησίας, της αποτελεσματικότητας και του επαγγελματισμού του δικαστικού συστήματος, τη μεταρρύθμιση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της διαφθοράς, καθώς και την προστασία των δικαιωμάτων των κρατουμένων και των καταδίκων, τη συμμετοχική δημοκρατία, τις σχέσεις μεταξύ των εθνότητων και τα δικαιώματα των Ρομά), **στο Κοσσυφοπέδιο** (όπως αναφέρεται στην Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του 2015, σε συνεργασία με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ) στο πλαίσιο του ΜΠΒ 2014, το 2015 ξεκίνησε η υλοποίηση δράσης ύψους 2 εκατ. ευρώ. με στόχο τη δημιουργία ευκαιριών παραγωγής εισοδήματος για τις μειονοτικές κοινότητες, βελτιώνοντας τις προοπτικές επανένταξής τους, τη βελτίωση της κατάστασης των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας και σωματεμπορίας, καθώς και τη δημιουργία και διατήρηση ενός αποτελεσματικού συνασπισμού οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων της κοινωνίας των πολιτών, ενισχύοντας τις ικανότητες παρέμβασής τους, με παράλληλα έντεκα και πλέον έργα για την προάσπιση θεμελιωδών δικαιωμάτων και υπεράσπισης των ευάλωτων ομάδων), **στο Μαυροβούνιο** (το 2015 υλοποιήθηκαν τρία έργα ΜΠΒ ύψους περίπου 1,6 εκατ. ευρώ στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ προτεραιότητα για την Ε.Ε. αποτελεί η μεταρρύθμιση της δικαιοσύνης), **στη Σερβία** (στο πλαίσιο του προγράμματος του ΜΠΒ για τη στήριξη των πολιτικών κατά των διακρίσεων και τη βελτίωση της κατάστασης των ευάλωτων ατόμων, διατέθηκαν το 2015 μόνο κονδύλια συνολικού ύψους 11,4 εκατ. ευρώ και χρηματοδοτήθηκαν έργα που θα συμβάλουν στην καταπολέμηση της διαφθοράς μέσω της αύξησης της διαφάνειας στον δημόσιο τομέα, στη μεταρρύθμιση της δικαιοσύνης, της παροχής υποστήριξης σε άτομα και ομάδες που υφίστανται διακρίσεις και, κυρίως, της υποστήριξης της συνεργασίας μεταξύ της Σερβίας και του Κοσσυφοπεδίου, μέσω πολιτιστικών πρωτοβουλιών, πρωτοβουλιών στον τομέα των μέσων ενημέρωσης και πρωτοβουλιών για τους νέους) .

Σχετικά με την Τουρκία, σύμφωνα με την Ετήσια έκθεση του Συμβουλίου της Ε.Ε για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016), στο πλαίσιο του ΜΠΒ II για την περίοδο 2014-2020 η μεταρρύθμιση και η οικοδόμηση ικανοτήτων στους τομείς του κράτους δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι στις μείζονες προτεραιότητες για την Ε.Ε. έργα που εστιάζουν στα ανθρώπινα

δικαιώματα, π.χ. έργα δημιουργίας ικανοτήτων των σχετικών μηχανισμών ανθρωπίνων δικαιωμάτων (π.χ. εθνικό ίδρυμα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Διαμεσολαβητής, Κοινοβούλιο, δικηγορικοί σύλλογοι), έργα σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης, και έργα που επικεντρώνονται στα δικαιώματα των γυναικών και την καταπολέμηση των διακρίσεων. Το εγκριθέν εθνικό πρόγραμμα ΜΠΒ 2015 περιλαμβάνει δράση ύψους 17,9 εκατ. ευρώ για τη στήριξη του δικαστικού συστήματος με σκοπό την ενίσχυση της ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας, της αποτελεσματικότητας και της απονομής της δικαιοσύνης. Η ενίσχυση (18,9 εκατ. ευρώ) βασικών θεσμών καθώς και η στήριξη των προσπαθειών για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και των παιδιών, η δράση στον τομέα των εσωτερικών υποθέσεων θα παράσχει στήριξη στην Τουρκία για την εφαρμογή των σχετικών απαιτήσεων και παράλληλα θα συμβάλει στις προσπάθειες για την υποδοχή προσφύγων από τη σύγκρουση στη Συρία (112 εκατ. ευρώ) ενώ με αυτοτελή δράση ύψους 4,7 εκατ. ευρώ, υποστηρίζεται η κοινωνική ένταξη των εσωτερικά εκτοπισμένων στην επαρχία Van. Κρίσιμα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την Τουρκία στα οποία δίδει βαρύτητα η Ε.Ε, είναι η ελευθερία της έκφρασης και της ανεξαρτησίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης, η βελτίωση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη, η καταπολέμηση των βασανιστηρίων και της ατιμωρησίας, η προστασία και ο σεβασμός της πολιτιστικής πολυμορφίας, των ευάλωτων ομάδων και των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες, τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και η ενίσχυση της πολιτικής εκπροσώπησης και συμμετοχής στην κοινωνία, ιδίως για τις υποεκπροσωπούμενες. Κατά τη διάρκεια του Δεκεμβρίου 2015, βρισκόνταν σε εξέλιξη 33 έργα στο πλαίσιο του προγράμματος ΕΜΔΔΑ για την Τουρκία σε τομείς δημοκρατίας, κράτους δικαίου και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εντούτοις, μετά τη δραματική υποβάθμιση του κράτους δικαίου μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του Ιουλίου 2016, στις 24 Νοεμβρίου το Κοινοβούλιο ενέκρινε ψήφισμα στο οποίο απευθύνει έκκληση για προσωρινό πάγωμα των εν εξελίξει διαπραγματεύσεων προσχώρησης με την Τουρκία (De Munter, 2017).

3.2 Η συμβολή της Ε.Ε. στις Χώρες ΕΟΧ/ΕΖΕΣ.

Η επέκταση της εσωτερικής αγοράς της ΕΕ σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) αποτελεί το βασικό στόχο του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ). Πλήρη δικαιώματα και υποχρεώσεις της εσωτερικής

αγοράς της Ε.Ε. εφαρμόζονται στις χώρες της ΕΖΕΣ (με την εξαίρεση της Ελβετίας). ενσωματώνοντας τις τέσσερις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς (ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων) και τις σχετιζόμενες με αυτές πολιτικές (ανταγωνισμού, μεταφορών, ενέργειας και οικονομικής και νομισματικής συνεργασίας). Η Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016) αναφέρει ότι στις **Χώρες ΕΟΧ/ΕΖΕΣ** συνεχίζουν να υλοποιούνται έργα στο πλαίσιο του ΜΠΒ 2012 και 2013 με αντικείμενο την προστασία και προαγωγή των μειονοτήτων (3,6 εκατ. ευρώ) και την παροχή περιφερειακής στήριξης για την εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς (4,6 εκατ. ευρώ). Έτσι, στην **Ελβετία , τη Νορβηγία ,την Ισλανδία, την Ανδόρα, το Λιχτενστάιν, το Μονακό, τον Άγιο Μαρίνο**, δεδομένου ότι οι χώρες αυτές διαθέτουν ολοκληρωμένο σύστημα διασφάλισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ελευθεριών και κράτους δικαίου και εφαρμόζουν παρόμοιους κανόνες με την Ε.Ε., η Ε.Ε. επικεντρώνεται κυρίως στη συνεργασία και τη διατήρηση στενού διαλόγου με τη χώρα για ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο διεθνών οργανισμών (ΟΗΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης, ΟΑΣΕ κ.λπ.) και σε συγκεκριμένες χώρες ανά τον κόσμο, με σκοπό την ανάδειξη του ηγετικού ρόλου της ΕΕ σε παγκόσμιο επίπεδο. Διευκρινίζεται ότι η Ισλανδία είχε υποβάλει αίτηση ένταξης στην ΕΕ τον Ιούλιο του 2009, με την έναρξη των διαπραγματεύσεων τον Ιούνιο του 2010, εντούτοις η κυβέρνηση που ανεδείχθη από τις εκλογές του 2013 πάγωσε τις διαπραγματεύσεις ζητώντας το Μάρτιο 2015 από την ΕΕ να μην θεωρεί πλέον την Ισλανδία ως υποψήφια προς ένταξη χώρα, χωρίς όμως να έχει αποσύρει επισήμως την αίτηση ένταξής της (De Munter, 2017).

3.3 Η συμβολή της Ε.Ε. στη Μεσόγειο - Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ), Ανατολική Εταιρική Σχέση (ΑΕΣ/ΕaP) & Ένωση για τη Μεσόγειο (UfM).

Γεωστρατηγικά η Μεσόγειος -που συνδέει τη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική με την Ευρώπη-, αποτελεί μία εκ των πλέον σημαντικών περιοχών στον κόσμο, μα συνάμα και ένα διαχρονικό πεδίο βίαιων συγκρούσεων, οικονομικής ανισότητας και πηγή ανασφάλειας για την Ευρώπη (Ξενάκης, 2009). Η γειτνίαση από τη μία αλλά και οι παραδοσιακές σχέσεις της με την περιοχή της Μεσογείου, έχουν οδηγήσει από πολύ νωρίς την Ε.Ε. να προσπαθεί να οικοδομήσει μία περιφέρεια

συνεργασίας αποτελούμενη από δημοκρατικά κράτη που δέχονται ότι μοιράζονται κοινές αξίες και κοινούς στόχους.

Ήδη από την περίοδο 1961-1972 αναπτύχθηκαν διμερείς σχέσεις με την υπογραφή και θέσπιση Συμφωνιών Σύνδεσης με μερικές μεσογειακές χώρες (Ελλάδα, Τουρκία, Μαρόκο, Τυνησία, Μάλτα και Κύπρο). Το 1995 στη Διάσκεψη της Βαρκελώνης, υπογράφηκε η Ευρω-Μεσογειακή Συνεργασία (ΕΜΣ). Πέραν της παραδοσιακής οικονομικής και εμπορικής διάστασης, προνοούσε την ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου, τη συνεργασία για την ασφάλεια και τη σταθερότητα, την σύσφιξη των κοινωνικο-πολιτιστικών σχέσεων των λαών της περιοχής, αποτελώντας το σημαντικότερο σχήμα συνεργασίας της Ευρώπης (Ξενάκης, 2009).

Οι οικονομικοί, πολιτικοί και πολιτιστικοί στόχοι της ΕΜΣ ήταν φιλόδοξοι και μακρόπνοοι, καθώς όπως επισημαίνει ο Xenakis (1999: 255), "η ποιοτική αναβάθμιση των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ στη Μεσόγειο, από ένα σύνολο μη-συντονισμένων δράσεων και πολιτικών, σε ένα συλλογικό σύστημα, βασισμένο σε θεσμοθετημένους κανόνες και πρότυπα συμπεριφοράς, θα μπορούσε να οδηγήσει σε κάτι παραπάνω από μία απλή «σύμπραξη» (partnership) κρατών για την επίτευξη περιορισμένων στόχων, ακόμη και σε ένα περιφερειακό καθεστώς, ενέχοντας χαρακτηριστικά, όπως η ανάπτυξη γενικών κανόνων χρηστής διακυβέρνησης και η θεσμοθέτηση μηχανισμών συλλογικής δράσης".

Η «Διαδικασία της Βαρκελώνης», μετασχηματίστηκε σε θεσμικό σύστημα μέσω της «Ένωσης για τη Μεσόγειο» και την «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας». Μέσω της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ), η Ε.Ε. προσφέρει στους γείτονές της μια σχέση προνομίων, που στηρίζεται στην προσήλωση σε κοινές αξίες (δημοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα, κράτος δικαίου, χρηστή διακυβέρνηση, αρχές της οικονομίας της αγοράς και βιώσιμη ανάπτυξη). Η ΕΠΓ αφορά οικονομική και πολιτική συνεργασία, κινητικότητα και διαπροσωπικές επαφές. Το 2011, η ΕΕ προέβη σε ανασκόπηση για αναθεώρηση της ΕΠΓ. Δεδομένου των εξελίξεων στις αραβικές χώρες, ήταν αντιληπτό ότι έπρεπε να επικεντρωθεί περισσότερο στην προώθηση μιας "γερά ριζωμένης και βιώσιμης δημοκρατίας και μιας οικονομικής ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς", χαρακτηριστικά της οποίας θα είναι οι ελεύθερες και δίκαιες εκλογές, οι προσπάθειες για την καταπολέμηση της διαφθοράς, η δικαστική ανεξαρτησία, ο δημοκρατικός έλεγχος των ενόπλων δυνάμεων και οι ελευθερίες της έκφρασης, του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι. (Jongberg and Bartczak, 2017).

Το 2015, με την αναθεώρηση της **Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ)** διαπιστώθηκε ότι η *προσέγγιση παροχής κινήτρων* λειτούργησε επιτυχώς ως προς τη στήριξη μεταρρυθμίσεων στους τομείς της χρηστής διακυβέρνησης, της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου υπήρχε δέσμευση των εταίρων για τις εν λόγω μεταρρυθμίσεις. Η έλλειψη όμως πολιτικής βούλησης αποτέλεσε τροχοπέδη για μεταρρύθμιση. Πιο αποτελεσματικοί τρόποι χρήζουν διερεύνησης από την Ε.Ε για την επίτευξη βασικών μεταρρυθμίσεων, μεταξύ άλλων, η συμμετοχή πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών φορέων. Η ΕΕ στηρίζει την προσπάθεια υλοποίησης των στόχων της ΕΠΓ με χρηματοδοτική βοήθεια, καθώς και με πολιτική και τεχνική συνεργασία. Οι χρηματοδοτικοί πόροι παρέχονται κυρίως μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Γειτονίας (ENI) και η χρηματοδότηση για την περίοδο 2014-2020 ανέρχεται σε 15,4 δισεκατομμύρια ευρώ (Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο, 2016). Για τη χρηματοδότηση της ΕΠΓ χρησιμοποιούνται επίσης άλλα μέσα και προγράμματα, όπως η Διευκόλυνση για την κοινωνία των πολιτών. Η Επιτροπή παρέχει επίσης χρηματοδοτική στήριξη με τη μορφή επιχορηγήσεων προς τους εταίρους, ενώ η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη συμπληρώνουν τη στήριξη αυτή με δάνεια. Επιπλέον, έχουν διαμορφωθεί νέα εργαλεία υπό την αιγίδα της ΕΠΓ για την προώθηση της πρόσβασης στην αγορά, κυρίως μέσω της διαπραγμάτευσης των σφαιρικών και σε βάθος συμφωνιών ελευθέρων συναλλαγών (DCFTA), καθώς και για την ενίσχυση της κινητικότητας και την διαχείριση της μετανάστευσης.

Η **Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ)** καλύπτει Αλγερία, Αίγυπτο, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανο, Λιβύη, Μαρόκο, Παλαιστίνη, Συρία και Τυνησία. Η δε **Ανατολική Εταιρική Σχέση (ΑΕΣ/ΕaP)** η οποία δημιουργήθηκε για να προωθήσει τις σχέσεις της ΕΕ με τους ανατολικούς γείτονές της, καλύπτει Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Γεωργία, Μολδαβία και Ουκρανία. Η ΑΕΣ/ΕaP συμφωνήθηκε το 2008 και εγκαινιάστηκε το 2009, βασίζεται δε στην ΕΠΓ. Δημοκρατία, χρηστή διακυβέρνηση και σταθερότητα· οικονομική ολοκλήρωση και σύγκλιση με τις πολιτικές της ΕΕ· ενεργειακή ασφάλεια· και διαπροσωπικές επαφές είναι οι θεματικοί πυλώνες που διαμορφώνουν την προσέγγιση της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης (Jongberg and Bartczak, 2017).

Η **Ένωση για τη Μεσόγειο (UfM)** περιλαμβάνει τα 28 κράτη μέλη της ΕΕ, την Ευρωπαϊκή Ένωση και 15 Μεσογειακές χώρες (Αλβανία, Αλγερία, Βοσνία και

Ερζεγοβίνη, Αίγυπτο, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανο, Μαυριτανία, Μαυροβούνιο, Μονακό, Μαρόκο, Παλαιστίνη, Συρία (η συμμετοχή της οποίας έχει ανασταλεί λόγω του εμφυλίου πολέμου), Τυνησία και Τουρκία). Ο Αραβικός Σύνδεσμος έχει συμμετάσχει σε όλες τις συνεδριάσεις από το 2008 ενώ στη Λιβύη έχει αναγνωριστεί καθεστώς παρατηρητή. Συνέχεια της Ευρωμεσογειακής Εταιρικής Σχέσης (Euro-Med, Διαδικασία της Βαρκελώνης) είναι η Ένωση για τη Μεσόγειο η οποία αποτελεί το πλαίσιο για τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών της Νότιας και Ανατολικής Μεσογείου και τέθηκε σε ισχύ το 2008. Η Ένωση για τη Μεσόγειο διακατέχεται κι αυτή από τους στόχους που καθορίζονται στη Διακήρυξη της Βαρκελώνης (1995), ήτοι τη δημιουργία ενός χώρου ειρήνης, σταθερότητας, ασφάλειας και κοινής οικονομικής ευημερίας, με πλήρη σεβασμό των δημοκρατικών αρχών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς και την προώθηση της κατανόησης μεταξύ των πολιτισμών στην ευρωμεσογειακή περιοχή (Jongberg and Bartczak, 2017).

Η ευελιξία και η διαφοροποίηση κάθε χώρας με προσήλωση στις ιδιότητες και ιδιαιτερότητες κάθε μίας, που εισήχθη με την αναθεώρηση της ΕΠΓ επιτρέπουν στην ΕΕ να ακολουθήσει μια πολλαπλών ταχυτήτων πολιτική απέναντι στους γείτονες της. Ειδικότερα μπορούμε να αποτυπώσουμε τη συμβολή της Ε.Ε. και τα μεταρρυθμιστικά μέτρα κάθε χώρας ως εξής:

Στην **Αλγερία** η συνεργασία με την Ε.Ε. εστιάζεται στις πολιτικές και κοινωνικοοικονομικές μεταρρυθμίσεις, την καταπολέμηση της διαφθοράς, την ασφάλεια και τη συνεργασία στον ενεργειακό τομέα καθώς η Αλγερία αποτελεί σημαντική χώρα παραγωγής ενέργειας. Το 2005 ετέθη σε ισχύ συμφωνία σύνδεσης ενώ οι διαπραγματεύσεις σχετικά με το σχέδιο δράσης της ΕΠΓ άρχισαν το 2012 και δεν έχουν ολοκληρωθεί (Jongberg & Saoudi, 2017).

Τον Νοέμβριο του 2015, **στην Αίγυπτο** συνεδρίασε η πρώτη -μετά από μία πενταετία- υποεπιτροπή για πολιτικά θέματα (ανθρώπινα δικαιώματα, δημοκρατία καθώς και διεθνή και περιφερειακά θέματα), στο πλαίσιο της συμφωνίας σύνδεσης ΕΕ-Αιγύπτου, κατά τη διάρκεια της οποίας η ΕΕ έθεσε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσπάθησε να αμβλύνει τις ανησυχίες της αιγυπτιακής πλευράς σχετικά με τη συμβατότητα της εθνικής ασφάλειας με μια προσέγγιση με βάση τα δικαιώματα. Η ΥΕ/ΑΕ τόνισε ιδίως την σημασία του σεβασμού του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης και των

ανοικτών και δημοκρατικών κοινωνιών ως το καλύτερο αντίδοτο κατά της ριζοσπαστικοποίησης. Η ΕΕ παρείχε στήριξη για τον εκσυγχρονισμό του συστήματος απονομής δικαιοσύνης. Απεστάλησαν Ευρωπαίοι εμπειρογνώμονες στο πλαίσιο ενός έργου που υλοποιείται από κοινοπραξία ευρωπαϊκών δημόσιων υπηρεσιών με στόχο την παροχή στήριξης αφενός στις υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης για τη βελτίωση της παροχής υπηρεσιών δικαιοσύνης στους πολίτες και αφετέρου στο Εθνικό κέντρο δικαστικών μελετών για την εκπόνηση και την εφαρμογή πολιτικής για την κατάρτιση των δικαστών και των επαγγελματιών του τομέα της δικαιοσύνης. Στις 11 Οκτωβρίου 2016, η ΕΕ και η Αίγυπτος υπέγραψαν ένα πακέτο χρηματοδοτικής συνδρομής ύψους 129 εκατομμυρίων ευρώ για τη στήριξη της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης στη χώρα.

Η συνεργασία με το **Ισραήλ** συνεχίζεται, στη βάση του σχεδίου δράσης ΕΠΓ του 2005. Το 2013 η ΕΕ προσέφερε στο Ισραήλ και στο μελλοντικό κράτος της Παλαιστίνης το καθεστώς των «ειδικών προνομιακών εταιρικών σχέσεων», με την παροχή πακέτου πολιτικοοικονομικής στήριξης και συνδρομής στον τομέα της ασφάλειας, με αποδέκτες και τα δύο μέρη, στο πλαίσιο μιας συμφωνίας περί τελικού καθεστώτος. Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων του Ιουλίου 2015, η ΕΕ τόνισε την ανάγκη για συμμόρφωση με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από κράτη και μη κρατικούς παράγοντες, τονίζοντας τη σημασία της λογοδοσίας ως ακρογωνιαίου λίθου για την ειρήνη και την ασφάλεια στην περιοχή. Η στήριξη της ΕΕ, κυρίως μέσω του ευρωπαϊκού μέσου για τη δημοκρατία και τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΕΜΔΔΑ), επικεντρώθηκε στους εξής τομείς προτεραιότητας: ενίσχυση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων· προαγωγή των δικαιωμάτων των ευάλωτων ομάδων ή των μειονοτήτων στο εσωτερικό του Ισραήλ· και προώθηση του σεβασμού του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα κατεχόμενα παλαιστινιακά εδάφη, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των παιδιών σε ένοπλες συγκρούσεις. Σύμφωνα με την Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016), μόνο το 2015, 28 έργα του ΕΜΔΔΑ ήταν σε εξέλιξη ή υπεγράφησαν το 2015.

Οι δύσκολες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες και επιδείνωση της φτώχειας είναι προκλήσεις που καλείται να συνδράμει η Ε.Ε. στην **Παλαιστίνη** μέσα από σημαντική

χρηματοδοτική στήριξη της ΕΕ για την παροχή των πλέον βασικών υπηρεσιών (διατροφή και υγειονομική περίθαλψη) για τους πρόσφυγες στη Γάζα.

Η Ιορδανία έχει για την Ε.Ε. σταθεροποιητικό ρόλο στη Μέση Ανατολή και είναι δικαιούχος του Καταπιστευματικού Ταμείου Madad, του Περιφερειακού καταπιστευματικού ταμείου της ΕΕ για την αντιμετώπιση της συριακής κρίσης, ενώ ταυτόχρονα η ΕΕ, στο πλαίσιο του προϋπολογισμού του ΕΜΓ και του ΕΜΔΔΑ, παρείχε στήριξη σε διάφορους φορείς στην Ιορδανία..

Στο **Λίβανο**, οι συνέπειες της συριακής κρίσης έχουν οδηγήσει την επιδείνωση της πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής κρίσης και της κρίσης ασφάλειας με αντίκτυπο στη γενική κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ΕΕ δεν έπαψε να ασχολείται με αυτούς τους τομείς προτεραιότητας μέσω διμερών διαλόγων πολιτικής και μέσω διαφόρων προγραμμάτων, για παράδειγμα μέσω προγραμμάτων που υλοποιούνται στο πλαίσιο της θεματικής γραμμής του ΕΜΔΔΑ και του διμερούς ΕΜΓ για συνολικό ποσό 5,02 εκατ. ευρώ (εκ των οποίων 1,2 εκατ. ευρώ επρόκειτο να χορηγηθούν πριν από το τέλος του 2015 με χρηματοδότηση από το ΕΜΔΔΑ) και μέσω της παροχής στήριξης στον τομέα της δικαιοσύνης ύψους 21 εκατ. ευρώ, καθώς και με άλλα προγράμματα για τη βελτίωση των δημοκρατικών θεσμών.

Στη **Συρία** εκτυλίσσεται η χειρότερη ανθρωπιστική καταστροφή στον κόσμο. Στόχος της ΕΕ είναι να τεθεί τέλος στη σύγκρουση και να δοθεί η δυνατότητα στο λαό της Συρίας να ζήσει ειρηνικά στη χώρα του. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της έχουν ήδη διαθέσει 4,7 δισεκατομμύρια ευρώ για την ανακούφιση και τη συνδρομή όσων πλήττονται από τη σύγκρουση στη Συρία και των προσφύγων και των κοινοτήτων υποδοχής τους στις γειτονικές χώρες, συνεχίζοντας να παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια μέσω του ΟΗΕ, της ΔΕΕΣ και διεθνών ΜΚΟ, αυξάνοντας την μακροπρόθεσμη βοήθεια που προσφέρει στους εν λόγω και άλλους εταίρους για την ανάπτυξη και τη σταθεροποίηση στην περιοχή, μεταξύ άλλων μέσω του Περιφερειακού Ταμείου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κρίση στη Συρία («Ταμείο Madad»). Η ΕΕ έχει δεσμευθεί να εντείνει τις διπλωματικές της ενέργειες στο πεδίο της ανθρωπιστικής βοήθειας και να αναζητήσει νέους τρόπους για τη βελτίωση της πρόσβασης στους ανθρώπους που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης στη Συρία, υποστηρίζοντας τοπικές εκεχειρίες και την αποκλιμάκωση της βίας μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών. Εφαρμόζει δε περιοριστικά μέτρα (απαγόρευση του εμπορίου πετρελαίου και προϊόντων πετρελαίου, απαγόρευση χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, κ.λπ.) έναντι της Συρίας και θεσπίζει κυρώσεις κατά προσώπων ιδίως

κατά αξιωματούχων του στρατού και των δυνάμεων ασφαλείας που ευθύνονται για τη βία και την καταστολή στη Συρία.

Το 2015, η ΕΕ εξακολούθησε να συνεργάζεται με το **Μαρόκο** για την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας, σύμφωνα με τις αρχές που κατοχυρώνονται στο μαροκινό σύνταγμα του 2011 και τις διεθνείς δεσμεύσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα που έχουν αναληφθεί από τις αρχές του Μαρόκου. Η ΕΕ και το Μαρόκο συνεχίζουν τη συνεργασία τους σε πολυμερή φόρα, ιδίως στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, του οποίου το Μαρόκο είναι μέλος (2014-2016). Σειρά προγραμμάτων συνεργασίας - κατά την Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. (2016)- ύψους 195 εκατ. ευρώ στο πλαίσιο του προϋπολογισμού του 2015 του ΕΜΓ, παρέχουν υποστήριξη σε διάφορες σημαντικές μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένης της μεταρρύθμισης του σωφρονιστικού συστήματος.

Από το 2015, μετά την ολοκλήρωση των εκλογικών διαδικασιών το 2014, για τη μετάβαση της **Τυνησίας** στη δημοκρατία είναι ανάγκη η εδραίωση των δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων για την αντιμετώπιση σοβαρών απειλών για την ασφάλεια και τη δυσχερή κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Η δρομολόγηση της μεταρρύθμισης του δικαστικού τομέα και του τομέα της ασφάλειας, υποστηρίζεται από προγράμματα βοήθειας της ΕΕ. Η διαδικασία μεταβατικής δικαιοσύνης, η οποία διεξάγεται από την επιτροπή «Αλήθειας και Αξιοπρέπειας» που ιδρύθηκε στα τέλη του 2014, βρίσκεται αντιμέτωπη με σειρά εμποδίων όπως αναφέρεται στην Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016), γεγονός που καθιστά προφανή την αντίσταση που προβάλλουν ορισμένες πολιτικές και οικονομικές ομάδες στην επιτυχή ολοκλήρωση της εν λόγω διαδικασίας. Οι διαπραγματεύσεις για μια σφαιρική και σε βάθος συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών (DCFTA) ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 2015.

Η πολιτική μετάβαση της **Λιβυής** έχει υποστηριχθεί από την Ε.Ε. Η στήριξη προς την Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας (ΚΕΕ) και τον λιβυκό λαό μέσω άμεσων και ουσιαστικών μέτρων συνολικού ύψους 100 εκατομμυρίων ευρώ σε διάφορους τομείς, καθορίζονται σε στενή συνεργασία με την ΚΕΕ και σε συντονισμό με την UNSMIL. Στην Τύνιδα στις 12 Απριλίου 2016, πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση στην οποία προήδρευσαν από κοινού η UNSMIL και το ΗΒ, σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η διεθνής κοινότητα μπορεί να υποστηρίξει τις προτεραιότητες που καθορίστηκαν από την ΚΕΕ με στόχο την ειρήνη, τη σταθερότητα και την ευημερία του λαού της Λιβυής. Από τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2016), σε

αυτό το πλαίσιο, σημαντικό ρόλο θα έχει ο νεοσυσταθείς Μηχανισμός Σταθεροποίησης για τη Λιβύη. Η ΕΕ συνεχίζει να παρέχει βραχυπρόθεσμη ενίσχυση μέσω ποικίλων χρηματοδοτικών μέσων για παροχή βασικών υπηρεσιών προς τον πληθυσμό της Λιβύης. Η βελτίωση των συνθηκών ασφαλείας στην περιοχή αναμένεται να διευκολύνει την αποτελεσματική παροχή της βοήθειας της ΕΕ. κυρίως για την παροχή συμβουλών και τη δημιουργία ικανοτήτων στους τομείς της αστυνομίας και της ποινικής δικαιοσύνης, συμπεριλαμβανομένης της αντιτρομοκρατίας, της διαχείρισης των συνόρων, της καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης, της παράνομης διακίνησης μεταναστών και της εμπορίας ανθρώπων, στο ευρύτερο πλαίσιο της στήριξης της μεταρρύθμισης του τομέα της ασφάλειας.

Στα πλαίσια της **Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης (ΑΕΣ/ΕaP)** για την αναβάθμιση των σχέσεων της Ε.Ε. με τους περισσότερους ανατολικούς γείτονές της, μπορούν να αναφερθούν τα κάτωθι:

Στην **Αρμενία**, η διμερής συνεργασία και ο πολιτικός διάλογος ΕΕ-Αρμενίας επικεντρώνονται στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη βελτίωση των δημοκρατικών θεσμών, του δικαστικού συστήματος και του κράτους δικαίου (12 εκατ. ευρώ), στη χρηστή διακυβέρνηση, στην καταπολέμηση της διαφθοράς και την ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών(με δημοσιονομική στήριξη), με ελλιπή όμως ακόμη θέσπιση και εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων και της νομοθεσίας.

Η συνεργασία του **Αζερμπαϊτζάν** και της Ε.Ε. έχει ενισχυθεί στον τομέα της ενέργειας, όμως η Ε.Ε. εξαρτά την περαιτέρω οικονομική συνεργασία μεταξύ των δύο εταίρων από την πρόοδο του Αζερμπαϊτζάν στην οικοδόμηση δημοκρατικών θεσμών και στη συμμετοχή του στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Στη **Λευκορωσία**, η Ε.Ε. είναι αντιμέτωπη με μία μόνιμη κατάσταση παραβιάσεων των αρχών ενός κράτους δικαίου. Στις εκλογές του 2015, η Λευκορωσία συνεργάστηκε πλήρως με τον ΟΑΣΕ για την διοργάνωση της αποστολής παρακολούθησης της εκλογικής διαδικασίας, εντούτοις ο ΟΑΣΕ στο προκαταρκτικό του πόρισμα, τόνισε ότι σωρεία παραβιάσεων καταγράφησαν. Η Λευκορωσία παραμένει η μόνη χώρα της Ευρώπης όπου ισχύει η θανατική ποινή. **Στη Γεωργία**, έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδο όσον αφορά την εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας της με τα πρότυπα της ΕΕ μετά την υπογραφή και την προσωρινή έναρξη ισχύος της συμφωνίας σύνδεσης. Η σφαιρική και σε βάθος συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών (DCFTA), που βασίζεται στη συμφωνία σύνδεσης του 2014, τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 2016. Ωστόσο, η οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα και απαιτούνται εσωτερικές

μεταρρυθμίσεις. Όπως αναγράφεται στην Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016), η στρατηγική της Γεωργίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις μεταρρυθμίσεις για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και την εδραίωση του κράτους δικαίου, την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας και την καταπολέμηση των διακρίσεων, το Δεκέμβρη του 2015 αξιολογήθηκε θετικά από την Επιτροπή, η οποία δήλωσε ότι εκπληρώθηκαν όλα τα κριτήρια και είχαν αναληφθεί πολλές μείζονες μεταρρυθμίσεις. Μεταρρύθμιση στον τομέα της δικαιοσύνης είναι σε εξέλιξη για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας και την ανάπτυξη συστημάτων για τη διεξαγωγή ερευνών και δικαστικών διαδικασιών. Τον Σεπτέμβριο 2015, το Κοινοβούλιο θέσπισε νόμο για τη μεταρρύθμιση της εισαγγελικής αρχής, με στόχο μεγαλύτερη διαφάνεια κατά την εκλογή του γενικού εισαγγελέα ενώ διαχωρίστηκαν οι Υπηρεσίες Ασφαλείας από το Υπουργείο Εσωτερικών, ως μία προσπάθεια δημιουργίας ενός συστήματος επιβολής του νόμου και απόδοσης δικαιοσύνης χαρακτηριζόμενων από λογοδοσία.

Στη Δημοκρατία της Μολδαβίας, η συμφωνία σύνδεσης μεταξύ της ΕΕ και της Δημοκρατίας της Μολδαβίας εξακολούθησε να εφαρμόζεται προσωρινά και σημειώθηκε γενικά περιορισμένη πρόοδος όσον αφορά την προσέγγιση των νομοθεσιών σε τομείς που καλύπτονται από τη συμφωνία. Στα θετικά του 2015 για τη Μολδαβία στην Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016) αναφέρεται ο διορισμός του Συνηγόρου του Πολίτη (Διαμεσολαβητή), θεσμός που όμως χρήζει ενίσχυσης.

Τον Ιούνιο του 2014 η ΕΕ και η **Ουκρανία** υπέγραψαν συμφωνία σύνδεσης με πλαίσιο πολιτικού διαλόγου, δικαιοσύνης, οικονομικής και τομεακή συνεργασία τα οποία τέθηκαν προσωρινά σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 2014 ενώ το εμπορικό μέρος της συμφωνίας σύνδεσης τέθηκε προσωρινά σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2016. Το 2014, η σύγκρουση στην ανατολική Ουκρανία και η παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης από τη Ρωσική Ομοσπονδία είχε αντίκτυπο στη δημοκρατική πορεία όλης της χώρας. Εκτός από τις άμεσες αρνητικές επιπτώσεις στα κοινωνικοοικονομικά δικαιώματα, η σύγκρουση οδήγησε επίσης σε περιορισμούς θεμελιωδών δικαιωμάτων. Προτεραιότητα της πολιτικής της Ε.Ε. αποτελεί η δικαστική μεταρρύθμιση και η μεταρρύθμιση του εκλογικού συστήματος, ο σεβασμός της ελευθερίας της έκφρασης, του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, η απαγόρευση των διακρίσεων, η εξάλειψη των βασανιστηρίων και η αποκέντρωση και καταπολέμηση της διαφθοράς. Η ουκρανική κυβέρνηση ανακοίνωσε επίσημα στο

Συμβούλιο της Ευρώπης και στον ΟΗΕ ότι, λόγω της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στη χώρα, θα ενεργεί κατά παρέκκλιση ορισμένων από τις υποχρεώσεις που προβλέπει το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (ICCPR) και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Η ΕΕ αναβάθμισε την υποστήριξή της προς το σχέδιο δράσης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Ουκρανία 2015-2017, το οποίο αποτελεί κοινή πρωτοβουλία του Συμβουλίου της Ευρώπης και των ουκρανικών αρχών και βασίζεται στις υποχρεώσεις της Ουκρανίας δυνάμει της συνθήκης. Επιπλέον, η ΕΕ υποστήριξε την υλοποίηση των προτεραιοτήτων πολιτικής της με χρήση εξωτερικών ενωσιακών μέσων όπως το ευρωπαϊκό μέσο για τη δημοκρατία και τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΕΜΔΔΑ), ο ευρωπαϊκός μηχανισμός γειτονίας (ENPI) και ο μηχανισμός συμβολής στη σταθερότητα και την ειρήνη (IcSP).

3.4 Η συμβολή της Ε.Ε. στη Ρωσία και Κεντρική Ασία.

Παρά το ότι οι σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας έχουν τεθεί σε δοκιμασία από το 2014, η αλληλεξάρτηση εξακολουθεί να υφίσταται και η ΕΕ εφαρμόζει μια προσέγγιση «επιλεκτικής συνεργασίας». Η Ε.Ε. αποτελεί τον πρώτο εμπορικό εταίρο της **Ρωσίας**. Οι σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας στηρίζονται στη συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας (ΣΕΣΣ) του 1997. Διαπραγματεύσεις για μία νέα συμφωνία με τη Ρωσία βασισμένη σε κοινές αξίες και κοινά συμφέροντα, με ουσιαστικές δεσμεύσεις ιδίως σε τομείς όπως ο πολιτικός διάλογος, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δικαιοσύνη, η ελευθερία, η ασφάλεια, η οικονομική συνεργασία, η έρευνα, η παιδεία, ο πολιτισμός, το εμπόριο, οι επενδύσεις και η ενέργεια ξεκίνησαν δειλά το 2008, εντούτοις η επέμβαση της Ρωσίας στην Κριμαία οδήγησε σε διακοπή κάθε διαπραγμάτευσης. Έως την κρίση στην Ουκρανία, η Ρωσία θεωρείτο «στρατηγικός εταίρος» της ΕΕ με την πολύπλευρη φύση της σχέσης να αντικατοπτρίζεται σε πολλούς τομείς συνεργασίας, μεταξύ άλλων στο εμπόριο, την ενέργεια και διεθνή θέματα, όπως είναι η αντιτρομοκρατική δράση, η μη διάδοση και η ειρηνευτική διεργασία στη Μέση Ανατολή. Σε αυτό το όλο και πιο δύσκολο περιβάλλον, η δράση της ΕΕ περιορίζεται στην υποστήριξη φόρουμ της κοινωνίας των πολιτών με επιχορήγηση ύψους 1,2 εκατ. ευρώ. Η ΕΕ συνέχισε να παρέχει οικονομική στήριξη στην κοινωνία των πολιτών της Ρωσίας, ιδίως μέσω δύο προσκλήσεων υποβολής προτάσεων, για ποσά ύψους 4 εκατ. ευρώ στο πλαίσιο του προγράμματος για τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και 6 εκατ. ευρώ στο πλαίσιο του ΕΜΔΔΑ αντίστοιχα. Ως αποτέλεσμα, 17 νέα έργα

άρχισαν να υλοποιούνται το 2016 όπως αναφέρεται στην Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016).

Οι χώρες της Κεντρικής Ασίας, πλην του Καζαχστάν και του Τουρκμενιστάν, διατηρούν περιορισμένους εμπορικούς δεσμούς με την Ε.Ε. , επιδιώκοντας δεσμούς με τη Ρωσία, την Κίνα και τη Δύση. Η ΕΕ υπέγραψε νέα ενισχυμένη ΣΕΣΣ με το Καζαχστάν τον Δεκέμβριο του 2015, η οποία εφαρμόζεται προσωρινά από την 1η Μαΐου 2016. Η ΣΕΣΣ του 1998 με το Τουρκμενιστάν μπορεί να κυρωθεί από το ΕΚ το 2017, υπό την προϋπόθεση ότι ταυτόχρονα θα θεσπιστεί σύστημα ελέγχου της προόδου που σημειώνεται σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στο Καζαχστάν, το Τουρκμενιστάν και το Ουζμπεκιστάν στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού μέσου για τη δημοκρατία και τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΕΜΔΔΑ) και του μηχανισμού αναπτυξιακής συνεργασίας (ΜΑΣ), η Ε.Ε. επιχειρεί μέσα από έργα που χρηματοδοτεί η ίδια να αντιμετωπίσει ζητήματα που αφορούν την απονομή δικαιοσύνης, την καταπολέμηση της διαφθοράς και τη χρηστή διακυβέρνηση. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι βουλευτικές εκλογές του Οκτωβρίου του 2015 **στη Δημοκρατία της Κιργιζίας** κρίθηκαν από τον εκπρόσωπο Τύπου της ΥΕ/ΑΠ σύννομες και ειρηνικές, αποτελώντας ορόσημο στην πορεία της χώρας προς τον εκδημοκρατισμό .

3.5 Η συμβολή της Ε.Ε. στην Αφρική.

Η συνεργασία Ε.Ε. και Αφρικής οριοθετείται από τη Συμφωνία του Κοτονού και την Κοινή Στρατηγική Αφρικής-ΕΕ, οι οποίες ενέχουν πολιτικές, οικονομικές και αναπτυξιακές διαστάσεις. Η σταθερότητα, η ειρήνη, η ασφάλεια η εγκαθίδρυση δημοκρατικών θεσμών και η προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι προτεραιότητες της Ε.Ε. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης εξακολουθεί να αποτελεί τον βασικό δίαυλο αναπτυξιακής συνεργασίας της ΕΕ στην Αφρική.

Η ΕΕ παραμένει ο σημαντικότερος χορηγός ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας στην Αφρική, με διάφορα χρηματοδοτικά μέσα, σημαντικότερο εκ των οποίων είναι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης (ΕΤΑ). Το 11ο ΕΤΑ έχει προϋπολογισμό 29,1 δισεκατομμύρια ευρώ: 24,3 δισεκατομμύρια ευρώ για εθνικά και περιφερειακά προγράμματα συνεργασίας, 3,6 δισεκατομμύρια ευρώ για ενδο-ΑΚΕ συνεργασία, και 1,1 δισεκατομμύρια ευρώ για την Επενδυτική Διευκόλυνση ΑΚΕ, που τη διαχειρίζεται η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Το εμπόριο μεταξύ ΕΕ και Αφρικής στηρίζεται σε εμπορικές ρυθμίσεις με την ονομασία «Συμφωνίες

Οικονομικής Εταιρικής Σχέσης» (ΣΟΕΣ), συμβατές με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Ramet and Treviño, 2017).

Όπως μνημονεύεται στην Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016), μετά τη σύνοδο κορυφής ΕΕ-Αφρικής του 2014, η συνεργασία στον τομέα της δημοκρατίας, της χρηστής διακυβέρνησης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντατικοποιήθηκε με την υπογραφή της συμφωνίας κοινού προγραμματισμού μεταξύ του Τμήματος Πολιτικών Υποθέσεων της Επιτροπής της ΑΕ και διαφόρων εταίρων, κυρίως της ΕΕ και των κρατών μελών της, με σκοπό να ενισχυθεί η υποστήριξη του προγράμματος εργασιών του εν λόγω τμήματος. Η ΕΕ ενίσχυσε επίσης τη στήριξή της προς το αφρικανικό σύστημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την Αφρικανική Αρχιτεκτονική Διακυβέρνησης παρέχοντας άμεση βοήθεια ύψους περίπου 2,3 εκατ. ευρώ στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης (ΕΤΑ), ενώ στο πλαίσιο του πολυετούς ενδεικτικού προγράμματος 2014-2017 του Παναφρικανικού Προγράμματος, διατίθενται 48,5 εκατ. ευρώ (το 11,43 % των συνολικών κονδυλίων) για τη στήριξη της δημοκρατίας, της χρηστής διακυβέρνησης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το 2015 ενισχύθηκε επίσης η υποστήριξη μεταξύ ομοτίμων σε τομείς όπως η παρατήρηση εκλογών, η συνεργασία μεταξύ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Παναφρικανικού Κοινοβουλίου και η συνεργασία μεταξύ του Αφρικανικού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Λαών και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Για τη βελτίωση της σύμπραξης σε αυτόν τον τομέα αξιοποιήθηκαν επίσης οι ανταλλαγές προσωπικού μεταξύ των φορέων και το πρόγραμμα επισκεπτών της ΕΕ.

Στην **Αγκόλα, τη Μποτσουάνα και το Μπενίν**, βαρύτητα δίδει η Ε.Ε. στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στο σύστημα δικαιοσύνης, στην κατοχύρωση ελευθερίας της έκφρασης και την απρόσκοπτη δράση των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της κοινωνία των πολιτών. Στη Μπουρκίνα Φάσο, η μετάβαση και στρατιωτικό πραξικόπημα τον Σεπτέμβριο του 2015, δεν επέτρεψαν να σημειωθεί με πρόοδο για τις προτεραιότητες της ΕΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα στη χώρα και τον εκδημοκρατισμό αυτής. Με τις βουλευτικές και προεδρικές εκλογές του 2015 όμως διαφάνηκε μία νέα προοπτική της χώρας με το νέο Πρόεδρο της χώρας να δεσμεύεται για εντατικοποίηση των προσπαθειών για κοινωνική δικαιοσύνη, την ένταξη, τη χρηστή διακυβέρνηση, την ενίσχυση της δημοκρατίας και την ελευθερία. Στο **Μπουρούντι**, το **Πράσινο**

Ακρωτήριο, το Καμερούν, την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, το Τσαντ, την Ένωση των Κομορών, τη Δημοκρατία του Κονγκό, την Ακτή Ελεφαντοστού, τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, το Τζιμπουτί, την Ισημερινή Γουινέα, την Ερυθραία, την Αιθιοπία, τη Γκαμπόν και τη Γκάμπια, κύριος στόχος της ΕΕ είναι η συνέχιση της δράσης της για την ενίσχυση της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών μέσω του πολιτικού διαλόγου και των μηχανισμών αναπτυξιακής συνεργασίας.

Η Ακτή Ελεφαντοστού έκανε ένα σημαντικό βήμα το 2015 με τη διεξαγωγή ήρεμων και ειρηνικών προεδρικών εκλογών και την τήρηση μιας εκλογικής διαδικασίας που, σύμφωνα με τους παρατηρητές, ήταν σύμφωνη με τους διεθνείς κανόνες για τις δημοκρατικές εκλογές. Παρότι η γενική κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι δημοκρατικές διαδικασίες στις ανωτέρω χώρες έχουν βελτιωθεί σημαντικά σε σύγκριση με την προηγούμενη δεκαετία, εξακολουθούν να υφίστανται σοβαρότατες ελλείψεις στους τομείς αυτούς. Σε πολλές χώρες εξ αυτών παραμένουν ενεργές πολλές ένοπλες ομάδες. Οι πολιτικές εντάσεις, οι εμφύλιες συγκρούσεις, η αναρχία και ο ιός Έμπολα ταλανίζουν για πάνω από μία δεκαετία τις χώρες αυτές καταδικάζοντας αυτές σε αργή οικονομική ανάκαμψη.

Στη Γουινέα-Μπισάου, την Κένυα, το Λεσόθο, τη Λιβερία, τη Μαδαγασκάρη, το Μαλάουι, τη Μαυριτανία, τη Δημοκρατία του Μαυρικίου, το Νίγηρα, τη Νιγηρία, τη Ρουάντα, τη Σενεγάλη, τη Σιέρα Λεόνε, τη Σομαλία, τη Νότιο Αφρική, το Σουδάν, την Τανζανία, το Τόνγκο, την Ουγκάντα, τη Ζάμπια, τη Ζιμπάμπουε, το Μάλι, η υποστήριξη των προσπαθειών των εθνικών αρχών για εδραίωση της δημοκρατικής σταθερότητας και του κράτους δικαίου, αποτελεί προτεραιότητα για την Ε.Ε. με την υποστήριξη να επικεντρώνεται στον τομέα της διακυβέρνησης, τη σύσταση λειτουργικής Εθνικής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τη διασφάλιση αποτελεσματικής απονομής δικαιοσύνης, την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων στις δημόσιες υπηρεσίες (και αποπολιτικοποίηση του στρατού), και τη δημιουργία νομικού πλαισίου για την αποτελεσματική και ελεύθερη λειτουργία της κοινωνίας των πολιτών. Η **Ναμίμπια** είναι από τις λίγες χώρες που έχουν καταρτίσει Σχέδιο Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Το 2015, η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδότησε ένα πρόγραμμα ενίσχυσης των επιδόσεων και της εγχώριας λογοδοσίας του Κοινοβουλίου, προκειμένου να στηρίξει τη συμμετοχή του στην αναπτυξιακή ατζέντα της Ναμίμπιας.

3.6 Η συμβολή της Ε.Ε. στην Αραβική Χερσόνησο.

Η συνεργασία της Ε.Ε. με το **Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου** (περιφερειακό οργανισμό που περιλαμβάνει το Μπαχρέιν, το Κουβέιτ, το Ομάν, το Κατάρ, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα), και την Υεμένη, στηρίζεται σε συμφωνίες συνεργασίας. Με το Ιράκ η συνεργασία οριοθετείται από συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας ενώ με το Ιράν δεν διατηρεί σχέσεις. Από τις χώρες του Κόλπου, η Ε.Ε. καλύπτει περί του 20% των ενεργειακών της αναγκών.

Οι σχέσεις της Ε.Ε. με τις χώρες του Κόλπου αφορά κυρίως οικονομική και εμπορική συνεργασία με την Ε.Ε. να αποτελεί τον πρώτο εμπορικό εταίρο του Σ.Σ.Κ, παρά την προσπάθεια της Ε.Ε. να αναπτύξει πολιτικές σχέσεις στην περιοχή.

Στο Μπαχρέιν, το Κουβέιτ, το Κατάρ, τη Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Ε.Ε. παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς την εσωτερική κατάσταση περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του κράτους δικαίου και της χρηστής διακυβέρνησης, παρέχοντας επιπρόσθετη υποστήριξη κατόπιν θετικών μεταρρυθμίσεων μετά από την σύνταξη ετήσιας έκθεσης της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016). **Στην Υεμένη,** η συνολική βοήθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Υεμένη το 2017 ανέρχεται στα 121,7 εκατ. Ευρώ. Η συμφωνία συνεργασίας του 1998 μεταξύ Ε.Ε. και Υεμένης αφορά εμπορικές συναλλαγές, αναπτυξιακή συνεργασία, πολιτισμό, ενημέρωση, περιβάλλον, τη διαχείριση των φυσικών πόρων καθώς και τον πολιτικό διάλογο. **Στο Ιράν,** από το 2011 και μετά, η ΕΕ έχει εγκρίνει περιοριστικά μέτρα για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων η δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων και άρνηση χορήγησης θεώρησης για άτομα και οντότητες που ευθύνονται για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και απαγόρευση των εξαγωγών εξοπλισμού που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για εσωτερική καταστολή και εξοπλισμού για την παρακολούθηση των τηλεπικοινωνιών προς το Ιράν. Τα μέτρα αυτά αναπροσαρμόστηκαν την 11η Απριλίου 2017 και παρατάθηκαν μέχρι τις 13 Απριλίου 2018 (Συμβούλιο Ε.Ε, 2017) Οι προκλήσεις σε ανθρωπιστικό επίπεδο και ανάγκη σταθεροποίησης του **Ιράκ** αποτελούν άμεση προτεραιότητα για την Ε.Ε. Στο πλαίσιο της συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας ΕΕ-Ιράκ (ΣΕΣΣ), η διαδικασία οικοδόμησης της ειρήνης και συμφιλίωσης σε ένα ενοποιημένο ιρακινό κράτος καθιστούν απαραίτητη την ανάγκη για πολιτική, οικονομική και κοινωνική ένταξη. Παράλληλες προσπάθειες της ΕΕ και του Ιράκ για την ενίσχυση της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τόνωσης

της οικονομίας και του εμπορίου, θα οδηγήσουν τη χώρα σε ευημερία. Ο διάλογος μεταξύ του Ιράκ και των χωρών της περιοχής προκρίνεται από την Ε.Ε. Το Ιράκ επωφελείται από πολλά έργα χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου, την εκπαίδευση και τη στήριξη των τοπικών αρχών. Περίπου το 15 % του ιρακινού πολυετούς ενδεικτικού προγράμματος για την περίοδο 2014-2017 είναι αφιερωμένο σε έργα με θέμα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σύμφωνα δε με την Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016), τα εν εξελίξει έργα παρέχουν στήριξη στον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης, βοηθούν στη δημιουργία ικανοτήτων της ανεξάρτητης ανώτατης επιτροπής για τα ανθρώπινα δικαιώματα και αποσκοπούν στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας της περιφερειακής και τοπικής διακυβέρνησης. (Jongberg and Garcés de los Fayos, 2017). Το Ευρωπαϊκό Μέσο για τη δημοκρατία και τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΕΜΔΔΑ) χρηματοδοτεί επί του παρόντος την εκπαίδευση οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, εκπαιδευτικών και πανεπιστημιακών καθηγητών για να παρέχουν εργαστήρια με θέμα τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη θρησκευτική ανοχή, την καταπολέμηση των διακρίσεων και την ενίσχυση των δικαιωμάτων των φύλων (Συμβούλιο Ε.Ε., 2016). Η ΕΕ υποστήριξε εταίρους ανθρωπιστικής βοήθειας στο Ιράκ με 104,65 εκατ. ευρώ το 2015, κατευθύνοντας την παρεχόμενη βοήθεια βάσει των αναγκών στις δυσπρόσιτες περιοχές. Διπλωματικές ενέργειες στο πεδίο της ανθρωπιστικής βοήθειας πραγματοποιήθηκαν με σκοπό να καταγγεληθούν εκτεταμένες παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου από όλους τους εμπλεκόμενους στη σύγκρουση.

3.7 Η συμβολή της Ε.Ε. στην Ασία.

Η Ε.Ε. με τις χώρες της Νότιας Ασίας συνεργάζεται στενά στηρίζοντας την Ένωση της Νότιας Ασίας για την Περιφερειακή Συνεργασία (SAARC) χώρες μέλη της οποίας είναι το Αφγανιστάν, το Μπανγκλαντές, το Μπουτάν, η Ινδία, οι Μαλδίβες, το Νεπάλ, το Πακιστάν και η Σρι Λάνκα. Η ΕΕ μαζί με την Κίνα, το Ιράν, την Ιαπωνία, τη Νότια Κορέα, το Μαυρίκιο, τη Βιρμανία/Μιανμάρ και τις Η.Π.Α έχουν καθεστώς παρατηρητή στη SAARC, με την Ε.Ε. να αποτελεί τον πρώτο εμπορικό εταίρο της SAARC. Το εμπόριο μεταξύ ΕΕ-SAARC ανέρχεται σε 112 δισεκατομμύρια ευρώ (2016).

Η ΕΕ και η Ένωση Κρατών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN) άρχισαν αμέσως με την ίδρυση της τελευταίας το 1967 να πραγματοποιούν διασκέψεις

κορυφής. Η ASEAN περιλαμβάνει σήμερα 10 χώρες (τα ιδρυτικά μέλη Ινδονησία, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη και Ταϊλάνδη, και το Μπρουνέι, το Βιετνάμ, το Λάος, την Καμπότζη και τη Μιανμάρ). Από το 2009 αποτελεί διεθνή νομική οντότητα. Η σχέσεις ΕΕ-ASEAN ενισχύονται στρατηγικά διαρκώς (Soutullo and Saarela, 2017).

Το 2015 η ΕΕ ξεκίνησε να συνεργάζεται με την κυβέρνηση του **Αφγανιστάν**, καθώς και με τη διεθνή κοινότητα και τα κράτη μέλη, για την ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι διαπραγματεύσεις για τη σύναψη Συμφωνίας Συνεργασίας Εταιρικής Σχέσης και Ανάπτυξης (CAPD) με την αφγανική κυβέρνηση ολοκληρώθηκαν επιτυχώς και η συμφωνία υπογράφηκε το Φεβρουάριο του 2017. Το Αφγανιστάν επωφελείται από την εμπορική συμφωνία «Όλα εκτός από όπλα» (EBA) με την ΕΕ.

Στο Μπαγκλαντές, το Μπουτάν, το Μπρουνέι, τη Μιανμάρ/Βιρμανία, την Καμπότζη, το Χονγκ Κονγκ, την Ταϊβάν, οι κύριοι στόχοι της ΕΕ στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας εξακολουθούν να περιλαμβάνουν τη δικαστική μεταρρύθμιση, μορατόριουμ στις θανατικές ποινές, τα δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες, τους υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα δικαιώματα γυναικών και παιδιών, την υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών και την υλοποίηση εργασιακών δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο του πολυετούς ενδεικτικού προγράμματος στο Μπουτάν (2014-2020), η ΕΕ εστίασε την υποστήριξή της στην ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών και τη μεταρρύθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης με στόχο την εδραίωση της διαδικασίας αποκέντρωσης και της μεταβίβασης εξουσιών και πόρων.

Οι διμερείς διπλωματικές σχέσεις μεταξύ της Ε.Ε. και της **Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας** χρονολογούνται από το 1975, είχαν ανασταλεί έπειτα από τη σφαγή στην πλατεία Τιεν Αν Μεν το 1989 και αποκαταστάθηκαν το 1994. Η Ε.Ε. διατηρεί ακόμη το εμπάργκο όπλων που επέβαλε ύστερα από τα γεγονότα του 1989. Ευημερία και μεταρρύθμιση, εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, παγκόσμια διακυβέρνηση και πολυμερές πλαίσιο είναι οι τομείς που η Ε.Ε. επιδιώκει στρατηγική συνεργασία με την Κίνα, ενώ συνεργάζονται για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής υποστηρίζοντας τη συμφωνία του Παρισιού. Η Κίνα αντιτίθεται σθεναρά σε οποιαδήποτε «παρέμβαση» στις εσωτερικές της υποθέσεις, μεταξύ άλλων, σε ζητήματα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ΕΕ παραμένει ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Κίνας, ενώ η Κίνα είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος εμπορικός

εταίρος της ΕΕ μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες. Το εμπόριο αγαθών μεταξύ της ΕΕ και της Κίνας αποτιμάται σε περισσότερα από 1,5 δισεκατομμύρια ευρώ την ημέρα, ενώ οι εξαγωγές της ΕΕ ανήλθαν σε 170 δισεκατομμύρια ευρώ και οι εισαγωγές σε 345 δισεκατομμύρια ευρώ το 2016. Η Κίνα και η ΕΕ ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για μια ολοκληρωμένη διμερή επενδυτική συμφωνία τον Νοέμβριο του 2013 η οποία δεν έχει ολοκληρωθεί. (Soutullo and Saarela, 2017).

Το 2004, η ΕΕ αναβάθμισε τη σχέση της με την **Ινδία**, την ταχύτερα αναπτυσσόμενη οικονομία στον κόσμο, σε στρατηγική εταιρική σχέση που καλύπτει ζητήματα πολιτικής, εμπορικής και οικονομικής συνεργασίας. Στα πλαίσια της συνόδου κορυφής ΕΕ-Ινδίας το 2016, η ατζέντα δράσης ΕΕ-Ινδίας για το 2020 προβλέπει την ενίσχυση της εταιρικής σχέσης. Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ινδίας με μερίδιο 13,5% του συνολικού εμπορίου αγαθών της. Το συνολικό εμπόριο, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών, υπερέβη σε αξία τα 100 δισεκατομμύρια ευρώ το 2015, και ανήλθε σε 275 εκατομμύρια ευρώ ανά ημέρα. Το διμερές εμπόριο αγαθών μεταξύ της ΕΕ και της Ινδίας εκτιμάται ότι ανήλθε σε περισσότερα από 77 δισεκατομμύρια ευρώ το 2016, με υψηλό πλεόνασμα της τάξης του 1,5 δισεκατομμυρίου ευρώ υπέρ της Ινδίας. Η ΕΕ είναι επίσης μία από τις σημαντικότερες πηγές επενδύσεων της Ινδίας, με επενδύσεις ύψους 51 δισεκατομμυρίων ευρώ σε εξερχόμενα αποθέματα και 16 δισεκατομμυρίων ευρώ σε εισερχόμενα αποθέματα το 2015. Η Ινδία επί του παρόντος επωφελείται από μονομερείς προτιμησιακούς δασμούς βάσει του συστήματος γενικευμένων προτιμήσεων (ΣΓΠ) της ΕΕ. Η ΕΕ είναι σημαντικός χορηγός αναπτυξιακής βοήθειας για την Ινδία μέσω της θεματικής και περιφερειακής συνεργασίας. Η συνεργασία καλύπτει ευρύ φάσμα ζητημάτων, αλλά επικεντρώνεται στρατηγικά στις επιχειρηματικές ευκαιρίες, την ενεργειακή ασφάλεια, την έρευνα και την καινοτομία, την ανώτερη εκπαίδευση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Το 2015, οι προτεραιότητες της ΕΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ινδία επικεντρώθηκαν στην προστασία των δικαιωμάτων της γυναίκας και του παιδιού, την πρόληψη των βασανιστηρίων και τα δικαιώματα των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η **Ινδονησία**, αποτελεί την τρίτη μεγαλύτερη δημοκρατία στον κόσμο και τη μεγαλύτερη δημοκρατία με μουσουλμανική πλειοψηφία και ως εκ τούτου είναι ολόένα και πιο σημαντικός εταίρος για την ΕΕ. Η συνεργασία βασίζεται στη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας ΕΕ-Ινδονησίας (ΣΕΣΣ), η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2014. Οι διαπραγματεύσεις για Συνολική Συμφωνία Οικονομικής

Εταιρικής Σχέσης (CEPA) μεταξύ ΕΕ και Ινδονησίας ξεκίνησαν επίσημα τον Ιούλιο του 2016 (Soutullo and Saarela, 2017). Η ΕΕ είναι ο τέταρτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ινδονησίας, με εμπόριο συνολικής αξίας 25 δισεκατομμυρίων ευρώ (το 2016). Όπως αναφέρεται στην Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016), το ΕΜΔΔΑ χρηματοδότησε 13 σχέδια το 2015 τα οποία καλύπτουν ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως οι εκλογές, διευθέτηση συγκρούσεων και διαμεσολάβηση, θρησκευτική ελευθερία, επιχειρήσεις και ανθρώπινα δικαιώματα, υποχρέωση λογοδοσίας για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προστασία ευάλωτων ομάδων.

Οι σχέσεις της ΕΕ με την **Ιαπωνία**, στρατηγικό εταίρο της ΕΕ από το 2003, βασίζονται σε κοινές αξίες: τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου. Η ΕΕ διατήρησε την από μακρού συνεργασία της για τα ανθρώπινα δικαιώματα με την Ιαπωνία, μια χώρα η οποία συμερίζεται τις αξίες και την οπτική μας από πολλές απόψεις και επιθυμεί να θεωρείται υπεύθυνος παράγοντας της παγκόσμιας σκηνής. Η σύναψη συμφωνίας στρατηγικής εταιρικής σχέσης (ΣΣΕΣ) προσδοκάται ότι δεν θα καλύπτει μόνο τον πολιτικό διάλογο και την πολιτική συνεργασία, αλλά και τη συνεργασία για την αντιμετώπιση περιφερειακών και παγκόσμιων προκλήσεων, ενώ οι διαπραγματεύσεις για σύναψη συμφωνίας ελεύθερων συναλλαγών (ΣΕΣ) μεταξύ ΕΕ και Ιαπωνίας έχουν εκκινήσει και αναμένονται οφέλη σε αμφότερες πλευρές. Η Ιαπωνία είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ στην Ασία (μετά την Κίνα), και το συνολικό εμπόριο μεταξύ των δύο εταίρων ανήλθε σε 125 δισεκατομμύρια ευρώ το 2016. Τα δύο μέρη έχουν δεσμευτεί να ενισχύσουν περαιτέρω τις εμπορικές και επενδυτικές σχέσεις. (Soutullo and Saarela, 2017). Οι διαβουλεύσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στο πλαίσιο κοινής δέσμευσης για την προαγωγή του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παγκοσμίως συνεχίζουν με τα μέρη να εμμένουν στην δέσμευσή τους υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα Ηνωμένα Έθνη, συμμετέχοντας ενεργά στις εργασίες του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ.

Ο σεβασμός των αρχών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο της συμφωνίας-πλαίσου μεταξύ ΕΕ και **Δημοκρατίας της Κορέας** η οποία εγκρίθηκε ταυτόχρονα με τη συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών και τη διακήρυξη της στρατηγικής εταιρικής σχέσης το 2010. Έκτοτε, η Νότια Κορέα αποτελεί στρατηγικό εταίρο της ΕΕ και έχει ενισχύσει τις δημοκρατικές αξίες της. Η συμφωνία-πλαίσιο

ΕΕ-Νότιας Κορέας του 2014 παρέχει τη βάση για ενισχυμένη συνεργασία σε σημαντικά πολιτικά και παγκόσμια ζητήματα, ενώ συνδέεται νομικά με τη συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών (ΣΕΣ) ΕΕ-Νότιας Κορέας. Τον Ιούλιο του 2016 ελευθερώθηκαν πλήρως οι εξαγωγές αγαθών, με την εξαίρεση ενός περιορισμένου αριθμού γεωργικών προϊόντων. Οι σχέσεις με τη Νότια Κορέα περιλαμβάνουν επίσης έναν αυξανόμενο βαθμό οικονομικής και εμπορικής ολοκλήρωσης. Η ΕΕ και η Νότια Κορέα έχουν κοινό στόχο την αποπυρηνικοποίηση της Κορεατικής χερσονήσου και τη διασφάλιση της σταθερότητας σε όλη τη βορειοανατολική Ασία (Soutullo and Saarela, 2017).

Οι διμερείς σχέσεις μεταξύ Ε.Ε. και **Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Κορέας (Βόρεια Κορέα)** είναι περιορισμένες, καθώς δεν υφίσταται καμία διμερής πολιτική ή εμπορική συνθήκη. Επιπλέον, εκτός από την ανθρωπιστική βοήθεια, η αναπτυξιακή συνεργασία με την ΕΕ επηρεάζεται από πολιτικούς παράγοντες, τις κυρώσεις του ΟΗΕ και άλλους περιορισμούς κυρίως για το πυρηνικό και πυραυλικό της πρόγραμμα. Οι κυρώσεις εναντίον της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Κορέας έχουν επεκταθεί στην απαγόρευση των επενδύσεων, των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, των μεταφορών, καθώς και στη βιομηχανία των συμβατικών όπλων, στη μεταλλουργία, σε υπηρεσίες πληροφορικής και υπηρεσίες εξόρυξης και δύλισης.

Η ΕΕ και το **Λάος** έχουν συμφωνία συνεργασίας η οποία χρονολογείται από το 1997 και η μικτή επιτροπή συνεδριάζει κάθε δύο έτη. Το Λάος επωφελείται από το καθεστώς «Όλα εκτός από όπλα» και το εμπόριο έχει αυξηθεί ραγδαία τα τελευταία χρόνια ενώ η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Λάος παρέμεινε προβληματική. Η σχέση ΕΕ-**Πακιστάν** βασίζεται στη συμφωνία συνεργασίας του 2004 με πλαίσιο για την αναβάθμιση των διμερών πολιτικών σχέσεων για την στρατηγική συνεργασία ΕΕ-Πακιστάν ενώ η Ε.Ε. προσδοκά να ανανεωθεί ανάλογα με την πρόοδο που θα επιτευχθεί σε τομείς όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία, το κράτος δικαίου και η χρηστή διακυβέρνηση. Το Πακιστάν είναι ένα από τα κράτη που επωφελούνται περισσότερο από τις μονομερείς εμπορικές προτιμήσεις της ΕΕ, στο πλαίσιο του τμήματος ΣΓΠ+ του συστήματος γενικευμένων δασμολογικών προτιμήσεων (ΣΓΠ). Η ΕΕ είναι ένας από τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους του Πακιστάν, με εμπόριο συνολικής αξίας 11,6 δισεκατομμυρίων ευρώ το 2016, ενώ λαμβάνει περισσότερο από το 20% των συνολικών εξαγωγών του Πακιστάν. Το Πακιστάν επωφελείται από υψηλό εμπορικό πλεόνασμα με την ΕΕ αξίας ενός δισεκατομμυρίου ευρώ. Η ΕΕ είναι σημαντικός

χορηγός αναπτυξιακής και ανθρωπιστικής βοήθειας για το Πακιστάν. Η χρηματοδότηση στο πλαίσιο του Μηχανισμού Αναπτυξιακής Συνεργασίας για την περίοδο 2014-2020 ανέρχεται σε 653 εκατομμύρια ευρώ και επικεντρώνεται στην αγροτική ανάπτυξη, την εκπαίδευση και τη χρηστή διακυβέρνηση, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου.

Η εταιρική σχέση ΕΕ-**Ταϊλάνδης** βασίζεται σε συμφωνία-πλαίσιο του 1980 ενώ οι διαπραγματεύσεις για Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (ΣΕΣΣ) ολοκληρώθηκαν τον Μάρτιο 2013, εντούτοις δεν υπεγράφη η συμφωνία λόγω του στρατιωτικού πραξικοπήματος το 2014. Οι διαπραγματεύσεις για σύναψη συμφωνίας Ελεύθερων Συναλλαγών (ΣΕΣ) ξεκίνησαν το 2013, αλλά έχουν επίσης διακοπεί. Η ΕΕ έχει ζητήσει επανειλημμένα την αποκατάσταση της δημοκρατικής κυβέρνησης. Η ΕΕ είναι η τρίτη μεγαλύτερη αγορά εξαγωγών της Ταϊλάνδης και η Ταϊλάνδη ένας από τους κύριους εμπορικούς εταίρους της ΕΕ στην ASEAN. Είναι επίσης σημαντικός χορηγός της κοινωνίας των πολιτών. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε ψήφισμα σχετικά με την κοινωνία των πολιτών στην Ταϊλάνδη τον Οκτώβριο του 2016 και ψήφισμα σχετικά με την πολιτική κατάσταση και την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τον Οκτώβριο του 2015 (Soutullo and Saarela, 2017).

Το **Βιετνάμ** αποτελεί έναν από τους βασικούς εταίρους της ΕΕ στη Νοτιοανατολική Ασία (Soutullo and Saarela, 2017). Η συμφωνία-πλαίσιο της ΕΕ-Βιετνάμ για μια συνολική συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας (ΣΕΣΣ) τέθηκε σε ισχύ το 2016. Για την περίοδο 2014-2020 διατέθηκε συνολικό ποσό ύψους 400 εκατομμυρίων ευρώ, με έμφαση στη χρηστή διακυβέρνηση, την ενέργεια και την κλιματική αλλαγή. Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών έχουν σημειωθεί στο Βιετνάμ ραγδαίες οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές, παράλληλα με την ενσωμάτωση στην παγκόσμια οικονομία.

3.8 Η συμβολή της Ε.Ε. στον Ειρηνικό και την Ωκεανία.

Η ΕΕ έχει εταιρικές σχέσεις με την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία, τις 15 νησιωτικές χώρες του Ειρηνικού (NXEE), τις τέσσερις Υπερπόντιες Χώρες και Εδάφη (ΥΧΕ) και το Φόρουμ των Νήσων του Ειρηνικού (PIF). Η συνεργασία για την ανάπτυξη παραμένει σημαντική πτυχή των σχέσεων της ΕΕ με τα κράτη του Ειρηνικού, τα οποία αποτελούν τμήμα των χωρών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ). (Saarela, 2017). Αν και η ΕΕ αποτελεί τον τέταρτο μεγαλύτερο

εμπορικό εταίρο της περιοχής του Ειρηνικού, το εμπόριο μεταξύ της ΕΕ και των χωρών του Ειρηνικού, είναι πολύ περιορισμένο τόσο σε απόλυτους όσο και σε σχετικούς όρους. Διαπραγματεύσεις με την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία για τη σύναψη συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών πραγματοποιούνται. Οι σχέσεις της ΕΕ με τις 15 νησιωτικές χώρες του Ειρηνικού (Φίτζι, Παπούα-Νέα Γουινέα και Ανατολικό Τιμόρ, Νήσοι Κουκ, Κιριμπάτι, Ομόσπονδες Πολιτείες της Μικρονησίας, Ναούρου, Νιούε, Παλάου, Δημοκρατία των Νήσων Μάρσαλ, Σαμόα, Νήσοι Σολομώντος, Τόνγκα, Τουβαλού και Βανουάτου), που είναι μέλη της ομάδας χωρών Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού (ΑΚΕ), επικεντρώνονται στη συνεργασία για την ανάπτυξη, στην αλιεία και στην κλιματική αλλαγή και βασίζονται στη συμφωνία του Κοτονού (Saarela, 2017). Η περιοχή του Ειρηνικού εμφανίζει το χαμηλότερο ποσοστό κύρωσης συνθηκών λόγω της περιορισμένης ικανότητας. Επιπλέον, τα νησιωτικά κράτη του Ειρηνικού είχαν από καιρό δυσκολίες με την υποβολή εκθέσεων. Για να αντιμετωπισθούν οι δυσκολίες αυτές, η ΕΕ στηρίζει τη Γραμματεία του Φόρουμ των Νήσων του Ειρηνικού με περιφερειακό πρόγραμμα προϋπολογισμού 1 εκατομμυρίου ευρώ με στόχο να αυξηθεί το ποσοστό κύρωσης και εφαρμογής των διεθνών συνθηκών για τα ανθρώπινα δικαιώματα από τις Νήσους του Ειρηνικού. Η Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο (2016) αναφέρει ότι με εξαίρεση τη Σαμόα και τις Νήσους Φίτζι, κανένα από τα νησιωτικά κράτη του Ειρηνικού δεν έχει εθνικά θεσμικά όργανα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, γεγονός το οποίο εμποδίζει την εθνική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον Ειρηνικό.

3.9 Η συμβολή της Ε.Ε. στη Λατινική Αμερική και Καραϊβική.

Διαπεριφερειακή στρατηγική εταιρική σχέση διέπει την Ε.Ε. με τη Λατινική Αμερική και Καραϊβική. Προτεραιότητες συνεργασίας όπως προσδιορίστηκαν από το Σύνοδο κορυφής του 2015 αποτελούν η επιστήμη, έρευνα, καινοτομία και τεχνολογία, βιώσιμη ανάπτυξη και περιβάλλον, κλιματική αλλαγή, βιοποικιλότητα και ενέργεια, η περιφερειακή ολοκλήρωση και διασυνδεσιμότητα για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και συνοχής, η μετανάστευση, εκπαίδευση και απασχόληση για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και συνοχής, η καταπολέμηση των ναρκωτικών, ζητήματα φύλου, επενδύσεις και επιχειρηματικότητα για βιώσιμη ανάπτυξη, η τριτοβάθμια εκπαίδευση και ζητήματα ασφάλειας των πολιτών (Tnevad, 2017).

Οι σχέσεις της Ε.Ε. με τις χώρες της Κεντρικής Αμερικής βασίζονται στον λεγόμενο «Διάλογο του Σαν Χοσέ», στον οποίο περιλαμβάνονται και ζητήματα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, μετανάστευσης και ασφάλειας. Το 2003 υπογράφηκε συμφωνία πολιτικού διαλόγου και συνεργασίας, η οποία εγκαινίασε νέους τομείς συνεργασίας και την ανάπτυξη μιας προνομιακής πολιτικής εταιρικής σχέσης με βάση αξίες, αρχές και κοινούς στόχους, για την ενίσχυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη μείωση της φτώχειας, την καταπολέμηση των ανισοτήτων, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενθάρρυνση της ορθής διακυβέρνησης, της ασφάλειας, της περιφερειακής ολοκλήρωσης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Η συμφωνία σύνδεσης απελευθερώνει το εμπόριο βιομηχανικών προϊόντων και προϊόντων αλιείας και καταργεί τους περισσότερους δασμούς στο εμπόριο γεωργικών προϊόντων.

Με την Κοινότητα των Άνδεων (Βολιβία, Κολομβία, Ισημερινός και Περού), η οποία ιδρύθηκε το 1969, η υπέγραψε το 1983 συμφωνία συνεργασίας της οποίας το πλαίσιο συνεργασίας διευρύνθηκε το 1993 και το 2003. Διαπραγματεύσεις για μια συμφωνία σύνδεσης, οδήγησαν σε σύναψη πολυμερούς εμπορικής συμφωνίας με το Περού και την Κολομβία τον Μάρτιο του 2010, στην οποία προβλέπεται πλήρης απελευθέρωση του εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων και προϊόντων αλιείας για 10 έτη ενώ αυξάνεται η πρόσβαση στην αγορά για τα γεωργικά προϊόντα. Δημόσιες συμβάσεις, επενδύσεις, ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και τα εργασιακά και περιβαλλοντικά πρότυπα αποτελούν μέρος της τελευταίας συμφωνίας. Ο Ισημερινός προσχώρησε στην εμπορική συμφωνία την 1η Ιανουαρίου 2017.

Σχετικά με την Mercosur (Αργεντινή, Βραζιλία, Παραγουάη και Ουρουγουάη), η ΕΕ και η Κοινή Αγορά του Νότου (Mercado Común del Sur, Mercosur), η οποία ιδρύθηκε το 1991, διατηρούν θεσμικές σχέσεις από το 1992. Η διαπεριφερειακή συμφωνία-πλαίσιο του 1995 καθορίζει τους τομείς συνεργασίας στην προώθηση επενδύσεων, μεταφορών, περιβάλλοντος, καθώς και της επιστήμης και της τεχνολογίας. Οι διαπραγματεύσεις της συμφωνίας σύνδεσης, ξεκίνησαν μετά από αναστολή, το 2010, και δεν έχουν ολοκληρωθεί ακόμη.

Με την Καραϊβική, η ΕΕ διατηρεί στενές σχέσεις, οι οποίες διέπονται κυρίως από τη Συμφωνία του Κοτονού που υπογράφηκε το 2000 με 79 κράτη της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ) και τη συμφωνία οικονομικής εταιρικής σχέσης ΕΕ-Cariforum, η οποία υπογράφηκε το 2008. Προτεραιότητα της περιφερειακής συνεργασίας αυτής αποτελούν η ανασυγκρότηση της Αιτής, η

κλιματική αλλαγή και φυσικές καταστροφές, η εγκληματικότητα και ασφάλεια και κοινή δράση σε φόρα για παγκόσμια ζητήματα.

3.10 Η συμβολή της Ε.Ε. σε Η.Π.Α. και Καναδά.

Η ΕΕ, οι ΗΠΑ και ο Καναδάς, συμμερίζονται τις αξίες της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της οικονομικής και πολιτικής ελευθερίας ενώ κοινές είναι και οι αντιλήψεις τους στην εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας.

Η εμπορική συμφωνία ΕΕ-Καναδά και η συμφωνία στρατηγικής εταιρικής σχέσης υπεγράφησαν τον Οκτώβρη του 2016 και το Φεβρουάριο του 2017 έλαβαν τη σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Οι διαπραγματεύσεις για τη Διατλαντική Συμφωνία Εμπορίου και Επενδύσεων ΕΕ-ΗΠΑ (TTIP), ξεκίνησαν στις 8 Ιουλίου 2013, εντούτοις δεν έχουν προχωρήσει μετά την εκλογή του Προέδρου Trump (Damen, 2017).

Η Ε.Ε. και οι Η.Π.Α συνεργάζονται στενά και πολλές φορές δρουν συντονισμένα για την προώθηση κοινών συμφερόντων κυρίως μέσω πολυμερών fora, ιδίως στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής (Μέση Ανατολή, Ιράκ, Συρία). Η διασυμμαχική συνεργασία στο πλαίσιο του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) έχει καταστήσει τις ΗΠΑ τον πλέον σημαντικό εταίρο στον τομέα της ασφάλειας, παρά το γεγονός ότι η δράση και η προσέγγισή τους σε αρκετά ζητήματα διαφοροποιείται. Πέρα από τη συνεργασία της εκτελεστικής εξουσίας των δύο εταίρων, οι βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου συναντώνται τακτικά με μέλη της Βουλής των Αντιπροσώπων των Ηνωμένων Πολιτειών στο πλαίσιο του Διατλαντικού Νομοθετικού Διαλόγου. Σε εμπορικό και οικονομικό επίπεδο, οι οικονομίες της ΕΕ και των ΗΠΑ αντιπροσωπεύουν περίπου το 50% του παγκόσμιου ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) και το ένα τρίτο του παγκόσμιου εμπορίου. Το 2015, η ΕΕ εξακολούθησε να αποτελεί τον μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο των ΗΠΑ, ακολουθούμενη από την Κίνα και τον Καναδά, εταίρο της χώρας στο πλαίσιο της βορειοαμερικανικής συμφωνίας ελεύθερων συναλλαγών (NAFTA).

Το 2016 οι ΗΠΑ ήταν ο πρώτος προορισμός των εξαγωγών της Ε.Ε απορροφώντας το 20,7% των συνολικών εξαγωγών αγαθών της ΕΕ (συγκριτικά, η Κίνα απορροφά το 9,7%), ενώ παρείχαν το 14,5% των εισαγόμενων αγαθών της ΕΕ μετά την Κίνα από την οποία προέρχεται το 20,2% του συνόλου των εισαγωγών της ΕΕ.

Το 2015 η ΕΕ κατέγραψε εμπορικό πλεόνασμα ύψους 13 δισεκατομμυρίων ευρώ στις συναλλαγές της με τις ΗΠΑ στον τομέα των υπηρεσιών. Παράλληλα η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος επενδυτής στις ΗΠΑ και αντίστροφα. Οι διμερείς άμεσες επενδύσεις αποτελούν κινητήριο μοχλό της συνεργασίας μεταξύ Ε.Ε. και ΗΠΑ.

Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της Δημοκρατίας στις διμερείς σχέσεις των ΗΠΑ με τρίτες χώρες και σε πολυμερή φόρα, ιδίως στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών και του ΟΑΣΕ.

Ακανθώδες ζήτημα στις σχέσεις των δύο εταίρων αποτελεί η ισχύουσα θανατική ποινή στις Η.Π.Α. Η απαγόρευση εξαγωγών φαρμάκων για εκτελέσεις από την ΕΕ είχε τεράστιο αντίκτυπο στο περιβάλλον της θανατικής ποινής και τη δημόσια συζήτηση για τις εκτελέσεις κατά τα τελευταία τέσσερα έτη.

Καθ' όλη τη διάρκεια του 2015, η ΕΕ και οι ΗΠΑ συνέχισαν τη στενή συνεργασία τους στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ελευθερίας της έκφρασης και επικύρωσης των διεθνών πράξεων, ιδίως σε πολυμερή φόρουμ όπως τα Ηνωμένα Έθνη και ο ΟΑΣΕ και αναφορικά με τις καταστάσεις σε τρίτες χώρες.

Στρατηγική εταιρική σχέση χαρακτηρίζει τη συνεργασία Ε.Ε. και Καναδά. Περιβάλλον, κλιματική αλλαγή, ενεργειακή ασφάλεια, περιφερειακή σταθερότητα και ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών και διαδικασιών αποτελούν τομείς συνεργασίας με τον Καναδά να συμμετέχει τακτικά στις αποστολές της ΕΕ στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ (όπως στις αστυνομικές αποστολές της ΕΕ στο Αφγανιστάν και τα παλαιστινιακά εδάφη) και στις αποστολές της ΕΕ για την παρακολούθηση των εκλογών.

Το 2013-2014 διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις που στόχευαν στην αναβάθμιση των σχέσεων οι οποίες πρωτοξεκίνησαν το 1976 μεταξύ ΕΕ και Καναδά μέσω μιας συνολικής οικονομικής και εμπορικής συμφωνίας (CETA) και μιας στρατηγικής συμφωνίας εταιρικής σχέσης (SPA).

Η SPA είναι μια πολιτική συμφωνία που αποσκοπεί στην ενίσχυση της διμερούς συνεργασίας σε ορισμένους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και άλλα τομεακά πεδία, όπως η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η διαχείριση κρίσεων, η θαλάσσια ασφάλεια, η παγκόσμια διακυβέρνηση, η ενέργεια, οι μεταφορές, η έρευνα και ανάπτυξη, η υγεία, το περιβάλλον και η κλιματική αλλαγή. Η SPA υπεγράφη από τον Καναδά και την ΕΕ στις 30 Οκτωβρίου 2016 στη Διάσκεψη Κορυφής ΕΕ-Καναδά και έλαβε την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τον Φεβρουάριο 2017. Μεγάλα μέρη της συμφωνίας

εφαρμόζονται προσωρινά από την 1η Απριλίου 2017. Οι βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου συναντώνται επίσης τακτικά με τους καναδούς ομολόγους τους και μέσα από διακοινοβουλευτικές συνεδριάσεις, αποτελώντας ένα νομοθετικό φόρουμ στο οποίο λαμβάνει χώρα συζήτηση των εν εξελίξει διαπραγματεύσεων.

Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της ΕΕ και του Καναδά για την οικονομική και εμπορική συμφωνία CETA, ολοκληρώθηκαν στις 26 Σεπτεμβρίου 2014. Το κείμενο εγκρίθηκε από το Συμβούλιο και υπεγράφη στη Διάσκεψη Κορυφής ΕΕ-Καναδά στις 30 Οκτωβρίου 2016, με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να δίνει την έγκρισή του στις 15 Φεβρουαρίου 2017. Ο Καναδάς την επικύρωσε στις 17 Μαΐου 2017. Πρόκειται για μία σημαντική συμφωνία καθώς ο Καναδάς αποτελεί μια χώρα υψηλής βιομηχανικής ανάπτυξης. Σύμφωνα με εκ των προτέρων εκτίμηση αντίκτυπου που διενεργήθηκε το 2008, τα ετήσια πραγματικά οφέλη εισοδήματος θα ανέρχονταν σε περίπου 11,6 δισεκατομμύρια ευρώ για την ΕΕ και 8,2 δισεκατομμύρια ευρώ για τον Καναδά, εντός επτά ετών από την υλοποίηση της συμφωνίας. Στο περιβάλλον της παγκόσμιας ελεύθερης αγοράς, η συνεργασία δύο εταιρών με κοινές αξίες οδηγεί στη δημιουργία νέων θεσμών. Η CETA αποτελεί έτσι την πρώτη από τις διμερείς οικονομικές συμφωνίες της ΕΕ που περιλαμβάνει ένα ειδικό Σύστημα Επενδυτικών Δικαστηρίων (ICS), για την επίλυση διαφορών μεταξύ επενδυτών και κρατών όσον αφορά τις επενδύσεις. Επιπλέον, η CETA περιλαμβάνει μια σαφή δήλωση σχετικά με το δικαίωμα της κυβέρνησης να εφαρμόζει καθεστώς ρυθμίσεων για δημόσιους σκοπούς αναφορικά με τη δημόσια υγεία, την ασφάλεια, το περιβάλλον, τη δημόσια ηθική και την κοινωνική προστασία, καθώς και την προστασία των καταναλωτών. Η διαδοχή της συντηρητικής κυβέρνησης από μια φιλελεύθερη τον Οκτώβριο του 2015 αναμένεται να επιφέρει ακόμη μεγαλύτερη προσοχή στην ενσωμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις εξωτερικές σχέσεις και στην προώθηση της πολυμερούς συνεργασίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στα πλαίσια της διεθνούς οικονομικής διαδικασίας, οι εθνικές οικονομίες αλληλοεξαρτώνται ολοένα και περισσότερο. Στο παγκοσμιοποιημένο διεθνές περιβάλλον, η διακυβέρνηση μέσα από τη λειτουργία του κράτους είναι ανεπαρκής για την αντιμετώπιση ζητημάτων που ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα.

Προτεραιότητα της Ε.Ε. αποτελεί η διαμόρφωση και διατήρηση ενός σταθερού και προβλέψιμου περιβάλλοντος μέσα από την ενδυνάμωση βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης, την εμπέδωση της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη χρηστή διακυβέρνηση και την πρόληψη των συγκρούσεων. Επωφελούμενη πλήρως το μέγεθός της, έχει δημιουργήσει τις ενδεδειγμένες πολιτικές και τους θεσμούς ώστε να επηρεάζει σε μεγάλη κλίμακα την παγκόσμια οικονομία.

Η Ε.Ε. επιχειρεί την προοδευτική εξάπλωση των αξιών της, όπως η δημοκρατία και η δικαιοσύνη, προκειμένου να συμβάλει στην εγκαθίδρυση ενός σταθερού και ειρηνικού περιβάλλοντος, μέσα από φιλελεύθερες διαδικασίες όπως το εμπόριο. Έχει γίνει αντιληπτό από την Ε.Ε. ότι για να γίνουν βήματα πολιτικής συνεργασίας με το εξωτερικό περιβάλλον αυτής, η απαρχή σύνδεσης της Ε.Ε. με χώρες εκτός των συνόρων της γίνεται πρωτίστως μέσα από το εμπόριο. Κάτι που έχει αποδείξει και η ιστορία της ίδιας της Ε.Ε. είναι ότι τα κυρίαρχα -με τη βεσφαλιανή έννοια του όρου- κράτη συνεργάζονται με μεγαλύτερη ευκολία όταν προσδοκούν οικονομικά οφέλη, ενώ η πολιτική και πολιτιστική συνεργασία είναι μία σαφώς φιλόδοξη και πιο δύσκολη διαδικασία.

Έτσι, για τη σταθερότητα των διεθνών σχέσεων, σημαντικός παράγοντας αποτελεί το εμπόριο. Οι εμπορικές σχέσεις και η εμπορική πολιτική της Ε.Ε. καθίστανται βαρύνουσας σημασίας, επηρεάζοντας και διαμορφώνοντας σε διεθνές επίπεδο όχι μόνο την οικονομία αλλά και την πολιτική. Αναμφισβήτητα, η Ε.Ε. ως η μεγαλύτερη εμπορική δύναμη παγκοσμίως, έχει αναπτύξει την εμπορική της πολιτική, μέσα βέβαια από τις πολυμερείς συμφωνίες στα πλαίσια του ΠΟΕ, προκειμένου να ενδυναμώνει διαρκώς τη θέση της στις παγκόσμιες οικονομίες. Συνάμα, μέσα από τις διμερείς συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου που η ίδια συνάπτει με άλλες χώρες ή περιφέρειες, αποκτά προτιμησιακή πρόσβαση στις αγορές. Οι περιφερειακές ρυθμίσεις της Ε.Ε. έχουν καταστήσει το διεθνές περιβάλλον έναν κόσμο περιφερειών, συνδέοντας μεταξύ τους τα κράτη σε κοινές αγορές και με τη σειρά τους συνδέονται με την παγκόσμια αγορά και τους οικουμενικούς οργανισμούς.

Η φιλελεύθερη συνολική οικονομική και εμπορική πολιτική της Ε.Ε. προωθεί πρωτίστως το αμοιβαίο άνοιγμα των αγορών με την ταυτόχρονη διασφάλιση όμως ότι οι συνέπειες της απελευθέρωσης δεν θα είναι επιβλαβείς για τα κράτη μέλη. Πέρα όμως από τα άμεσα ή αναμενόμενα οφέλη για όλα τα συμβαλλόμενα μέρη, η Ε.Ε. επιχειρεί να εξάγει τα πρότυπά της και να μεταφέρει τις αξίες που συγκροτούν τον πυρήνα της. Επεκτείνει, κατ' αυτό τον τρόπο, το ευρωπαϊκό πεδίο θεσμοθέτησης και σε εκτός Ε.Ε. χώρες, προτάσσοντας θεσμικές νόρμες και δίνοντας κίνητρα στις χώρες που προβαίνουν γρηγορότερα και αποτελεσματικότερα σε αλλαγές.

Ταυτόχρονα με την οικονομική συνεργασία, προκρίνει την πολιτική συνεργασία επιδρώντας θετικά -σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό- στον εκδημοκρατισμό και εξευρωπαϊσμό των χωρών που συναλλάσσονται μαζί της, αντλώντας έτσι νομιμοποίηση η ίδια ως διεθνής δρώσα.

Ως μία εκ των πλέον εξωστρεφών οικονομιών παγκοσμίως, στηρίζεται σε αυτήν ακριβώς την εξωστρέφεια για να προωθήσει τη δράση της με ιδεολογικό πρόσημο, η οποία στρέφεται γύρω από το αξιακό της σύστημα -αυτό που ενέπνευσε τη δημιουργία της και ωθεί την εξέλιξή της. Σχέσεις συνεργασίας σε πολιτικό, οικονομικό και εμπορικό επίπεδο με άλλες χώρες και περιοχές του πλανήτη υποστηρίζουν την περιφερειακή σταθερότητα, την ανάπτυξη, τη θεμελίωση κράτους δικαίου με προώθηση δημοκρατικών διαδικασιών, μεταρρυθμίσεων χρηστής διακυβέρνησης και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη βάση εμπορικών συμφωνιών με οφέλη για αμφότερα τα συμβαλλόμενα μέρη. Στη διεθνή σκηνή, η συμβολή της Ε.Ε. και τα αποτελέσματα της δράσης της ως απόρροια της συνεργασίας της με κράτη και περιφέρειες αναζητούνται, εξετάζονται διαρκώς και αναθεωρούνται.

Η συνεργασία μεταξύ κρατών έχει στόχο την υποστήριξη των ειδικών συμφερόντων τους αναζητώντας μέσα για την αντιμετώπιση τοπικών προβλημάτων. Πρόκειται για το συντονισμό της δράσης τους προκειμένου να μοιραστούν τα οφέλη που απορρέουν από τη συνεργασία αυτή. Ως το πιο επιτυχημένο μοντέλο περιφερειακής ενοποίησης, στηρίζει διαδικασίες περιφερειοποίησης που λαμβάνουν χώρα και στην Ασία, την Αφρική, τη Λατινική Αμερική και τη Βόρεια Αμερική (ASEAN, Αφρικανική Ένωση, Mercosur, NAFTA).

Η ΕΕ παράλληλα έχει αναπτύξει περιφερειακή συνεργασία με αρκετά αναπτυσσόμενα κράτη. Επιλέγει δε να συνδιαλέγεται και συναλλάσσεται σε οικονομικό, εμπορικό και πολιτικό επίπεδο με τέτοιες περιφερειακές ενώσεις ενισχύοντας τον πολιτικό διάλογο, δημιουργώντας ζώνες ελεύθερου εμπορίου,

συνεργαζόμενη σε τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων, προσπαθώντας να αποτελέσει για τις αναπτυσσόμενες χώρες παράδειγμα περιφερειακής ολοκλήρωσης που θα επιχειρήσουν να μιμηθούν. Λαμβάνοντας υπόψη τους ιδεολογικούς στόχους της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε. όπως η προαγωγή της δημοκρατίας και του διεθνούς δικαίου, η Ε.Ε. έχει χαρακτηριστεί κανονιστική δύναμη. Αυτό υποδηλώνει την επιβολή των αξιών στα συμφέροντα, την οποία μπορεί να δει κανείς σε κυρώσεις εναντίον άνομων καθεστώτων και στις αποστολές της ΚΠΑΑ εκτός συνόρων της Ε.Ε. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το κοινοτικό κεκτημένο (acquis communautaire) αποτελεί την κωδικοποίηση των νομών που διαχέονται στην Ε.Ε., ήτοι του αξιακού συστήματος της Ε.Ε, το οποίο και επιδιώκει να εξαπλώσει στο εξωτερικό διεθνές περιβάλλον της. Η ιδέα των "πολιτισμένων κρατών" αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της πολιτικής κουλτούρας της Ε.Ε. βάσει της οποίας οδηγείται σε πολιτικές στήριξης του κράτους δικαίου. Ο ευρωπαϊκός δρόμος ακολουθεί την πορεία της ρήσης του Jean Monnet, σύμφωνα με την οποία όταν η οικονομία και οι πολιτικές έχουν αποτύχει, οφείλεις να διευρύνεις το πλαίσιο δράσης και συνεργαστείς με άλλους. (Mayne, 1983). Έτσι, η Ε.Ε. επιδιώκει την εγκαθίδρυση ενός κόσμου συνεργαζόμενων περιφερειών με τη διάδοση των ευρωπαϊκών αξιών μέσω πολυμερών ανθρωπιστικών, αναπτυξιακών και εμπορικών δραστηριοτήτων στο εξωτερικό της. Η συνεργασία επιτρέπει όχι μόνο την ειρήνη και την ευημερία αλλά δίνει τη δυνατότητα στις κυβερνήσεις να αντιμετωπίσουν περίπλοκα ζητήματα, με την από κοινού δράση να επιτρέπει στα κράτη να εφαρμόσουν καλύτερες πολιτικές σε τομείς όπως η δικαιοσύνη, η μετανάστευση και το διεθνές εμπόριο. Η ποιοτική αναβάθμιση των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ σε ένα συλλογικό σύστημα, βασισμένο σε θεσμοθετημένους κανόνες και πρότυπα συμπεριφοράς, έχει στόχο να οδηγήσει σε κάτι παραπάνω από μία απλή «σύμπραξη» (partnership) κρατών για την επίτευξη περιορισμένων στόχων και συγκεκριμένα σε ένα περιφερειακό καθεστώς με χαρακτηριστικά, όπως η ανάπτυξη γενικών κανόνων χρηστής διακυβέρνησης και η θεσμοθέτηση μηχανισμών συλλογικής δράσης (Xenakis, 1999). Η αντιμετώπιση πολιτικών προβλημάτων όπως η μετανάστευση, η κλιματική αλλαγή, η οικονομική ανάπτυξη και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θέτει την Ε.Ε. στο επίκεντρο των παγκόσμιων προσπαθειών για την αντιμετώπιση θεμελιωδώς αλληλένδετων ζητημάτων που ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα (Glencross, 2015: 45,46).

Ενώ όμως η περιφερειακή συνεργασία και ο κεντρικός ρόλος που διαδραματίζει η Ε.Ε. έχει ενισχυθεί σε πολλές χώρες (όπως είδαμε ανωτέρω, πρωτίστως στη Μεσόγειο, ακολούθως στις χώρες της Αφρικής και της Αραβικής Χερσονήσου), οι στόχοι της προώθησης του εκδημοκρατισμού, της χρηστής διακυβέρνησης και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποδεικνύονται εξαιρετικά δύσκολα εγχειρήματα (Youngs, 2003). Η δημιουργία ενός νέου αξιολογικού συστήματος, μιας παγκόσμιας κοινότητας αξιών, που επιχειρεί η Ε.Ε., καθιστά την εξωτερική της πολιτική ενδεχομένως την πιο φιλόδοξη -που αγγίζει τα όρια της αλαζονείας- που έχει εφαρμόσει. Οι βασικές αυτές ευρωπαϊκές απαιτήσεις, ακόμη και όταν αναγνωρίζονται από τους εταίρους, στην πράξη δύσκολα συμμερίζονται από αυτούς.

Η ανάγκη από τις χώρες εταίρους να διατηρήσουν την απόλυτη κυριαρχία τους σε εθνικά ζητήματα, είναι ο μόνος προσανατολισμός που μοιράζονται. Είδαμε ήδη παραπάνω ότι, για παράδειγμα η Κίνα αντιμετωπίζει ως παρέμβαση στις εσωτερικές της υποθέσεις τον οποιοδήποτε διάλογο με την Ε.Ε. περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Γίνεται αντιληπτό ότι όσο πιο ισχυρό το κράτος εταίρος και με ισχυρή οικονομία, τόσο δυσκολότερη η εξευρωπαϊστική διαδικασία και προσπάθεια να διατυπωθούν και να εφαρμοστούν μεταρρυθμιστικές αλλαγές.

Συνεπώς, η Ε.Ε. διαφοροποιεί την εξωτερική της δράση αναλόγως με τη χώρα που έχει απέναντι της. Η ευελιξία αυτή είναι καθοριστική ώστε να επιτυγχάνονται περισσότερα. Η διατύπωση μεταρρυθμιστικών μέτρων γίνεται με βάση τις ιδιαιτερότητες, τις ανάγκες αλλά κυρίως την «προθυμία» κάθε χώρας για συνεργασία και αλλαγή.

Οι αλλαγές και οι μεταρρυθμίσεις χρειάζεται να έχουν μία εσωτερική δυναμική και συγκεκριμένα θετική και ισχυρή πολιτική βούληση. Τοποθετώντας η Ε.Ε. τη μεταρρύθμιση που επιδιώκει από τη χώρα εταίρο στο ευρύτερο οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον, είναι το πρώτο στάδιο προκειμένου να γίνει αποδεκτή και να υιοθετηθεί αυτή.

Ακολούθως, έμφαση δίδεται στη θέσπιση κοινών λειτουργικών προγραμμάτων μεταξύ των εταίρων που οδηγούν σε μια αμοιβαία αποδεκτή δέσμη αρχών για έναν κοινό προορισμό.

Ακριβώς για το λόγο αυτό πρωταρχικό μέλημα της Ε.Ε. αποτελεί η στήριξη φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών (Μ.Κ.Ο, φιλανθρωπικές οργανώσεις, ιδρύματα

κλπ), ως ο σημαντικότερος σύμμαχος μέσα στην ίδια τη χώρα που επιθυμεί να προωθήσει τις αλλαγές.

Μακροπρόθεσμα, η Ε.Ε επενδύει στην κατά τόπους περιφερειακή σταθερότητα, οικοδομώντας ζώνες συνεργασίας και υποδεικνύοντας αλλαγές εκδημοκρατισμού, χρηστής διακυβέρνησης και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών. Η συνεργασία αυτή αναμένεται να εμπνεύσει κοινούς στόχους και το όραμα για ένα κοινό ενδεχομένως μέλλον για την επίτευξη συλλογικής ασφάλειας.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Armstrong, D., Lloyd, L. et Redmond L. (2004), *International Organization in World Politics. The Making of the Twentieth Century*, Basingstoke : Palgrave Mcmillan, pp 213-215
- Bairoch, P. (1996), Globalization Myths and Realities. One Century of External Trade and Foreign Investment in R. Boyer and D. Drache (eds), *States against Markets*, London: Routledge.
- Bairoch, P. (1974), "Geographical Structure and Trade Balance of European Foreign Trade from 1800 to 1970", *The Journal of European Economic History*, vol. 3, no.3 pp. 557-608.
- Balassa, B. (1962), *The Theory of Economic Integration*, London: Allen and Unwin.
- Boekle, H, Wagner, W.M. and Rittberger, V. (2001), Constructivist foreign policy theory. in Rittberger V. (Ed.), *German Foreign Policy Since Unification. Theories and Case Studies*, Manchester: Manchester University Press, pp. 105-139.
- Börzel, T. (1999), "Towards Convergence in Europe?", *Journal of Common Market Studies*, Vol.39 (4), pp.573–596.
- Börzel, T. and Risse, T. (2000), “When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change”, *European Integration online Papers (EIoP)*, 4:15, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-015a.htm>.
- Börzel, T. and Risse, T. (2003), “Conceptualising the Domestic Impact of Europe” in: K. Featherstone and C. Radaelli (eds.) *The Politics of Europeanization*, Oxford: Oxford University Press, pp. 57-82.
- Börzel, T. and Risse, T. (2006), “Europeanization: The Domestic Impact of European Union Politics”, in: Jørgensen, K. E., Pollack, M. and Rosamond, B. (eds), *Handbook of European Union Politics*, London: Sage, pp. 483-504.
- Bulmer S. and Radaelli C. (2004), ‘The Europeanisation of National Policy?’, *Europeanisation Online Papers*, No. 1/2004.
- Calleya, S.C. και Ξενάκης Δ.Κ., (2008), «Ασφάλεια και Στρατηγική Συνεργασία στη Μεσόγειο: Οικοδόμηση Εμπιστοσύνης και Πρόληψη Συγκρούσεων», *Κείμενα Πολιτικής*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ.
- Carpenter, M. et Dunumg, S. (2012), *Challenges and Opportunities in International*

- Business*", creative Commons, available in:
<https://open.umn.edu/opentextbooks/BookDetail.aspx?bookId=72>
- Conn, T. (2009), *Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα: Gutenberg, pp. 419- 422.
- Cortell, D. and Davis, J. (1996), "How Do International Institutions Matter? The Domestic Impact of International Rules and Norms", *International Studies Quarterly*, Vol.40, No.4, pp. 451-478.
- Council of the European Union (2016), «EU Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2015», Luxembourg: Publications Office of the European Union
- Cowles M., Caporaso J. & Risse T. (eds.) (2001), *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*, Ithaca and London: Cornell University Press.
- Damen, M. (2017), "Διατλαντικές Σχέσεις: ΗΠΑ και Καναδάς", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.1.html
- European Commission (2015), Commission staff Working Document "The former Yugoslav Republic of Macedonia - Report 2015", Brussels: SWD(2015) 212 final, in http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf
- European Commission (2015), Commission staff Working Document "Kosovo Report 2015", Brussels: SWD(2015) 212 final, in https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2015/20151110_report_kosovo.pdf
- European Commission (2016), *The European Union Explained: Trade*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, in http://europa.eu/pol/comm/index_en.htm, πρόσβαση στις 07.05.2016-
- European Commission (2016), Report on the Generalised Schemes of Preferences covering the period 2014-2015, in http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/january/tradoc_154180.pdf, πρόσβαση στις 12.05.2016
- European Commission (2016), Joint Staff Working Document: The EU Special Incentive Arrangement for Sustainable Development and Good Governance

- ('GSP+') covering the period 2014 – 2015, in http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/january/tradoc_154178.pdf, πρόσβαση στις 12.05.2016
- European Commission (2016), Trade policy promotes sustainability and human rights, in <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1443&title=Trade-policy-promotes-sustainability-and-human-rights>, πρόσβαση στις 12.05.2016
- European Commission (2017), Generalised Scheme of Preferences (GSP), in <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/development/generalised-scheme-of-preferences/>, πρόσβαση στις 12.05.2016
- European Union (2014), Annual Report: Human Rights and Democracy in the World in 2014, Luxembourg: (OR. en) 10152/15
- European Union (2017), Δασμολογικές προτιμήσεις της ΕΕ για εισαγωγές από αναπτυσσόμενες χώρες, in <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:cx0003>, πρόσβαση στις 10.05.2016
- Eurostat Statistics Explained (2017), "International trade in goods", in http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/International_trade_in_goods, πρόσβαση στις 06/05/2016
- Ευρωπαϊκή Ένωση, (2017), "Θέματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Ανθρώπινα Δικαιώματα", διαθέσιμο στο https://europa.eu/european-union/topics/human-rights_el, πρόσβαση στις 12.04.2017
- Ευρωπαϊκή Ένωση, (2017), "Θέματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας", διαθέσιμο στο https://europa.eu/european-union/topics/foreign-security-policy_el, πρόσβαση στις 12.04.2017
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2015), "Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χαιρετίζει το νέο θεματολόγιο 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη βιώσιμη ανάπτυξη", διαθέσιμο στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5708_el.htm, πρόσβαση στις 08.08.2017
- Ευρωπαϊκή επιτροπή (2015), "32η Ετήσια Έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με τις δραστηριότητες της ΕΕ στον τομέα του αντιντάμπινγκ, των αντεπιδοτήσεων και των μέτρων διασφάλισης (2013)", Βρυξέλλες: COM(2015) 43 final, διαθέσιμο στο <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EL/1-2015-43-EL-F1->

- 1.PDF, πρόσβαση στις 08/05/2016.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2017), "Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Γειτονίας (EMΓ)", διαθέσιμο στο http://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/glossary/european-neighbourhood-investment, πρόσβαση στις 08.08.2017
- Featherstone, K. and Papadimitriou, D. (2008), *The Limits of Europeanisation*, Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Featherstone K. and Radaelli C. (eds.) (2003), *The Politics of Europeanization*, Oxford: Oxford University Press
- Giddens, A. (2008), *Η Ευρώπη στην Παγκόσμια Εποχή*, μτφ Βογιατζής Ι., Αθήνα : Πολύτροπον Α.Ε.
- Glencross, A. (2015), *Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*, Φραγκονικόπουλος Χ. και Παπαναστασόπουλος Ν. (επιμ. - μεταφρ.), Αθήνα : Ι. Σιδέρης.
- Grabbe, H. (2002), "European Union Conditionality and the Acquis Communautaire", *International Political Science Review*, Vol. 23, No.3, pp. 249-268
- Habermas, J. (2000), *The Postnational Constellation*, Cambridge: Polity
- Hughes, J., Sasse G., Gordon C. (2005), *Europeanization and Regionalization in the EU's Enlargement to Central and Eastern Europe: The Myth of Conditionality*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hurrell, A. (1995), "Regionalism in the Americas" in L. Fawcett, L. L' EStrange & A. Hurrell (eds), *Regionalism in World Politics: Regional Organization και International Order*, Oxford: Oxford University Press.
- Ιωακειμίδης Π. (1995), *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση*, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο
- Jongberg, K. and Saoudi, S. (2017), " Νότιοι Εταίροι", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.7.html
- Jongberg, K. and Bartczak, K. (2017), "Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.4.html
- Jongberg, K. and Garcés de los Fayos, F. (2017), "Χώρες του Κόλπου, Ιράν, Ιράκ και Υεμένη", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.5.html
- Knill, C. (2001), *The Europeanization of National Administrations*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Knill, C. (2005), "Introduction: Cross-National Policy Convergence: Concepts, Approaches and Explanatory Factors", *Journal of European Public Policy*, 12:5, pp. 764-774.
- Knill, C. and Lehmkuhl, D. (2002), "The National Impact of EU Regulatory Policy: Three Mechanisms", *European Journal of Political Research*, 41:2, pp. 255-280.
- Ladrech, R. (1994), 'Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France', *Journal of Common Market Studies*, Vol. 32 (1), pp. 69-88.
- Lavdas, K. (1997), *The Europeanization of Greece: Interest Politics and the Crises of Integration*, Basingstoke: Macmillan Press Ltd.
- Lerch, M. (2017), "Προαγωγή της Δημοκρατίας και Παρατήρηση Εκλογών", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.4.2.html, πρόσβαση στις 10.04.2017
- Lerch, M. (2017), "Ανθρώπινα Δικαιώματα", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.4.1.html, πρόσβαση στις 10.04.2017
- Λάβδας, Κ. (2006), «Νόρμες και Διάχυτη Αμοιβαιότητα στην Πολιτική Κουλτούρα των Διεθνών Σχέσεων: Μαθήματα από την Ευρωπαϊκή Πολιτική», στο συλλογιστικό τόμο Ξενάκης Δ. Κ. και Τσινισιζέλης Μ. Ι. (επιμ.), *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι Διεθνείς Διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, σελ. 85-100
- Λάβδας, Κ. (2010), «Νόρμες, κανόνες και εξελικτικές διαστάσεις της συνεργασίας στις διεθνείς σχέσεις», στο συλλογιστικό τόμο Λάβδας Κ.Α., Ξενάκης Δ.Κ. και Χρυσόχου Δ.Ν. (επιμ.), *Κατευθύνσεις στη Μελέτη των Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, σελ. 57-99
- Λαδή, Σ. (2006), «Παγκοσμιοποίηση και Εξευρωπαϊσμός: Μια Αμφίδρομη Σχέση», στο: Ξενάκης, Κ.Δ. και Τσινισιζέλης, Μ.Ι. (επιμ.), *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι Διεθνείς Διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα: Ι. Σιδέρη, σελ. 101-118.
- Mayne, R. (1983), *The Dawn of Today's Europe*, London : Thames & Hudson
- Moravcsik, A. (1994), *Why the European Union Strengthens the State: Domestic Politics and International Cooperation*, Centre for European studies: Harvard University, Working Paper 52, pp. 1-30.

- Munter De, A. (2017), "Η διεύρυνση της Ένωσης", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.5.1.html
- Μέργος, Γ. (2001), «Η Αναπτυξιακή Πολιτική της Ε.Ε» στο συλλογιστικό τόμο Στεφάνου Κ.-Φατούρος Αρ.-Χριστοδουλίδης Θ. (επιμ.), *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές σπουδές* Τόμος Ι, Αθήνα: Σιδέρης
- Μπουραντώνης, Δ. και Γαλαριώτης Ι. (2011), «Νόρμες, Κοινωνικοποίηση και ο Εξευρωπαϊσμός της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής έναντι της Τουρκίας: Μία 'top-down' προσέγγιση», στο συλλογιστικό τόμο Μαραβέγιας Ν. (επιμ.), *Εξευρωπαϊσμός στο Μεσογειακό Χώρο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 63-87
- Nugent, N. (2003), *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλα
- Nye, J. (1968) (ed), *International Regionalism: Readings*, Boston: Little Brown and Co.
- Ξενάκης Δ.Κ. και Τσινισιζέλης Μ.Ι., (2006), *Παγκόσμια Ευρώπη: Οι Διεθνείς Διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Ελληνική Πανεπιστημιακή Ένωση Ευρωπαϊκών Σπουδών, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Ξενάκης, Δ.Κ. και Λάβδας Κ.Α., (2007), «Η Ευρω-Μεσογειακή Συνεργασία και η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας» στο συλλογιστικό τόμο Μαραβέγιας Ν. και Τσινισιζέλης Μ. Ι. (επιμ.), *Η Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση: Θεωρία, Θεσμοί, Πολιτικές*, Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο, σελ. 402-421.
- Ξενάκης, Δ.Κ, (2009), «Στη Σκιά της Βαρκελώνης: Η Ένωση για τη Μεσόγειο και οι προοπτικές περιφερειακής οργάνωσης», στο *Τετράδια Πολιτικής Επιστήμης*, No. 6, σελ. 131 - 155.
- Ξενάκης Δ.Κ. και Χρυσοχόου Δ.Ν. (2009), «Η Μεσόγειος σε Μετάβαση», στο Φραγκάκης Ν. (επιμ.), *Τουρκία, Ευρώπη, Μεσόγειος: Η Τουρκία ανάμεσα στην ευρωπαϊκή προοπτική και την εσωτερική αποσταθεροποίηση*, Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Σάκουλας, σελ. 105-110.
- Ξενάκης, Δ. (2011), «Εξωτερικές διαστάσεις του εξευρωπαϊσμού: Η προώθηση της πολιτικής αλλαγής στη Μεσόγειο», στο συλλογιστικό τόμο Μαραβέγιας Ν. (επιμ.), *Εξευρωπαϊσμός στο Μεσογειακό Χώρο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 27-43
- Olsen, J. (2002), 'The Many Faces of Europeanization', *Journal of Common Market*

- Studies*, Vol. 40(5), pp. 921-952.
- Olsen, J. (2003), 'Europeanization', in M. Cini (ed.), *European Union Politics*, Oxford: Oxford University Press.
- Page, E. (2003), "Europeanization and the Persistence of Administrative Systems", in: Hayward, J. and Menon, A. (eds) *Governing Europe*, Oxford: Oxford University Press, pp. 162-179.
- Papadimitriou, D. (2002), "Exporting Europeanisation: EU enlargement, the twinning exercise and administrative reform in Eastern Europe", Turin: European Consortium for Political Research - Joint Sessions
- Radaelli, C. (2003), 'The Europeanization of Public Policy', in Featherstone, K. and Radaelli, C. (eds.) *The Politics of Europeanization*, Oxford: Oxford University Press, pp. 27-56.
- Radaelli, C. (2004), 'Europeanisation: Solution or problem?', *European Integration online Papers (EIoP)*, Vol. 8, No. 16.
- Ramet, V. and Treviño, G. U. (2017), "Σχέσεις Ε.Ε. και Αφρικής", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.6.html
- Rosamond, B. (2006), *Θεωρίες Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*, Μαριάς Ε. (επιμ.), Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Russett, B. (1967), *International Regions and the International System*, Chicago: Rand McNally.
- Saarela, A. (2017), "Ειρηνικός", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.10.html
- Schmidt, V. (2002), "Europeanization and the Mechanics of Economic Policy Adjustment", *Journal of European Public Policy*, 9:6, pp. 894-912.
- Schmidt, V. and Radaelli, C. (2004), "Policy Change and Discourse in Europe: Conceptual and Methodological Issues", *West European Politics*, 27:2, pp. 183-210.
- Siles-Brügge, G. (2014), *Constructing European Union Trade Policy. A Global Idea of Europe*, Basingstoke UK: Palgrave Macmillan
- Soutullo, J. and Saarela, A. (2017), "Ανατολική Ασία", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?>

- ftuId=FTU_6 .6.8.html
- Soutullo, J. and Saarela, A. (2017), "Νοτιοανατολική Ασία", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, *in* http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.9.html
- Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης (2012), «Ανθρώπινα Δικαιώματα και Δημοκρατία: Στρατηγικό πλαίσιο της Ε.Ε. και Σχέδιο δράσης της Ε.Ε.», Βρυξέλλες: 11855/25.06.2012
- Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2016), Ετήσια έκθεση της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία στον κόσμο το 2015, Βρυξέλλες: 12299/16
- Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2016), Συμπεράσματα του Συμβουλίου για τη Λιβύη, διαθέσιμο στο <http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/04/18-fac-libya-conclusions/>
- Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2016), Σχέσεις ΕΕ-Ιράκ: συζήτηση σε συνεδρίαση υψηλού επιπέδου σχετικά με τις μελλοντικές προκλήσεις και τη συνεργασία, διαθέσιμο στο <http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/10/18-eu-iraq-relations/>
- Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2016), Περιοριστικά μέτρα της ΕΕ κατά του Ιράν, διαθέσιμο στο <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/iran/>
- Taylor, P. (2010), Το αβέβαιο μέλλον της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, Μαραβέγιας Ν. (επιμ.), Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική Α.Ε.
- Thomson, J. (1993), "Norms In International Relations: A Conceptual Analysis", *International Journal of Group Tensions*, Vol.23, No.1. pp. 67-83.
- Tnevad, J. (2017), "Λατινική Αμερική και Καραϊβική", Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθέσιμο στο http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_6 .6.2.html
- Τσέλιος Β. (2006), «Η Εμπορική Πολιτική στις Εξωτερικές Σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου», στο συλλογιστικό τόμο Ξενάκης Δ. Κ. και Τσινισιζέλης Μ. Ι. (επιμ.), *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι Διεθνείς Διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, σελ. 173-213.
- Wallace, H. (2000), 'Europeanisation and Globalisation: Complimentary or Contradictory Trends?', *New Political Economy*, 5 (3), pp. 369-82.
- Wróbel, A. (2013), "EU Commercial Policy in a Globalised World – Factors and Instruments", in Milczarek D., Adamczyk A., Zajackowski K. (eds.),

Introduction to European Studies: A New Approach to Uniting Europe, Centre for Europe: University of Warsaw, pp. 317-339.

Xenakis, D.K. (1999), «From Policy to Regime: Trends in Euro-Mediterranean Governance», *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 13 No.1, pp 254-270.

Xenakis, D.K. and Chrysochoou D. N., (2001), *The emerging Euro-Mediterranean system*, in Change Series, Manchester & New York: Manchester University Press, pp 167.

Xenakis, D.K. (2004), *The Politics of Order- Building in Europe and the Mediterranean*, Defence Analysis Institute, Athens.

Youngs, R. (2003), *The European Union and the promotion of democracy - Europe's Mediterranean and Asian policies*, Oxford: Oxford University Press.